

Θεόδωρος Ι. Ρηγινιώτης

Τα αλεξικέραυνα του θανάτου Σύγχρονοι άγιοι και όσιοι στην Ορθόδοξη Εκκλησία

**Ανάπτυξη εισήγησης σε ημερίδα του Ομίλου Ουνέσκο Ρεθύμνου, Αύγουστος
2004.**

Εντολήν καινήν δίδωμι υμίν, ίνα αγαπάτε αλλήλους καθώς ηγάπησα υμάς (Ιω. ιγ' 34).

Αντί για πρόλογο

Συναξάρι του αγίου Πέτρου του Αλεούτου (1815, 12 Δεκεμβρίου).

«...Μιαν άλλη φορά, συνεχίζει ο Γιανόφσκυ, τού 'λεγα (του αγίου Γερμανού) πως οι Ισπανοί αιχμαλώτισαν στην Καλιφόρνια 14 Αλεούτους. Οι Ιησουίτες τους πίεζαν ν' ασπαστούν την πίστη των Καθολικών, εκείνοι όμως δε δέχονταν με τίποτα. «Είμαστε χριστιανοί», απαντούσαν. Οι Ιησουίτες αντέτειναν: «Όχι, είστε αιρετικοί και σχισματικοί. Αν δεν υποκύψετε, θα σας βασανίσουμε μέχρι θανάτου». Τελικά τους έβαλαν στη φυλακή ανά δύο. Το βράδυ ήρθαν στη φυλακή οι Ιησουίτες με λάμπες και αναμμένα κεριά και άρχισαν πάλι να τους πιέζουν για ν' ασπαστούν την πίστη των Καθολικών. «Είμαστε χριστιανοί», απαντούσαν οι Αλεούτοι, «δεν αλλάζουμε την πίστη μας». Οι Ιησουίτες άρχισαν να βασανίζουν τον έναν, μπροστά στα μάτια των άλλων. Έσπαζαν μια άρθρωση των ποδιών του, μετά μια άλλη και στη συνέχεια τις αρθρώσεις των δαχτύλων, τη μια μετά την άλλη. Μετά κομμάτιασαν τα πόδια και τα χέρια του. Το αίμα έτρεχε, ο μάρτυρας όμως υπόμενε κι επαναλάμβανε σταθερά την απάντηση: «Είμαι χριστιανός». Τελικά, από τα βασανιστήρια και την απώλεια του αίματος, πέθανε.

Την άλλη μέρα οι Ιησουίτες απείλησαν πως θα βασανίσουν το φίλο του με τον ίδιο τρόπο. Την ίδια νύχτα όμως έλαβαν εντολή από το Μόντερεϋ να μεταφέρουν όλους τους αιχμαλώτους Αλεούτους εκεί. Έτσι, την άλλη μέρα, όλοι εκτός από κείνον που θανατώθηκε, έφυγαν. Αυτό μου το διηγήθηκε ο φίλος εκείνου που μαρτύρησε. [...].

Όταν τελείωσα την περιγραφή, ο π. Γερμανός με ρώτησε:

–Ποιο ήταν το όνομα του Αλεούτου;

–Πέτρος, απάντησα, αλλά δε θυμάμαι το επώνυμό του.

Ο Γέροντας σηκώθηκε όρθιος, στάθηκε μπροστά στην εικόνα, έκανε μ' ευλάβεια το σταυρό του και είπε:

–Άγιε νεομάρτυρα Πέτρο, πρέσβευε υπέρ ημών».

Από το Ο άγιος Γερμανός της Αλάσκας, μετάφραση-επιμέλεια Πέτρου Μπότση, σειρά «Φιλοκαλία των Ρώσων νηπτικών», Αθήνα 1995, σελ. 38-39. Οι Αλεούτοι είναι κλάδος της φυλής των Εσκιμώων, που ζει στα Νησιά των Αλεούτων της

Αλάσκας· είναι χριστιανοί ορθόδοξοι· δυστυχώς, ακολουθώντας τη μοίρα των ιθαγενών όλου του κόσμου, έχουν απομείνει ελάχιστοι.

Την εικόνα του αγίου Πέτρου βλ. στο οπισθόφυλλο του παρόντος. Πηγή η ιστοσελίδα της Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής, διαδίκτυο (ευχαριστώ τον εκλεκτό φίλο Κωστή Βασιλάκη για τον εντοπισμό της).

Αντί να προσεύχομαι, γράφω· πηγαίνοφέρνη τα δάχτυλά μου στο πληκτρολόγιο συντάσσοντας θεολογικές, υποτίθεται, σημειώσεις για τους μαθητές μου ή ικανοποιώντας τις λογοτεχνικές μου φαντασιώσεις, και μόνο το βράδυ, «από συνήθεια κάνοντας πριν πέσω το σταυρό μου» (όπως θα έλεγε ο Καββαδίας), ή την Κυριακή, ανάβοντας ένα κερί στην εκκλησιά, σκέφτομαι δυο τρεις βιαστικές αιτήσεις, με την ίδια θέρμη και διάρκεια που παραγγέλνω καφέ σ' ένα φαστφουντάδικο. Είμαι καλαμαράς. Ο Γέροντας Σωφρόνιος του Essex (1896-1993) σήκωνε τα χέρια του το βράδυ και τα κατέβαζε το πρωί προσευχόμενος *υπέρ της ανθρωπότητας*. Ήταν άγιος. Αυτή είναι η διαφορά μας.

Μιλώ για τους αγίους, γιατί είμαι εγωιστής. Όχι για να τους τιμήσω, αλλά για να τιμηθώ «Εγώ» από σας, αποδεικνύοντας πόσο πολλά ξέρω και πόσο καλός ομιλητής είμαι.

Έχω λοιπόν μέσα μου όλα τα *αμαρτήματα* (όλα τα *πάθη*, θα λέγανε οι ασκητές Πατέρες, με στωική ορολογία) που σχετίζονται με το προπατορικό αμάρτημα, δηλ. τον εγωισμό· είμαι ναρκισσιστής, ματαιόδοξος, υπερόπτης· ακόμα κι αν κάνω κάτι καλό, το κάνω για να με δοξάσουν οι άνθρωποι κι όχι *εν κρυπτώ* για να ευχαριστήσω το Θεό και τη συνείδησή μου, δηλ. τη φωνή του αγγέλου μου¹.

Μήπως από τον εγωισμό δεν προέρχεται και η διαστροφή; Για δες τον Πάτρικ Μπέιτμαν, στο *American Psycho* του Μπρετ Ήστον Έλλις (τον εφιάλτη του καπιταλισμού). Νομίζω πως είμαι το κέντρο του κόσμου, και άρα μπορώ να παρακάμψω τους άλλους (από την ουρά για ταξί ως την ουρά για την προαγωγή μου) ή να τους χρησιμοποιήσω για τη δική μου ευχαρίστηση. Βλέπω π.χ. μια γυναίκα και ποθώ το κορμί της, θέλω να τη λεηλατήσω, να τρυγήσω τα κάλλη της, αδιαφορώντας για το ποια είναι, τί νιώθει, αν πονάει η ψυχή της, αν έχει ανάγκη να θυσιαστεί κάποιος για να τη βοηθήσει· είμαι κλασικός άντρας, εκπαιδευμένος ως επιβήτορας από τη βιομηχανία του θεάματος και της κατανάλωσης. Αυτή η γυναίκα μπορεί να είναι ένα μοντέλο που διαφημίζει σαμπουάν ή μια μισόγυμνη μπαργούμαν ή μια τύπισσα με πέδιλα, μίνι και ξώπλατο που περπατάει στο δρόμο ή μια μεθυσμένη που ψάχνει για άντρα, για να ανακουφίσει τα ψυχικά της τραύματα από άλλους άντρες, ή μια πόρνη· δεν έχει σημασία, είναι άνθρωπος (“–Μα κορόιδο είσαι, ρε φίλε;”. Δεν είμαι, γι’ αυτό θέλω να την κατασπαράξω).

Ένας άγιος, στο πρόσωπο κάθε γυναίκας (και μια αγία, στο πρόσωπο κάθε άντρα) βλέπει την εικόνα του Θεού, ένα πλάσμα ιερό, λίγο χαμηλότερο από άγγελο, και φυσικά τον άνθρωπο αδερφό του, που χρειάζεται αγάπη και φροντίδα ακόμα κι αν αρνείται αυτή την αγάπη, ακόμα κι αν βαδίζει προς την αυτοκαταστροφή· κάποιο τραύμα θα έχει, και η ανακούφιση αυτού του τραύματος, σκέφτεται ο άγιος, είναι δική μου υπόθεση.

Επιπλέον είμαι και δειλός. Βλέπω ένα γνωστό μου που ξέρω ότι με χρειάζεται, γιατί π.χ. έχει μαζέψει στη ζωή του ένα βουνό προβλήματα, όλοι τον έχουν παραπετάξει και η ψυχή του γεμίζει από το πύο της μοναξιάς· κι όμως αποφεύγω τη συντροφιά του, αλλάζω δρόμο, φοβάμαι μη μου γίνει τσιμπούρι, λες και θα με φάει! Ο άγιος θα τον καλούσε στο σπίτι του να φάνε μαζί και να τα πούνε, θα τσακιζόταν να τον φιλοξενήσει, όχι μόνο τα Χριστούγεννα (που όλοι κάνουμε ...καλές πράξεις, για το “καλό της γιορτής”), αλλά κάθε μέρα· και αν ο άλλος, από φόβο ή ντροπή,

¹ *Συνείδησις δε εστί λόγος και έλεγχος του ημετέρου φύλακος*, Ιωάννης ο Σιναΐτης, *Κλίμαξ*, ΚΣΤ', Γ', νε' (βλ. την έκδοση, αρχαίο πρωτότυπο και μετάφραση, της ιεράς Μονής Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 1994).

αρνιόταν, θα τον τραβούσε απ' το μανίκι, όχι για να ευχαριστήσει το Θεό σαν ψευτοθητικός συμφεροντολόγος, αλλά από αγνή και αυθόρμητη επιθυμία να βοηθήσει, κοινώς από αγάπη.

Τέλος, για να ολοκληρώσω την προσωπογραφία μου, είμαι υποκριτής· ακόμα κι αυτή η φαινομενική κρίση ειλικρίνειας, τίποτ' άλλο δεν είναι παρά υποκρισία. Γουστάρω πολύ που μιλάω για τον εαυτό μου, κάνω αυτοδιαφήμιση (άσχετα τί λέω), κι επιπλέον σάς περνιέμαι για μετριόφρων, ενώ στην πραγματικότητα η καρδιά μου χορεύει από ματαιοδοξία. "Είμαι ταπεινός" φωνάζω, "δοξάστε με"! Για να καταλάβετε τί λέω, θα παραθέσω, κάπως ελεύθερα, ένα κομματάκι από την Κλίμακα, που δείχνει την κενοδοξία (=ματαιοδοξία), δηλ. την υποκρισία κάποιου προς την ίδια τη συνείδησή του: *«Παντού λάμπει ο ήλιος, και σε κάθε προσπάθεια πανηγυρίζει η κενοδοξία. Π.χ., όταν νηστεύω, κενοδοξώ»* (λέω: "Τί καλός που είμαι! Νηστεύω!"), *«αλλά κι όταν τρώγω για να μη φανεί ότι νηστεύω, πάλι κενοδοξώ»* (λέω: "Τί ταπεινός που είμαι! Κρύβω τη νηστεία μου!"). *«Όταν φορώ λαμπρά ρούχα, νικιέμαι απ' την κενοδοξία, αλλά κι όταν βάζω ταπεινά, πάλι κενοδοξώ. Όταν μιλάω νικιέμαι»* (λέω: "Είμαι σοφός"), *«αλλά κι όταν σωπαίνω πάλι νικιέμαι. Όπως κι αν το ρίξεις αυτό το αγκάθι, στέκεται όρθιο!»*².

Είμαι λοιπόν εντελώς ακατάλληλος να μιλήσω για τους αγίους. Παρ' όλ' αυτά, μιλώ και, από μέσα μου (γιατί ντρέπομαι να το ομολογήσω ότι τους μιλώ σα να είναι παρόντες), τους παρακαλώ να με καθοδηγήσουν και να με κάνουν άξιο τους· όχι εμένα μόνον, αλλά και τους ανθρώπους που έχω στο νου μου. Πολλές φορές αυτό που φαίνεται σε μας αταίριαστο και σκανδαλώδες (π.χ. η συχώρηση των αμαρτωλών ή η αγάπη στον εχθρό μας) φαίνεται ταιριαστό στο Θεό. Ίδωμεν...

² Ιωάννης ο Σιναΐτης, Κλίμαξ, ΚΑ' ε'.

Η εισήγηση αυτή δεν θα ήθελα να θεωρηθεί προσηλυτισμός. Είμαι ωστόσο υποχρεωμένος να τονίσω ότι για μένα αυτό που ο κόσμος ονομάζει «θρησκεία» και οι Πατέρες «Εκκλησία» (=συγκέντρωση λαού) είναι κάτι περισσότερο από στοιχείο πολιτισμού. Εσείς βέβαια μπορείτε να το εκλάβετε ως στοιχείο πολιτισμού και να ερμηνεύσετε ανάλογα αυτά που θ' ακούσετε.

Η Ορθοδοξία, η Ορθόδοξη Παράδοση, συνιστά η ίδια έναν πολιτισμό, υπερεθνικό, συγγενικό (ή, αν θέλετε, ιστορικά συνδεδεμένο) με πολιτισμούς και παραδόσεις πολλών λαών και οπωσδήποτε (και εδώ είναι κάτι ενδιαφέρον) **μη δυτικό**. Ο δυτικός πολιτισμός, όπως γνωρίζετε, πηγάζει από την Καθολική Εκκλησία ή την αντιπαράθεση προς αυτήν (αθεϊστική αντιπαράθεση: Διαφωτισμός και ο επακόλουθος ορθολογισμός – θεϊστική αντιπαράθεση: Προτεσταντισμός και τα δικά του κοινωνικά και πολιτικά επακόλουθα). Από την Ορθόδοξη Εκκλησία θα μπορούσαν να (αν δεν κυριαρχούσε πλέον επεκτατικά το δυτικό καπιταλιστικό και καταναλωτικό πρότυπο ζωής) προέρχονται πολιτισμοί που να ενώνουν Έλληνες, Σλάβους όλων των φυλών, Άραβες πολλών φυλών (με χριστιανό «Πατέρα τους» τον Άραβα πατριάρχη Αντιοχείας της Συρίας), Εσκιμώους, Αφρικανούς και Ασιάτες εδώ κι εκεί (όπου υπάρχουν ορθόδοξες Εκκλησίες) και, στις παρυφές της Ορθοδοξίας, με Εκκλησίες όχι ορθόδοξες, αλλά πάντως ανατολικές, Αιθίοπες, Αρμενίους, Κόπτες της Αιγύπτου και χριστιανούς του αγίου αποστόλου Θωμά στο Μαλαμπάρ των Ινδιών.

Μια τέτοια οικουμενική διάσταση θα μπορούσε να αποτελέσει και για τη δύση αντιπρόταση πολιτισμού και βιοθεωρίας (και κοσμοθεωρίας) απέναντι στο δυτικό πρότυπο³, συγκρατώντας την πορεία της ανθρωπότητας προς ένα νέο κατακλυσμό ή, αν προτιμάτε, προς ένα δεύτερο προπατορικό αμάρτημα, δηλ. μιαν αποτυχημένη απόπειρα του ανθρώπου να γίνει θεός με καταστροφικές συνέπειες (αφού το κίνητρο είναι ο εγωισμός, η «βούληση για δύναμη» –την οποία ευλογεί ο καπιταλισμός– και όχι η αγάπη, κινητήριο μοχλός των αγίων της Ορθοδοξίας και όχι μόνο).

Αυτά ως προς την πολιτισμική προέκταση του θέματός μας, που θα μπορούσε να είναι πολύ γόνιμη, κατά τη γνώμη μου.

Το κείμενο αυτό αφιερώνεται ταπεινά στον πρώτο ορθόδοξο επίσκοπο που θα τολμήσει να πετάξει από πάνω του τη χρυσή μίτρα και τη ράβδο.

Τα τελευταία χρόνια η ελληνική θεολογική σκέψη γνωρίζει έντονη στροφή προς τα κείμενα των Ελλήνων Πατέρων της Εκκλησίας, καθώς και των Ελλήνων, Σέρβων, Ρώσων και Σύρων κυρίως *μυστικών* (δηλ. εκείνων που θεωρούν τη σωτηρία ως ένωση ανθρώπου και Θεού με τα διπλά δεσμά, της θείας Μετάληψης και της αγάπης), αλλά και προς τη σκέψη και το αίσθημα των σύγχρονων Γερόντων που μονάζουν ή ασκητεύουν στο Άγιο Όρος και σε άλλους, θεωρούμενους ως ιερούς, χώρους. Απομακρύνεται έτσι από τις επιρροές της δυτικής χριστιανικής σκέψης,

³ Βλ. σχετικά Γεωργίου Εμμ. Πιπεράκη, αναπλ. καθ. Μικροβιολογίας του Παν/μίου Αθηνών, *Ο Χριστός στην Ασία*, έκδ. Ιερού Γυναικείου Ησυχαστηρίου Η Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Αθήνα 2005, ISBN 960-351-579-5, καθώς και τη βιβλιογραφία στη σελ. 333 του ίδιου. Βλ. επίσης Αναστασίου, αρχιεπισκόπου Αλβανίας, *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, εκδ. Ακρίτας, 2004, ISBN 960-328-132-8, και το συλλογικό τόμο Andrew Walker – Κώστας Καρράς (επιμ.), *Ζωντανή Ορθοδοξία στο σύγχρονο κόσμο*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2001, ISBN 960-05-0912-3.

που είχαν εισαγάγει στη σκέψη των λαών μας την ιδέα της κόλασης ως τιμωρίας ενός δίκαιου και σκληρού Θεού και παράλληλα είχαν καλλιεργήσει και μια ηθική των καλών πράξεων (πλησιέστερη προς την Παλαιά Διαθήκη), και επανέρχεται στην ιδέα **της σωτηρίας του ανθρώπου ως ομοίωσης με το Θεό**, ως το τέρμα **μιας πορείας αυθεντικής αγάπης προς το Θεό και το συνάνθρωπο** (και ακολούθως προς τον ιερό κτιστό κόσμο, το σύμπαν, κοσμικό ναό του Θεού και κατοικητήριο του ανθρώπου, που όμως παίρνει την ιερότητά του από το Θεό, πηγή της ζωής και της αγιότητας, γι' αυτό και δε λατρεύεται πανθειστικά ή ανιμιστικά), η οποία όμως πραγματώνεται στην ακραία κορύφωσή της με την **πραγματική ένωση ανθρώπου και Θεανθρώπου** στο Ένα και μοναδικό Μυστήριο που «κανονικά» υπάρχει στην Ορθόδοξη Εκκλησία, τη **Θεία Μετάληψη**, γύρω από το οποίο περιστρέφονται όλα τα υπόλοιπα, και ο γάμος και η βάφτιση και η χειροτονία του ιερέα κ.τ.λ. – κάποτε τελούνταν μέσα στη λειτουργία και οι συμμετέχοντες μεταλάβαιναν, πράγμα που γίνεται σήμερα μόνο στη χειροτονία των ιερέων των τριών βαθμών (διακόνων, πρεσβυτέρων και επισκόπων).

Με βάση την ασήμαντη σπουδή μου σ' αυτού του είδους το στοχασμό, θα επιχειρήσω να ψελλίσω λίγες κουβέντες, για να κατατοπίσω πρώτα τον εαυτό μου και κατόπιν εσάς, όχι χωρίς αγωνία, θέτοντας τα λόγια μου στην κρίση των ειδικότερων.

Ο λόγος για την ειρήνη στο χριστιανισμό.

Κορυφαία στιγμή προσέγγισης του Θεού με τον άνθρωπο, κατά το χριστιανισμό, ήταν όταν το Ένα από τα Τρία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, παντοδύναμος συν-Δημιουργός του κόσμου μαζί με τον Πατέρα Του και το Πνεύμα της Αληθείας, (με τη σύμφωνη γνώμη και των Τριών) έγινε άνθρωπος, **νέος Αδάμ**, ξεκινώντας τη **δεύτερη δημιουργία του ανθρώπου**, για να φέρει την *καταλλαγή*⁴, δηλαδή την αποκατάσταση της σχέσης Θεότητας και Ανθρωπότητας, καθώς και Ανθρώπου – Φύσης (αφού σύμπας ο κόσμος *συστενάξει και συνωδίνει* με τον άνθρωπο, κατά την έκφραση του αποστόλου Παύλου, προς Ρωμαίους η' 22, περιμένοντας τη σωτηρία του).

Κορυφαία στιγμή προσέγγισης του ανθρώπου με το Θεό, κατά το χριστιανισμό πάντα, είναι η πράξη που ονομάζεται *λειτουργία* [=έργο του λαού <λείτος (=λαός) + έργο] και θεωρείται επανάληψη του Μυστικού Δείπνου, αφού οι χριστιανοί (απόγονοι του νέου Αδάμ μετά τη βάφτισή τους) μεταλαμβάνουν το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, όπως είχαν κάνει και οι απόστολοι, πραγματοποιώντας τη μόνη θυσία που ταιριάζει στον *καινούργιο άνθρωπο*: την *αναίμακτη*. ο **υλικός κόσμος** (το ψωμί και το κρασί, τα βασικά στοιχεία της αληθινής ανθρώπινης διατροφής – μαζί με το λάδι, που κι αυτό παίζει σπουδαίο ρόλο, ως γνωστόν, στη χριστιανική λατρεία) προσφέρεται στο Θεό, κι Εκείνος μάς τον γυρίζει πίσω ως **υλικό, πάλι, αλλά θεωμένο πλέον κόσμο** («καινή κτίση»): ως αληθινό Σώμα Του και Αίμα Του.

Η λειτουργία που τελείται εδώ και περίπου 15 αιώνες στην Ορθόδοξη Εκκλησία (και όλες τις Κυριακές του χρόνου είναι αναστάσιμη –εκτός από την Κυριακή των Βαΐων, που, μέσω της εβδομάδας των Παθών, ανοίγει το δρόμο για τη Λαμπρή)

⁴ Ο όρος καθιερώθηκε από τον απόστολο Παύλο, βλ. προς Κολοσσαείς α' 20, 22, Ρωμαίους ια' 15, Β' Κορινθίους ε' 18-20.

είναι έργο ενός ανθρώπου που μοίρασε όλη του την περιουσία στους φτωχούς και αργότερα, ως επίσκοπος Καισάρειας της Καππαδοκίας της Μικράς Ασίας, οργάνωσε τα μοναστήρια του ως φιλανθρωπικά ιδρύματα –όπου περιθάλπονταν ακόμα και λεπροί, τους οποίους υποδεχόταν με φίλημα– και αντιστάθηκε στη αυτοκρατορική εξουσία της εποχής του υπερασπιζόμενος τη χριστιανική πίστη (και αυτός ο άνθρωπος είναι ο Μ. Βασίλειος, ο αγαπημένος των Ελλήνων *άη Βασίλης* της Πρωτοχρονιάς –που δεν ταυτίζεται με τον ευρωπαϊκό Santa Claus των Χριστουγέννων, δηλ. τον άγιο Νικόλαο)· λίγα χρόνια αργότερα τη συντόμευσε ένας άλλος μεγάλος της διανοήσης και της φιλανθρωπίας, ο άγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος, που, αφού έθρεψε 7.000 φτωχούς, χήρες και ορφανά στην Κωνσταντινούπολη, ως πατριάρχης, πέθανε στην εξορία, γιατί αντιστάθηκε όχι μόνο στην αυτοκρατορική αυλή, αλλά και στο εκκλησιαστικό κατεστημένο της εποχής του –καθαιρέθηκε και εξορίστηκε από Πατριαρχική Σύνοδο το 403 μ.Χ.⁵

Αυτή η λειτουργία αρχίζει με την προτροπή: *Εν ειρήνη του Κυρίου δεηθώμεν*, με πρώτη ευχή *υπέρ της άνωθεν ειρήνης και της σωτηρίας των ψυχών ημών του Κυρίου δεηθώμεν* και δεύτερη *υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου, ευσταθίας των αγίων του Θεού εκκλησιών και της των πάντων ενώσεως του Κυρίου δεηθώμεν* – και τελειώνει με την προτροπή: *Εν ειρήνη προέλθωμεν* (δηλ. να αποχωρήσουμε «με ειρήνη»), πριν τη μεγάλη τελική ευχή *Ο ευλογών τους ευλογούντας Σε, Κύριε...*, που περιλαμβάνει, μεταξύ πολλών, το *ειρήνην τω κόσμω Σου δώρισε*.

Ενδιάμεσα έχει πει αμέτρητες φορές *ειρήνη πάσι* – *αγαπήσωμεν αλλήλους ίνα εν ομονοία ομολογήσωμεν Πατέρα, Υιόν και Άγιον Πνεύμα* – *άγγελον ειρήνης, πιστόν (=έμπιστο) οδηγόν, φύλακα των ψυχών και των σωμάτων ημών, παρά του Κυρίου αιτησόμεθα* (=ας ζητήσουμε από τον Κύριο) κ.τ.λ.

Όλα αυτά αναφέρονται στη φράση του Ιησού κατά το Μυστικό Δείπνο (κατά Ιωάννην ιδ' 27) *ειρήνην αφήμι υμίν, ειρήνην την εμήν δίδωμι υμίν*· *ου καθώς ο κόσμος δίδωσιν, εγώ δίδωμι υμίν* (= σας αφήνω ειρήνη, σας δίνω τη δική μου ειρήνη και όχι όπως δίνει ο κόσμος). Ο Χριστός είναι η *ειρήνη ημών*, κατά τον απόστολο Παύλο, *καινός άνθρωπος ποιών ειρήνην και κάνοντας όλους τους ανθρώπους, «τους μακράν και τους εγγύς», συμπολίτας των αγίων και οικείους του Θεού* (προς Εφεσίους, β' 13-22)· το χριστιανικό ευαγγέλιο είναι το *ευαγγέλιον της ειρήνης* (Εφεσίους, στ' 15) και η ειρήνη του Θεού είναι *υπερέχουσα πάντα νουν* (Φιλιππισίους, δ' 7), δηλαδή ασύλληπτη με την κοινή λογική! *«Την ειρήνην και το μέγα έλεος»* ζητούμε από το Θεό στη χριστιανική υμνογραφία, ενώ αμέτρητες είναι οι σχετικές αναφορές στα πατερικά και τα ασκητικά συγγράμματα.

Τί είναι λοιπόν αυτή η ειρήνη;

Σε ευχές όπως *εν ειρήνη του Κυρίου δεηθώμεν, εν ειρήνη προέλθωμεν, ειρήνη πάσι, άγγελον ειρήνης* κ.τ.λ., εννοείται όχι η απλή απουσία συγκρούσεων, αλλά η βαθύτερη *ειρήνευση της καρδιάς και της ψυχής*, που γίνεται *ειρηνική ψυχή* και ο άνθρωπος *ειρηνεύει* –δηλ. γίνεται, όπως λέμε στη θρησκευτική γλώσσα, *αόργιστος* (δεν οργίζεται), *ειρηνοποιός*⁶, πράος, και φαίνεται, σε μια κοινωνία *κοχλάζουσα*

⁵ Βλ. λεπτομέρειες στο Βλασίου Ιω. Φειδά, *Εκκλησιαστική Ιστορία Α'*, Αθήναι 1992, σελ. 542-552.

⁶ Πρβ. το γνωστό μακαρισμό *Μακάριοι οι ειρηνοποιοί, ότι αυτοί υιοί Θεού κληθήσονται* (Ματθ. ε' 9).

από εγωισμό, *πτωχός τω πνεύματι*, εφόσον δεν αντιλαμβάνεται το λόγο για τον οποίο «πρέπει» να θέσει το υλικό συμφέρον του πάνω από την αγάπη για το συνάνθρωπό του. Έτσι οι «αληθινοί» χριστιανοί είναι **τα κορόιδα της οικουμένης**, χαμένοι για τους ανθρώπους, αλλά κερδισμένοι για το Θεό (πρβ. τον *Ηλίθιο* του Ντοστογιέφσκυ)⁷.

Ο ειρηνικός αυτός άνθρωπος δεν είναι *ατάραχος* κατά τη στωική ή βουδιστική έννοια· η αταραξία αυτή είναι ένα τείχος που προστατεύει την ψυχή⁸ του ανθρώπου από την ταραχή, που θεωρείται πηγή δυστυχίας (και άρα είναι ο «επάρατος εχθρός»): αντίθετα, η ιδεώδης χριστιανική αγάπη δεν έχει μέτρο, γι' αυτό και συνιστά (για να μιλήσω σα στωικός) σαφώς *πλεονάζουσα ορμή*, δηλαδή πάθος –μεταμορφωμένο όμως, κατά τη χριστιανική άποψη, από *πτωτικό πάθος παρά φύσιν*, όπως η ζήλια, το μίσος, η λαγνεία, η κάθε είδους εξάρτηση, σε πάθος φυσικό, άρα θετικό: «*συγχωρούνται οι πολλές της αμαρτίες, γιατί αγάπησε πολύ*» (κατά Λουκάν, ζ' 47), «*μεγαλύτερη αγάπη δεν έχει κανείς απ' αυτόν που δίνει τη ζωή του για τους φίλους του*» (Ιωάννην, ιε' 13), «*έτσι φανερώθηκε η αγάπη του Θεού σε μας, με το ότι έστειλε το μονογενή Του Υιό στον κόσμο, για να ζήσουμε μέσω Αυτού*» (Α' επιστολή Ιωάννου, δ' 9), «*δε ζω πια εγώ, αλλά ο Χριστός μέσα μου*» (Παύλου, προς Γαλάτας, β' 20), «*να γνωρίσουμε την αγάπη του Χριστού, που ξεπερνά τη γνώση*» (Εφεσίους, γ' 19), «*ποιος ασθενεί και δεν ασθενώ, ποιος σκανδαλίζεται και δε φλέγομαι;*» (Β' Κορινθίους ια' 29) κ.λ.π.

Το στοιχείο αυτό της επιζητούμενης υπερβολής [όχι όμως χάριν της υπερβολής ή της εγωιστικής (αυτο)ικανοποίησης, αλλά χάριν του ανθρώπου] **διαφοροποιεί ριζικά τη χριστιανική αγάπη από κάθε παρεμφερή ή ανάλογη έννοια που περιλαμβάνεται στην ηθική άλλων συστημάτων**, όπως η αυτοπραγμάτωση, η αταραξία, η αρμονία, η στωική οικειώσις, η συμπάθεια, η αριστοτελική μετριοπάθεια κ.τ.τ.: ο «ιδεώδης χριστιανός» είναι *ατάραχος* ως προς τα του κόσμου (τα και κατά τους στωικούς «αδιάφορα»), στη σχέση του όμως με το Θεό και τους άλλους ανθρώπους «φλέγεται» από αγάπη μέχρι αυτοθυσίας⁹, και μάλιστα απρόσκλητης (αυτεπάγγελτης) και χωρίς ανταπόδοση, ακόμη και για τους εχθρούς του, και για εκείνους που «δεν το αξίζουν» –αυτή είναι και **η διαφορά της αγάπης από τη δικαιοσύνη**: μιμούμενος το Θεό και τους αγγέλους, ο χριστιανός

⁷ Γι' αυτό και η βασιλεία των ουρανών ανήκει στους *πτωχούς τω πνεύματι* (Ματθ. ε' 3), ενώ ο Παύλος τονίζει ότι ο «λόγος του σταυρού» (= της αυτοθυσίας, της σταύρωσης του Χριστού κατ' αρχάς και του καθενός μας στη συνέχεια υπέρ των άλλων) είναι για τα δεδομένα του κόσμου «μωρία» (=ανοησία), Α' Κορινθ. α' 18, και ότι οι χριστιανοί είναι «μωροί διά Χριστόν», ό. π., δ' 10.

⁸ Ο όρος ψυχή εδώ με την τρέχουσα έννοιά του (το σύνολο των συναισθημάτων και των κινήτρων της συμπεριφοράς) και όχι με την έννοια που έχει στη χριστιανική ανθρωπολογία, για την οποία είναι **η ιερή πνοή του Θεού, που περιέχει όλα τα δεδομένα της προσωπικής συνείδησης του ανθρώπου** και, επειδή είναι αθάνατη, **ο άνθρωπος, ως ενσυνείδητο πρόσωπο, παραμένει αθάνατος μετά το χωρισμό της από το υλικό και φθαρτό σώμα** –που είναι φθαρτό λόγω της πτώσης των πρωτοπλάστων, αλλά με το οποίο, αφθαρτοποιημένο λόγω της γέννησης και (υπερ)ιστορικής παρουσίας του δεύτερου Αδάμ, η ψυχή θα επανενωθεί για πάντα στη «νέα γη» της αποκατεστημένης ανθρωπότητας.

⁹ Βλ. σχετικά Ηλία Α. Βουλγαράκη, «Πρώτα ο άνθρωπος, ύστερα ο Θεός» και «Η αγάπη ως σύγχρονη ερμηνεία του μυστηρίου της σωτηρίας», στο, του ιδίου, *Χριστιανισμός και Κόσμος*, Αρμός, Αθήνα 1999, ISBN 960-7102-46-0, σελ. 104-114 και 125-140.

επιθυμεί τη *μετάνοια* (δηλ. τη συνειδησιακή μεταστροφή) και τη σωτηρία του εχθρού του και κάθε «κακού ανθρώπου», προσεύχεται γι' αυτόν και λυπάται για το σκοτάδι που συσσωρεύει μέσα του και που νοείται ως *κόλαση*, καθώς προεκτείνεται στην αιωνιότητα.

Πτώση και σωτηρία κατά το χριστιανισμό.

Ας αλλάξω σελίδα και ας θέσω το κρίσιμο ερώτημα: **υπήρξε κανείς** στην ιστορία της ανθρωπότητας –και: υπάρχει κανείς στη σκληρή και εγωιστική εποχή μας– **που να έχει κάνει πράξη αυτή τη διδασκαλία;**

Απαντώ: όλοι οι άνθρωποι που έχουν θυσιάσει τη ζωή τους, ή μέρος από τη ζωή τους, για χάρη των συνανθρώπων τους, από αγάπη και όχι από άλλα κίνητρα, «*χριστιανοί εισίν καν άθεοι ενομίσθησαν*», όπως θα έλεγε ο άγ. Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυς¹⁰ (2^{ος} αι. μ.Χ.), δηλ. είναι στην ουσία χριστιανοί, έστω και αν δε βαφτίστηκαν και επομένως θεωρήθηκαν «άθεοι». Ο Ιουστίνος κατάταξε σ' αυτή την τάξη το Σωκράτη, τον Ηράκλειτο «και τους ομοίους». εμείς θα βάζαμε σίγουρα το Μαχάτμα Γκάντι, τον Άλμπερτ Σβάιτσερ, το Μάρτιν Λουθερ Κινγκ¹¹, τον Άλμπερτ Αϊνστάιν και άλλους που γνωρίζουν οι μελετητές του ανθρωπισμού.

Όμως, κατά το χριστιανισμό, ο άνθρωπος φεύγει από τη φθαρτή εγκοσμιότητα και ανήκει στην άφθαρτη και αγία αιωνιότητα **όταν παύει να είναι απόγονος του παλαιού Αδάμ και γίνεται απόγονος του νέου Αδάμ**¹² –δηλ. όταν βαφτίζεται, και στη συνέχεια παραμένει ενωμένος με το «Σώμα του Χριστού», την εκκλησιαστική κοινότητα, ζώντας με αγάπη και κοινωνώντας το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, όχι γιατί αυτό το Σώμα και το Αίμα «θα τον πάει στον παράδεισο» με κάποιο μαγικό τρόπο (σα μαγικό ραβδάκι), αλλά γιατί είναι η ένωση ανθρώπου και Θεού, η αγγελική τροφή, ο «άρτος ημών ο επιούσιος» του *Πάτερ ημών*, μέσω του οποίου (έτσι πιστεύουμε) παίρνουμε τη δύναμη να ξεπεράσουμε τον αδύναμο εαυτό μας και **να αγαπήσουμε μέχρις εσχάτων!** *Δος ημίν, Κύριε, ζητάμε κατά τη Θεία Μετάληψη, αγάπην ανυπόκριτον [=ειλικρινή], πίστιν ακαταίσχυντον [=εμπιστοσύνη*

¹⁰ Αναπτύσσει το θέμα στην 1^η από τις δύο απολογίες που κατέθεσε στο φιλόσοφο αυτοκράτορα (αλλά διώκτη των χριστιανών) Μάρκο Αυρήλιο· βρίσκεται στο κλασικό έργο του J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus, series graeca*, Paris 1857-1866 (συντομότερα: *Patrologia Graeca*, P.G.), τόμος 6. Ανάλογες απόψεις ανέπτυξε την ίδια εποχή και ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς στους *Στρωματείς*, ο απολογητής Αθηναγόρας στην *Πρεσβεία περί χριστιανών* (P.G., τ. 6), αργότερα (4^ο αι.) ο άγ. Γρηγόριος ο Θεολόγος (Λόγος 38 στ', P.G. τόμ. 35, 992B) κ.ά. – αντίθετα, συγγραφείς όπως ο Ερμείας, ο Τατιανός κ.λ.π. απέρριψαν μετά βδελυγμίας κάθε ενδεχόμενο ύπαρξης θετικού στοιχείου εκτός του χριστιανισμού. Φυσικά στην πατερική παράδοση της Ανατολικής Εκκλησίας πολλοί μεγάλοι συγγραφείς φιλοσόφησαν, όπως ο άγ. Ιωάννης ο Σιναΐτης ή Ιωάννης της Κλίμακος (6^{ος} αι.), ο άγ. Μάξιμος Ομολογητής (7^{ος} αι.), ο άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός (8^{ος} αι.) κ.ά. Η προσφορά τους στην παγκόσμια διανόηση δεν έχει, κατά τη γνώμη μου, αποτιμηθεί και αξιοποιηθεί όσο θα μπορούσε.

¹¹ Είναι προφανές ότι, γράφοντας σ' αυτό το κείμενο "χριστιανισμός" και "Εκκλησία", εννοώ αφενός την αρχαία αδιαίρετη Εκκλησία των πρώτων αιώνων μ.Χ. και αφετέρου την Ανατολική "Ορθόδοξη" Εκκλησία, στην οποία ανήκω· αναφερόμενος εδώ σε χριστιανούς άλλων δογμάτων υπονοώ ότι τους θεωρώ πλησιέστερους προς το πνεύμα και την ιστορία της ορθόδοξης παράδοσης παρά προς τα αντίστοιχα των δικών τους ομολογιών.

¹² Περί νέου Αδάμ βλ. Α' Κορινθ. ιε' 45-49.

που δε θα προδοθεί], *φωτισμόν των οφθαλμών της καρδιάς, ειρήνην των ψυχικών δυνάμεων* και τα παρόμοια¹³.

Άνθρωπος που δεν έχει αναγεννηθεί «*εξ ύδατος και πνεύματος*» ή, κι αν βαφτίστηκε, όμως δε συμμετέχει στο Μυστικό Δείπνο, που είναι *βρώσις και πόσις* του Θεϊκού Σώματος και Αίματος (βλ. κατά Ιωάννην, γ' 5-6 και στ' 51-58), παραμένει στη γενεαλογία του παλαιού Αδάμ, του θνητού κόσμου, και δεν έχει περάσει στην ανακαινισμένη ανθρωπότητα του νέου Αδάμ, του Χριστού. Ρωτάμε: είναι καταδικασμένος, έστω κι αν ζει με αγάπη; Συσσωρεύει μέσα του το αιώνιο σκοτάδι, που θα τον οδηγήσει στην πικρή απομόνωση όταν όλοι θα αναστηθούν; Ασφαλώς όχι. Κατά το χριστιανισμό όμως, **όλοι έχουν τη δυνατότητα της σωτηρίας επειδή υπήρξε ο νέος Αδάμ**, επειδή ξαναδημιουργήθηκε το ανθρώπινο γένος και επειδή κάποιοι «έχουν το νόμο του Θεού μέσα τους», όπως θα έλεγε ο απόστολος Παύλος (Ρωμαίους β' 9-15 κ.εξ.), και τον εφαρμόζουν «ενστικτωδώς», χωρίς να ξέρουν τί γράφουν τα ιερά (ή θεωρούμενα ως ιερά) βιβλία. Εάν ο Θεός δε γινόταν άνθρωπος, εάν δεν υπήρχε πάνω στη γη το συμβολικό Σώμα Του (η «αγαπητική» κοινότητα των χριστιανών) και στο δυσκοπότερο το *αληθινό* Σώμα και το Αίμα Του, δεν θα ελπίζαμε σε ανάσταση των νεκρών, σε «ουράνια Ιερουσαλήμ», όπου επιτέλους το δέντρο της ζωής θα καρπίζει και θα ανήκει σε όλα τα έθνη (βλ. το τέλος της Αποκάλυψης του Ιωάννη), σε «καινούς ουραμούς και γη καινή, όπου θα κατοικεί η δικαιοσύνη» (*εν οίς δικαιοσύνη κατοικεί, Β' επιστολή Πέτρου γ' 10-13*)!

Εγωισμός; Εγωιστική προσπάθεια του χριστιανισμού να εξασφαλίσει την αποκλειστικότητα στην αλήθεια και να μονοπωλήσει τη δυνατότητα της σωτηρίας των ανθρώπων; Ίσως –αλλά μόνο αν όλα αυτά είναι ψέματα, αν όσα είπε ο Χριστός, όσα κατέγραψαν τα ευαγγέλια, όσα στοχάστηκαν οι Πατέρες και κατέθεσαν οι άγιοι, ισχυριζόμενοι ότι είναι οι εμπειρίες τους από τον ουράνιο φωτεινό κόσμο του Θεού, είναι ψέματα! «Αν ο Χριστός δεν αναστήθηκε, η πίστη μας είναι μάταιη», γράφει ο Παύλος¹⁴, απαντώντας στην αγωνία της δικής του εποχής (ο ίδιος βέβαια είχε εμπειρίες, και ήξερε, ή θεωρούσε πως ήξερε, την αλήθεια). Αν όμως ο Χριστός αναστήθηκε, αν έλεγε αλήθεια, αν είπαν την αλήθεια οι άγιοι κάθε εποχής, τότε δεν υπάρχει εγωισμός στις διακηρύξεις του χριστιανισμού· είναι η *αλήθεια*.

Δεν είναι σκοπός αυτής της ομιλίας να σας πείσω ότι πράγματι έτσι είναι. Ο καθένας κάνει τις επιλογές του, ανάλογα με την προσωπική του ιστορία, τις προϋποθέσεις του και το βαθμό που θεωρεί, εξετάζοντάς τις περισσότερο ή λιγότερο, αξιόπιστες τις μαρτυρίες των αγίων. Εμείς, οι πολλοί (ή μήπως είμαστε οι λιγότεροι;), που δεν έχουμε εμπειρίες ανάλογες με των αγίων στη σχέση μας με το υπερφυσικό (ή, κι αν έχουμε, δεν τις βλέπουμε), βασιζόμαστε σ' ό,τι μας λέει ο νους μας ή η καρδιά μας. Ας είναι...

Η ομιλία μας είναι για τους αγίους ως φορείς της *ειρήνης του Θεού*, και μάλιστα για τους αγίους των ημερών μας. Ποιοι είναι αυτοί οι άγιοι και γιατί είναι (ή θεωρούνται) άγιοι;

Άγιος

¹³ Από την «ευχαριστία μετά τη Θεία Μετάληψη», που διαβάσει ο χριστιανός αφού κοινωνήσει. Βρίσκεται στα εκκλησιαστικά βιβλία *Ιερά Σύνοψις, Ωρολόγιον το Μέγα* κ.ά.

¹⁴ Α' Κορινθίους, ιε' 12-23.

Άγιος είναι ένας άνθρωπος –άντρας, γυναίκα ή παιδί, νέος ή γέρος– ο οποίος, μέσα από μια προσωπική σχέση αυθεντικής αγάπης με το Θεό, διαποτίστηκε από τη Θεία Χάρη, «αλλοιώθηκε» και, από τον τρόπο ύπαρξης του ανθρώπου που ξέρουμε (το δικό μας), πέρασε σε ένα **άλλο επίπεδο ύπαρξης**, που ονομάζεται *καινή κτίσις* (Παύλος, Β΄ προς Κορινθίους, ε΄ 17, Γαλάτας, στ΄ 15 κ.α.) και, κατά το χριστιανισμό, ταυτίζεται με το επίπεδο στο οποίο θα είχαν φτάσει οι πρωτόπλαστοι, αν δεν είχαν διακόψει τη σχέση τους με το Θεό με σκοπό να γίνουν οι ίδιοι θεοί, αν δηλαδή δεν είχαν διαπράξει το προπατορικό αμάρτημα. Έγινε **«όμοιος με το Θεό»** στο βασικό χαρακτηριστικό του τρόπου ύπαρξης του Θεού, την **αγάπη**. Αυτό είναι η πραγμάτωση της προοπτικής του περίφημου *καθ' ομοίωσιν* (ο άνθρωπος είναι ον «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού», Γενέσεως α΄ 26, 27, ε΄ 1, 8 κ.α.) και **η ουσία του χριστιανισμού**: «*Τί ἐστι Χριστιανισμός; Θεού ομοίωσις κατά το ενδεχόμενον ανθρώπου φύσει*» λέει ο άγ. Γρηγόριος ο Νύσσης¹⁵ προεκτείνοντας σε «επίπεδο εφαρμογής» (όπως πιστεύουμε οι χριστιανοί) το λόγο του Πλάτωνα «*ο σώφρων ημών τω Θεώ φίλος, όμοιος γαρ, ο δε μη σώφρων ανόμοιός τε και διάφορος και άδικος*»¹⁶.

Αυτός ο τρόπος ύπαρξης των αγίων θεωρείται **ο αληθινός τρόπος ύπαρξης του ανθρώπου**, ύπαρξης που προεκτείνεται στην αιωνιότητα, ενώ ο δικός μας κοινός τρόπος ύπαρξης, αν και τον θεωρούμε φυσικό, δηλ. κανονικό, στην πραγματικότητα (όπως την αντιλαμβάνονται πάλι οι άγιοι, που έθεσαν τα θεμέλια της χριστιανικής κοσμοθεωρίας) είναι παρά φύσιν· αυτός ο κόσμος είναι κόσμος της Πτώσεως –γι' αυτό πάσχει από τα συμπτώματα του αλληλοσπαραγμού, της φθοράς και του θανάτου, δηλαδή του φυσικού και ηθικού κακού (φυσικό κακό ο θάνατος, ηθικό κακό η αδικία) που είναι οι συνέπειες του προπατορικού αμαρτήματος.

Οι χριστιανοί θεωρούμε ότι οι αγιασμένες ψυχές έχουν παρρησία στο Θεό, δηλαδή μπορούν να μεσιτεύσουν για τη σωτηρία του λαού, γι' αυτό και δεν τους αποδίδουμε μόνο τιμές (με ακολουθίες ύμνων, εικόνες τους και ναούς προς τιμήν τους) αλλά και προσευχόμαστε σ' αυτούς ως σε υψηλούς και ισχυρούς φίλους. Σε καμία περίπτωση **δεν τους λατρεύουμε** ούτε τους θεωρούμε θεούς· **είναι άνθρωποι και μάλιστα οι κατ' εξοχήν άνθρωποι** (η κορύφωση της ανθρωπότητας), αν και η λαϊκή ευσέβεια δεν εμβραθύνει συνήθως τόσο πολύ – πράγμα που σκανδαλίζει τους «γραμματισμένους» αλλά δεν ενοχλεί τους ταπεινούς, εφόσον βέβαια συνοδεύεται από αγάπη και αθωότητα στο μέτρο του καθενός μας.

Εννοείται ότι άγιοι δεν είναι μόνο καλόγεροι και παπάδες ή μάρτυρες· υπάρχουν πολλοί άγιοι έγγαμοι και οικογενειάρχες (π.χ. ο απόστολος Πέτρος, ο άγ. Σπυρίδωνας, ο άγ. Αυγουστίνος, ο άγ. Γρηγόριος Νύσσης, η αγία Ανθούσα, η αγία Νόννα, η αγία Υπομονή, η αγία Μακρίνα, γιαγιά του Μ. Βασιλείου, η αγία Ελένη, η

¹⁵ Άγ. Γρηγορίου Νύσσης, *Λόγος εις το Ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν*, P.G., τόμ. 36, στ. 273D.

¹⁶ Πλάτωνα, *Νόμοι*, Δ΄, 712d. Ιστορικά και φιλολογικά η σχέση του όρου «ομοίωσις» του ελληνικού κειμένου της Παλαιάς Διαθήκης, δηλ. της μετάφρ. Ο΄ (Γένεσις, ό.π., Σοφία Σολομώντος β΄ 23, Σοφία Σειράχ ιζ΄ 3), με τη σχετική πλατωνική αντίληψη είναι ακόμη υπό διερεύνηση· για τη σχετική φιλολογία βλ. Νικολάου Π. Μπρατσιώτου, *Ανθρωπολογία της Παλαιάς Διαθήκης, Ι, Ο άνθρωπος ως θεϊόν δημιούργημα*, Αθήνα 1989, σελ. 285εξ.

άφθαρτη αγία αυτοκράτειρα Θεοδώρα, οι σύγχρονοι άγιοι Σεραφεΐμ της Βίριτσας, Νικόλαος Πλανάς, Λουκάς ο Ιατρός κ.π.ά.), ενώ οι μητέρες πολλών αγίων είναι επίσης αγίες· φυσικά υπάρχουν και άγιοι σύζυγοι που τιμώνται μαζί (όπως οι άγιοι Ιωακείμ και Άννα, γονείς της Θεοτόκου, Ζαχαρίας και Ελισάβετ, γονείς του Προδρόμου, Ακύλας και Πρίσκιλλα, οι μάρτυρες Τιμόθεος και Μαύρα κ.ά.), καθώς και μητέρες που μαρτύρησαν μαζί με τα παιδιά τους, όπως η αγία Σοφία με τις τρεις κόρες της, η αγία Ιουλίτα με τον άγ. Κήρυκο κ.ά., και τιμώνται μαζί μ' αυτά.

Ας έχουμε, τέλος, υπόψιν **ότι άγιος είναι κάθε άνθρωπος που «κερδίζει τον παράδεισο»**, που **η ψυχή του γίνεται φωτεινή «εις τον αιώνα»**· «άγιοι είναι όλοι όσοι έχουν ορθή πίστη και την εφαρμόζουν στη ζωή τους» γράφει ο άγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος· «κι αν δεν κάνουν θαύματα, κι αν δεν θεραπεύουν δαιμονισμένους, είναι άγιοι»¹⁷. Χιλιάδες λοιπόν «μικροί» και «μεγάλοι» άγιοι έχουν περάσει από τον πλανήτη μας και δεν έχουν γίνει γνωστοί, όπως ο ανώνυμος τσαγκάρης, οικογενειάρχης, για την αγιότητα του οποίου έλαβε μήνυμα από το Θεό, ενώ βρισκόταν στην έρημο, ο Μ. Αντώνιος. Απορημένος πήγε και τον βρήκε (δεν τον γνώριζε πριν) και τον ρώτησε τί κάνει και έχει τόση χάρη από το Θεό. «Τίποτα» απάντησε ο τσαγκάρης. Ο άγιος επέμενε και τελικά εκείνος αποκάλυψε ότι δίνει κάθε μέρα το ένα τρίτο από το μεροκάματό του στους φτωχούς· όμως, όχι μόνο δεν είχε γίνει υπερόπτης για την ελεημοσύνη του (πράγμα που θα κατέστρεφε την αγάπη της καρδιάς του), αλλά και νόμιζε πως είναι ο χειρότερος άνθρωπος στην πόλη!¹⁸

Επομένως, «μικροί» άγιοι μπορεί να είναι ο παππούς μας, η γιαγιά μας, οι γονείς μας, ο μπακάλης μας, ο ζητιάνος της γωνίας, ένας έφηβος που πέθανε από ναρκωτικά και φυσικά εμείς οι ίδιοι, στο βαθμό που ζούμε «εν Χριστώ»¹⁹, δηλ.

¹⁷ «Άγιοι δε εισί πάντες, όσοι πίστιν ορθήν μετά βίου έχουσι· καν σημεία μη εργάζωνται, καν δαίμονας μη εκβάλλωσι, άγιοι εισίν». Το παράθεμα από το *Ασματική ακολουθία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Πορφυρίου του Καυσοκαλυβίτου, του διορατικού και θαυματουργού*, ποίημα Ευαγγέλου Χρ. Καραδήμου, θεολόγου-φιολόγου, εκδ. Ιχνηλασία, Αθήναι 1988, σελ. 9.

¹⁸ Η παράδοση, αν θυμάμαι καλά, καταγράφεται στα *Αποφθέγματα Πατέρων*, έργο της βυζαντινής εποχής. Ανάλογο περιστατικό, με άλλους πρωταγωνιστές, καταγράφεται στο βιβλίο *Γυναίκες της Ερήμου* του Π. Β. Πάσχου.

¹⁹ Οφείλω να διευκρινίσω ότι αυτό είναι άποψή μου, συνέπεια της γνώμης μου ότι, κατά την Ανάσταση των Νεκρών και την «Τελική Κρίση», οι περισσότεροι άνθρωποι θα σωθούν λόγω των φωτεινών σημείων που έχουν στην ψυχή τους. Υπάρχει όμως μια αυστηρότερη άποψη, που βλέπει τη σωτηρία ως αθωωτική απόφαση δίκης και θεωρεί ότι οι περισσότεροι άνθρωποι φέρουμε ευθύνες για το κακό που υπάρχει στην ψυχή μας, στη ζωή μας, γύρω μας κ.λ.π. (και σίγουρα φέρουμε), ευθύνες για τις οποίες δεν έχουμε κανένα ελαφρυντικό, αφού χάσαμε τον καιρό μας με τις ανούσιες απολαύσεις αυτής της πρόσκαιρης ζωής αντί να καλλιεργούμε μέσα μας το Φως της αιώνιας ζωής –επομένως, από τα δισεκατομμύρια των ανθρώπων, κάποιοι θα σωθούν απλώς, λόγω της καλοσύνης του Θεού, και ελάχιστοι θα αγιάσουν, μόνον εκείνοι που πάλεψαν σκληρά με τις κακές πλευρές του εαυτού τους και, απ' αυτούς, μόνον οι ορθόδοξοι χριστιανοί, που είχαν το εφόδιο της Θείας Μετάληψης. Προσωπικά δεν διεκδικώ ορθότητα της δικής μου άποψης, δεν είμαι άγιος για να μπορώ να διεisdύσω στα «κρυμμένα μυστήρια του ουρανού». Οι Πατέρες της Ορθοδοξίας είναι η πηγή της πίστης μας, όχι ο κάθε μικροσκοπικός θεολόγος σαν τον υποφαινόμενο. Βέβαια οι Πατέρες είναι η έκφραση της πανανθρώπινης αγάπης (βλ. και παραπάνω, σημ. 9 του παρόντος) και σ' αυτούς θεωρώ ότι βασιζώ την άποψή μου.

εκπληρώνουμε **τη μία και μοναδική ηθική εντολή του χριστιανισμού**, που υπερβαίνει και κατ' ουσίαν καταργεί τις 10 Εντολές της Παλαιάς Διαθήκης: **την εντολή της αγάπης** (κατά Ιωάννην, ιγ' 34-35, ιε' 12-17 κ.α.). «*Αγάπη, κατά μεν ποιότητα, ομοίωσις Θεού, καθόσον βροτοίς εφικτόν*» (=όσο είναι εφικτό για τους θνητούς). «*κατά δε ενέργειαν, μέθη ψυχής· κατά δε την ιδιότητα, πηγή πίστεως, άβυσσος μακροθυμίας, θάλασσα ταπεινώσεως*» (άγ. Ιωάννης ο Σιναΐτης, *Κλίμαξ*, Λ' γ'). Ο π. Πορφύριος ο Κουσοκαλυβίτης (θ. 1991), από τους κορυφαίους οσίου των ημερών μας, κατέθεσε στον καθηγητή της Ιατρικής Αθηνών Γεώργιο Παπαζάχο την εμπειρία της θέας ενός ισχυρού φωτός, όμοιου με άστρο, σε όλη τη διάρκεια της κηδείας ενός δωδεκάχρονου κοριτσιού που σκοτώθηκε σε τροχαίο στη Μεσογείων (Αθήνα). Το έβλεπε πάνω από το ναό, όπου γινόταν η κηδεία, και έπαψε να το βλέπει μόνο όταν κατέβασαν το φέρετρο στον τάφο και τον σκέπασαν με χώμα²⁰. Κατά την ταπεινή μου ερμηνεία (για την οποία δεν διεκδικώ δάφνες βεβαιότητας), ήταν ένα σημάδι αγιότητας για το κορίτσι.

Ανάλογη μαρτυρία καταθέτει ο πνευματικός πατέρας της σύγχρονης Ρουμανίας π. Κλεόπας Ελίε, ο οποίος αφηγήθηκε ότι είδε μια απλή χωρική να περιβάλλεται από φως κατά τη διάρκεια της προσευχής της στο ναό της μονής Συχαστριάς, στη Ρουμανία²¹. Παρόμοιες μαρτυρίες για απλούς ανθρώπους βλ. στο βιβλίο *Εικόνες Πραότητος* του Γέροντα Πετρωνίου της Ρουμανικής Σκήτης του Τιμίου Προδρόμου του Αγίου Όρους, εκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη» 2004.

Τώρα τί κάνω; Αραδιάζω παραμύθια για θρησκόληπτες γιαγιάδες; Ίσως. Απλά καταγράφω μαρτυρίες και παραδόσεις και η ερμηνεία μου είναι υποκειμενική· βασίζεται στην πεποίθησή μου ότι ο κόσμος σφαιρώνεται σε πολλά επίπεδα, ορατά και αόρατα, και ότι το κοσμοείδωλο του χριστιανισμού ισχύει, σύμφωνα με τις εμπειρίες που καταθέτουν οι άγιοι· άλλοι ας τα ερμηνεύσουν κατά τις δικές τους πεποιθήσεις.

Αυτό είναι η «σωτηρία» κατά το χριστιανισμό· η αγιότητα. **Ποιος όμως εφαρμόζει την εντολή της αγάπης;** ο άγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος, λόγια του οποίου παραθέσαμε πριν, προσθέτει: «*άγιος εστίν ο της πίστεως μετέχων, άμωμος, ανεπίληπτον βίον έχων*»²². Ανεπίληπτον βίον, δηλ. χωρίς καμιά κηλίδα! Για να θυμηθούμε το Ντοστογιέφσκυ²³, είναι εύκολο «ν' αγαπάς τον άνθρωπο» γενικά και αόριστα· ν' αγαπάς το γείτονά σου, όμως, είναι εξαιρετικά δύσκολο, γιατί απαιτεί θυσίες και παραμερισμό του πολύτιμου Εγώ σου, ιδίως αν αυτός ο γείτονας σου προκαλεί προβλήματα (που, αν είσαι χριστιανός, θα τα παραβλέψεις και θα τον συγχωρείς συνεχώς, αφού τον αγαπάς).

Εγώ, ο μέσος άνθρωπος (βαφτισμένος χριστιανός και ήσυχος με τη συνείδησή μου) λέω: «Δεν πειράζω κανέναν, άρα είμαι καλός, σωστός, έντιμος. Αλίμονό του βέβαια εκείνου που θα με πειράξει! Είμαι δίκαιος, άλλο ένα προτέρημά μου· μοιάζω

²⁰ Η μαρτυρία καταγράφεται στο Κλείτου Ιωαννίδη, *Γεροντικό του 20ού αιώνα*, εκδ. Παναγόπουλος, Αθήνα 1999, ISBN 960-8034-02-7, σελ. 78.

²¹ Βλ. αρχιμ. Ιωαννίκιου Μπαλάν, *Η ζωή και οι αγώνες του Γέροντος Κλεόπα*, εκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη χ.χ., σελ. 139-140.

²² Όπου και η σημ. 16.

²³ Λόγια του κυνικού Ιβάν Καραμάζωφ στο *Αδελφοί Καραμάζωφ* του Ντοστογιέφσκυ, μέρος Α', κεφ. 5.

μόλις σ' αυτό και με το Θεό, γιατί κι Εκείνος τιμωρεί την αχαριστία! – Αν κάποιος είναι φτωχός, ας πάει να δουλέψει. Δε μπορεί να δουλέψει; Υπάρχει κράτος! Γιατί ψηφίζω; Το να μοιραστώ τα δικά μου λεφτά ή τα δικά μου αγαθά μ' έναν άσχετο (ή και ηλίθιο, που αυτοκαταστρέφεται από τις βλακείες του και που ποτέ δε θ' αναγνωρίσει την καλοσύνη μου, γιατί ο κόσμος είναι αχάριστος), απaráδεκτη ανοησία· καλύτερα να τα πετάξω!».

Ο άγιος, που είναι ο αληθινός χριστιανός, όλ' αυτά τα διαγράφει μ' ένα τεράστιο Χ· στο μυαλό του κυριαρχεί μέρα νύχτα μόνο μια σκέψη: «Ο αδελφός μου μ' έχει ανάγκη! Χριστέ μου, βοήθησέ με να τον βοηθήσω! Βοήθησε κι εκείνον να κάνει τις σωστές επιλογές στη ζωή του!». Και δεν ησυχάζει, αν δεν κάνει τα πάντα για να βοηθήσει το συνάνθρωπό του, και, αν δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο, προσεύχεται γι' αυτόν με πόνο ψυχής, συχνά κλαίγοντας από την αγωνία! **Γι' αυτό ο άγιος διαφέρει από το μέσο άνθρωπο.** Τα έργα της αγάπης διαβαθμίζονται, ανάλογα με τη δύναμη της ψυχής και την ένταση της αγάπης του καθενός: ένας θυσιάζει τα πάντα για τον άλλον (μοιράζει όλη του την περιουσία, όπως ο άγ. Γεώργιος, ο Μ. Βασίλειος, ο Μ. Αντώνιος κ.ά., ή –ακούστε!– πουλιέται δούλος για να βοηθήσει κάποιους, όπως ο Αιγύπτιος ασκητής Σινδόνιος, που τον ονόμαζαν έτσι γιατί έδινε τα ρούχα του στους φτωχούς που συναντούσε και γύριζε στο σπίτι του τυλιγμένος μ' ένα σεντόνι²⁴). ένας άλλος βοηθάει όσο μπορεί, θυσιάζει μέρος από τα υπάρχοντά του, ευεργετεί ανθρώπους και παράλληλα ζει ο ίδιος αξιοπρεπώς· ένας τρίτος δίνει πού και πού λίγα χρήματα ή ρούχα ή τρόφιμα σε κάποιο Φιλόπτωχο Ταμείο ή Φιλανθρωπικό Ίδρυμα ή είναι εθελοντής αιμοδότης κ.τ.λ.· ένας τέταρτος δεν κάνει τίποτα απ' όλα αυτά, αλλά μεγαλώνει τα παιδιά του με αρχές αγάπης και όχι εγωισμού και ο ίδιος συγχωρεί τους εχθρούς του (ή και προσεύχεται γι' αυτούς, αν είναι θρησκευόμενος) κ.ο.κ.²⁵. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αγάπης που απευθύνεται σε μη χριστιανούς, και χωρίς ελπίδα ανταπόδοσης, η πράξη του επισκόπου Ακακίου Αμίδης το 422 μ.Χ., που πούλησε τα πολύτιμα σκεύη των ναών της επισκοπής του και εξαγόρασε την ελευθερία 7000 Περσών αιχμαλώτων²⁶.

Βέβαια, κατά τους Πατέρες του χριστιανισμού, όλα αυτά έχουν αξία αν γίνονται **από καθαρή αγάπη** και όχι με εγωισμό, αν δεν οδηγούν τον άνθρωπο στην υπεροψία (ώστε να θεωρεί τον εαυτό του καλύτερο απ' τους άλλους, ακόμα κι από τους αμαρτωλούς, όπως ο εγωιστής Φαρισαίος της παραβολής²⁷), αν εκείνος που

²⁴ Η ιστορία του και οι εκούσιες πωλήσεις του ως δούλου καταγράφονται στο *Λαυσαϊκόν* του Παλλαδίου (4^{ος} – 5^{ος} αι. μ.Χ.) κι εμείς τις παίρνουμε από το *Γεροντικόν*, εκδ. Βασ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 15-16.

²⁵ Έτσι ερμηνεύουν οι Πατέρες και άγιοι του χριστιανισμού (π.χ. ο άγ. Κοσμάς ο Αιτωλός, 19^{ος} αι.) τα λόγια του Χριστού στο τέλος της παραβολής του σπορέα, ότι από το σπόρο που έπεσε σε αγαθή γη άλλος απέδωσε καρπό εκατό φορές περισσότερο, άλλος εξήντα και άλλος τριάντα (κατά Ματθαίον ιγ' 8).

²⁶ Σωκράτους, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, P.G., τόμ. 67, στ. 781B-784A. Την αφήγηση επαναλαμβάνει ο Βουλγαράκης, ό.π., σελ. 110-111.

²⁷ Η παραβολή του Τελώνη και του Φαρισαίου, διδασκαλία του Χριστού, στο κατά Λουκάν ιη' 9-14. Ο Φαρισαίος στάθηκε στη μέση του ναού και φώναζε: «Σ' ευχαριστώ, Κύριε, που είμαι τόσο καλός και δε μοιάζω με τους άλλους ανθρώπους, που είναι άρπαγες, άδικοι, μοιχοί, ή σαν αυτό τον Τελώνη!». Ο Τελώνης (φοροεισπράκτορας των Ρωμαίων) είχε

τα πράττει δεν αποσκοπεί σε ανταλλάγματα (σε διαφήμιση π.χ. ή στη δόξα του «Μεγάλου Ευεργέτη» που το όνομά του διατυμπανίζεται με μαρμάρινες πλάκες – τότε η πράξη του έχει ανταμειφθεί από τους ανθρώπους, επομένως γιατί να την «ανταμείψει» κι ο Θεός στην αιωνιότητα;), και περισσότερο αν (το τελειότερο, σχεδόν αδύνατο να κατορθωθεί) δεν αποσκοπεί **ούτε στον παράδεισο**, αλλά κινείται μόνον από αγάπη, μόνον από αγάπη, μόνον από αγάπη!... Κατά τον άγιο Γρηγόριο το Θεολόγο, υπάρχουν τριών ειδών χριστιανοί: εκείνοι που μοιάζουν με δούλο, που κάνει το θέλημα του αφέντη του, γιατί φοβάται την τιμωρία· εκείνοι που μοιάζουν με μισθωτό (υπάλληλο), που κάνει το θέλημα του εργοδότη του, γιατί αποβλέπει στην αμοιβή· και εκείνοι που μοιάζουν με το γιο, που κάνει το θέλημα του πατέρα του, απλώς γιατί τον αγαπάει. Και οι τρεις μπορούν να σωθούν, αλλά η *τρίτη τάξη* είναι οι αληθινοί χριστιανοί²⁸.

Είναι προφανές ότι συνήθως δεν ξέρουμε αν ο τάδε ή ο δείνα άνθρωπος θησαύρισε μέσα του φως ή σκοτάδι· η ψυχική κατάσταση του καθενός είναι για μας ιερό μυστήριο που γνωρίζει μόνον ο Θεός και μάλλον και οι άλλοι ένοικοι του αόρατου «ουρανού». Γι' αυτό τελούμε μνημόσυνα και προσευχόμαστε για όλους τους ανθρώπους –**στους ναούς**, ώστε να προσευχηθεί **όλος ο λαός** και να ιερουργήσει ο **ιερέας** με το χάρισμα και την ευθύνη της ιεροσύνης που έχει λάβει, ακόμα κι αν ο ίδιος είναι αμαρτωλός– και δε στέλνουμε τους νεκρούς στη λήθη ούτε κάνουμε ανόητες τιμητικές τελετές χωρίς προσευχή γι' αυτούς.

Όμως για κάποιους (που εμβάθυναν τόσο στον *έρωτα του Θεού* και στην αγάπη, ώστε κατέληξαν *ισάγγελοι, ένσαρκοι άγγελοι, υπ' αγγέλων ως πολεμιστές δοξασθήσαντες*²⁹, τα «αλεξικέρανα του θανάτου» κατά τον π. Ιουστίνιο Πόποβιτς³⁰ –άρα είναι **οι κατ' εξοχήν άγιοι, το απάνθισμα της ανθρωπότητας**, και φυσικά αξιώθηκαν να έχουν *θεοπτικές εμπειρίες*, δηλ. υπερφυσικά οράματα, από τότε που ζούσαν σ' αυτό τον κόσμο) έχει αποκαλυφθεί η κατάσταση της ψυχής τους με *σημεία* που φανερώθηκαν μετά το θάνατό τους και απέδειξαν τη φωτεινότητά τους και την αιώνια σχέση αγάπης τους με το Θεό. Αυτά τα σημεία προκαλούν το σεβασμό του λαού και την τιμή των αγίων.

Εκτός από τις εμφανίσεις τους σε όνειρα ή οράματα, το εντυπωσιακότερο και ίσως πιο σημαντικό σημείο αγιότητας είναι η αφθαρσία του σώματος (βλ. τους αγίους Σπυρίδωνα και Θεοδώρα στην Κέρκυρα, Διονύσιο στη Ζάκυνθο, Γεράσιμο στην Κεφαλονιά, Ιωάννη Ρώσο στην Εύβοια, τους νεότερους ή σύγχρονους αγίους Νεκτάριο στην Αίγινα, Γουρία στην Κριμαία³¹, Ιωάννη στο Χοζεβά, Φιλούμενο στα Ιεροσόλυμα κ.λ.π.), ενώ η ευωδία του σώματος ή των λειψάνων –όπως και η τόσο συζητημένη μυροβλυσία– είναι συνηθισμένο χαρακτηριστικό φαινόμενο, γιατί **η αγιότητα είναι μια κατάσταση ψυχοσωματική και όχι μόνο ψυχική**. Ο άνθρωπος, κατά τη χριστιανική σκέψη, συνιστά αδιάσπαστη ψυχοσωματική ενότητα (ο θάνατος είναι παρά φύσιν, συνέπεια της αρχικής έκπτωσης), το σώμα

γονατίζει σε μια γωνιά και χτυπούσε το στήθος του λέγοντας: «Θεέ μου, συχώρεσέ με τον αμαρτωλό!».

²⁸ Ρ. Γ., τόμ. 31, στ. 1384B-1385A.

²⁹ Η τελευταία φράση από την *Κλίμακα* του αγ. Ιωάννη του Σιναΐτη, ΚΣΤ', Β', μβ'.

³⁰ Ιουστίνου Πόποβιτς, *Άνθρωπος και Θεάνθρωπος*.

³¹ Όσιος Γουρίας Κάρπωφ (1815-20 Σεπτεμβρίου 1882), αρχιεπίσκοπος Κριμαίας. Ο τάφος του βρίσκεται στη Συμφερούπολη. Βλ. γι' αυτόν στο αρχιμανδρ. Νεκταρίου Αντωνόπουλου, *Αρχιεπίσκοπος Λουκάς*, εκδ. Ακρίτας 2003, σελ. 444-445, σημ. 170.

είναι εξίσου ιερό με την ψυχή και η προσδοκώμενη ανάσταση νεκρών είναι επανένωση της ψυχής με το σώμα της και επιστροφή του ανθρώπου, από τη μέση κατάσταση, στην οποία πιστεύουμε ότι ζει τώρα, στο υλικό σύμπαν αλλά ως «καινή κτίση» πλέον: αιώνιο, άφθαρτο και αγέραστο, σε *καινοποιηθέν* σύμπαν, με μορφή και τρόπο ζωής που δε γνωρίζουμε ποια θα είναι· σ' αυτή την πανδαισία ψυχοσωματικής αιωνιότητας οι άγιοι θα είναι «πρωτοπανηγυριστές».

Τα θαύματα πάσης φύσεως, δηλ. οι αξιοπερίεργες πράξεις, που μπορεί να διαπράττει κάποιος ενώ ζει σ' αυτό τον κόσμο (π.χ. ενοράσεις, προφητείες, ανεξήγητες ιατρικές διαγνώσεις ή θεραπείες κ.λ.π.), **δεν αρκούν**, όπως είπαμε, για να θεωρηθεί με βεβαιότητα ότι ανήκει στο «χορό των αγίων»· μπορεί να είναι απάτες ή αυταπάτες, συμπτώσεις ή οτιδήποτε άλλο που θα πλανήσει τους καλοπροαίρετους ή και τον ίδιο που τα επιτελεί. Χρειάζεται οπωσδήποτε η μαρτυρία του λαού (του αδιάψευστου μάρτυρα) ότι ο άνθρωπος αυτός ζούσε με νηφαλιότητα και αγάπη. **Πολλοί πλανήθηκαν και θεώρησαν εσφαλμένα ότι είναι άγιοι** (ακόμη και στην εποχή μας, σε ανατολή και δύση), με ανεπανόρθωτες συνέπειες για τον εαυτό τους και για άλλους! Αιτία, λένε οι ασκητές χριστιανοί συγγραφείς, ότι βαθιά μέσα τους υπήρχε φωλιά εγωισμού, έτοιμοι να χάψει **οτιδήποτε έμοιαζε με θεϊκό μήνυμα** –και συνιστούν ως όπλο την ταπείνωση (τη σκέψη: “με μένα θα επικοινωνούσε ο Θεός ή η Παναγία ή ο άγιος τάδε; γιατί;”) και ως πρακτική την **πλήρη αδιαφορία** για όνειρα και λοιπά «σημάδια», ακόμη κι αν αρχίσουν να επαληθεύονται, γιατί «μπορεί να προέρχονται από κακό πνεύμα»! «Οι άγιοι διδάσκαλοι του χριστιανικού αγώνα ζητούν από τους ευσεβείς αγωνιστές να μην εμπιστεύονται κανενός είδους εικόνα ή οπτασία που θα εμφανιστεί ξαφνικά μπροστά τους, ούτε να αρχίζουν κουβέντα μαζί της ούτε να της δίνουν καμιά προσοχή. Επίσης τους ζητούν να προφυλάσσουν τον εαυτό τους κατά τη διάρκεια αυτών των εμφανίσεων κάνοντας το σημείο του σταυρού, να κλείνουν τα μάτια τους και, με ακλόνητη επίγνωση της αναξιότητας και της ακαταλληλότητάς τους να βλέπουν άγια πνεύματα, να ικετεύουν το Θεό ζητώντας Του να τους προστατεύει απ' όλες τις παγίδες και τις πλάνες που με πανουργία επινοούν εναντίον των ανθρώπων τα μοχθηρά πνεύματα...»³².

(Συγγνώμη, δεν ξέχασα ότι ο σύγχρονος άνθρωπος δεν πιστεύει σε κακά πνεύματα, όμως μεταφέρω εδώ την παράδοσή μου· εξάλλου κι ο Χριστός μίλησε για το διάβολο ως υπαρκτό πρόσωπο –έκπτωτο άγγελο.) Αυτή την ασφαλή πρακτική **εφάρμοσαν οι άγιοι**, όπως θα πούμε παρακάτω, όταν μιλήσουμε για τον π. Νέστορα Βασσάλο και την αγία Πελαγία της Τήνου.

Ανάμεσα στα *χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος* που αποκτά ο άγιος με την απόλυτη εμπιστοσύνη και την ολοκληρωτική του αφοσίωση στο Θεό (**από αγάπη κι όχι για να κερδίσει τον παράδεισο ή να αποφύγει την κόλαση**, όπως εμείς οι «ολίγον

³² Βλ. επισκόπου Ιγνατίου Μπριαντιανίνωφ, *Έργα*, τόμ. III, εκδ. Τουζώφ, Αγία Πετρούπολη 1886, σελ. 47-49. Το παράθεμα από το π. Σεραφείμ Ρόουζ *Η ψυχή μετά το Θάνατο – Οι μεταθανάτιες εμπειρίες στο φως της Ορθόδοξης διδασκαλίας*, εκδ. Μυριόβιβλος 2004, ISBN 960-87579-0-8, σελ. 109 (ένα έργο αυστηρό, αλλά συνετό). Πρβ. το σπουδαίο λόγο *Περί ενυπνίων επακολουθούντων επαγωγικούς* (= για τα όνειρα των αρχάριων ασκητών), στο τέλος του Λόγου Γ' της *Κλίμακος*, καθώς και το αγ. Γρηγορίου του Σιναΐτη, «*Περί πλάνης και διαφόρων ζητημάτων*», στη *Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών*, μτφρ. Αντωνίου Γαλίτη, έκδ. Το Περιβόλι της Παναγίας, τόμ. Δ', Θεσσαλονίκη 1997 (στο τελευταίο παραπέμπουν και ο Μπριαντιανίνωφ και ο Ρόουζ).

χριστιανοί» και ολίγον το συμφέρον μας) είναι κάτι «περίεργες» ιδιότητες, όπως η **θέα του ακτίστου Φωτός** (του «θαβώρειου» Φωτός, της υπερσυμπαντικής ακτινοβολίας του Θεού, θα λέγαμε, εμπειρία που είναι αδύνατον να περιγραφεί επαρκώς³³), **το χάρισμα να αγαπά όλη την κτίση** ή το **χάρισμα των δακρύων** (να κλαίει όταν προσεύχεται –δηλ. να έχει φτάσει στην απόλυτη εκλέπτυνση του πνεύματός του, που οδηγεί σε μια *ευαισθησία* ασύλληπτου επιπέδου), και μόνο δευτερευόντως κάποιος αξιώνεται να γίνει προορατικός, ιαματικός και τα λοιπά που εντυπωσιάζουν το μέσο άνθρωπο. Ο ίδιος ο Παύλος προτρέπει τους χριστιανούς της εποχής του να μη ζηλεύουν τα εντυπωσιακά χαρίσματα, όπως η προφητεία κ.τ.τ., αλλά «*τα χαρίσματα τα κρείττονα*» (= τα καλύτερα), το ανώτερο από τα οποία είναι το χάρισμα της αγάπης (Α΄ Κορινθ. κεφ. ιβ΄-ιγ΄). Σημειωτέον, ότι στον ορθόδοξο χριστιανισμό δεν υπάρχει έκσταση, και ο όρος, όταν χρησιμοποιείται, έχει έννοια άλλη από τη σημερινή· ο ορθόδοξος χριστιανός, ακόμα κι αν προφητεύει ή καταλαμβάνεται από το θεϊκό Φως, έχει τις αισθήσεις του και διατηρεί διαύγεια σκέψεως και πλήρη συναίσθηση των πραγμάτων. Επίσης, δεν διαλογίζεται αυτοβυθιζόμενος ή ενατενίζοντας το σύμπαν με του νου του, αλλά επικοινωνεί, ως ελεύθερο και ανεξάρτητο πρόσωπο, με το Θεό ή κάποιον άγιο ως Άλλο ελεύθερο και ανεξάρτητο πρόσωπο (=προσεύχεται).

Ο λαός αναδεικνύει τον άγιο, τον τιμά και, εάν για χρόνια μετά το θάνατό του η τιμή αυτή συνεχιστεί και υπάρχουν μαρτυρίες για μετά θάνατον σημεία της φωτεινής παρουσίας του, όπως αυτά που είπαμε παραπάνω [για να αποφευχθεί η τραγωδία να προσευχόμαστε απευθυνόμενοι σε κάποιον που χρειάζεται ο ίδιος τις προσευχές μας για την ανάπαυση της ψυχής του –και ακόμη και την τελευταία στιγμή μπορεί μια ψυχή να υποστεί σκοτασμό, δηλ. να γίνει *κακιά*, από υπεροψία π.χ., όπως επίσης φυσικά και να δεχτεί φωτισμό, αν μεταστραφεί τόσο ώστε να υποστεί *αλλοίωση* προς το (θεϊκό και θεωρούμενο ως άκτιστο) Φως], η Ιερά Σύνοδος της τοπικής Εκκλησίας στην οποία ανήκει συνεδριάζει και αποφασίζει την επίσημη αναγνώριση του ως αγίου και προστάτη των χριστιανών³⁴.

[Δηλαδή χρειαζόμαστε προστάτες; Αναμφισβήτητα· το θέμα όμως δεν είναι να ερμηνεύσουμε ψυχολογικά την ανάγκη που μας ωθεί να προσευχόμαστε στους αγίους μας, αλλά να διερευνήσουμε (αν ήταν δυνατόν, ή αν είναι δυνατόν) **ποια είναι η αλήθεια**: ο άνθρωπος είναι ένα μάτσο κύτταρα, όπου τυχαία έχει αναπτυχθεί η συνείδηση, ή εικόνα του Θεού, και ως εκ τούτου ιερός και προορισμένος για την αιωνιότητα; That's the question.]

Φυσικά, αν και όλοι οι άγιοι αναγνωρίζονται τυπικά μετά θάνατον, κανείς δεν αγίασε αφότου έφυγε απ' αυτή τη ζωή· εδώ είναι ο δρόμος της αγάπης ή του εγωισμού και εδώ ο καθένας μας οδηγεί την ψυχή του στο φως ή στο σκοτάδι.

³³ Τα έργα του αγ. Συμεών του Νέου Θεολόγου (10ος αι. μ.Χ.), του αγ. Γρηγορίου Παλαμά (13^{ος} αι. μ.Χ.) κ.ά. αναφέρονται διεξοδικά σ' αυτή την εμπειρία, ενώ ο σύγχρονός μας π. Σωφρόνιος του Essex, στο βιβλίο του *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί* μεταφέρει τις συγκλονιστικές εμπειρίες ενός ανθρώπου της εποχής μας γι' αυτό το θέμα. Το Φως αυτό, που θεωρείται άκτιστο (ενώ το φυσικό φως είναι κτιστό, ως μέρος της Κτίσης, δηλ. του υλικού/ενεργειακού δικού μας σύμπαντος) ονομάζεται και *θαβώρειο*, γιατί το είδαν οι τρεις απόστολοι στο βουνό Θαβώρ κατά τη Μεταμόρφωση του Χριστού (Ματθαίον, ιζ΄ 1-8).

³⁴ Βλ. σχετικά και Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Αγιολογία*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 59-63, Στυλ. Παπαδόπουλου, *Διαπίστωση και διακήρυξη της αγιότητας των αγίων*, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1990.

Όλοι μας βέβαια έχουμε μέσα μας και τα δυο· «μέσ' στον καθένα υπάρχουν μέρη παραδείσου και μέρη κολάσεως» κατά τον Παύλο Ευδοκίμωφ³⁵ –ο Θεός ενεργοποιεί τα φωτεινά σημεία του καθενός μας για να τον σώσει, αν και ο άνθρωπος αποδεχτεί την πρόσκληση και αν φυσικά έχει άλλους ανθρώπους να τον βοηθήσουν· δηλ. εμάς, **που φέρουμε ευθύνη για τον κάθε αμαρτωλό**, έστω κι αν την αποποιούμαστε μετά βδελυγμίας έχοντας την αυταπάτη της απάνθρωπης δικαιοσύνης μας (ίσως γι' αυτό να έχουν δίκιο εκείνοι που πιστεύουν, ότι, αντίθετα με τον εφησυχασμό μας, ελάχιστοι θα ευτυχήσουν να βρεθούν κοντά στο Θεό όταν θα γίνει η ανάσταση όλων των ανθρώπων).

Υπάρχει ωστόσο μια διαφορά, ουσιώδης, ανάμεσα στον άγιο και τον απλό «καλό άνθρωπο» ή ακόμη και τον ανθρωπιστή και τον κοινωνικό αγωνιστή: η αγιότητα δεν είναι μορφή κοινωνικής δράσης, αλλά **σχέση με το Θεό**, και η αυτοθυσία του αγίου για τους ανθρώπους είναι η φυσική συνέπεια αυτής της επαφής ανθρώπου και Θεού, δηλ. της εικόνας με το Προαιώνιο, Λογικό και υπερ-Άγιο Πρωτότυπο – που το Ίδιο, δηλ. ο Θεός, είναι η απόλυτη προσωποποίηση της Προαιώνιας Σχέσης, αφού ο Θεός για τους χριστιανούς δεν είναι ο μοναχικός και απαιτητικός Πατέρας κάθε μονοθεϊσμού, αλλά **μία Τριάδα Υπάρξεων που υπάρχουν ως Ένας Θεός γιατί Τις ενώνει το 100% της αγάπης που μπορεί να βρεθεί στο σύμπαν, και πέρα απ' το σύμπαν!**

Έτσι, η αγιότητα είναι, όπως είπαμε και πριν, *αλλαγή του τρόπου ύπαρξης* του ανθρώπου και μετακίνησή του από τη φθαρτή εγκοσμιότητα του κόσμου της Πτώσης προς την ένωση με το Θεό, που θα είχε επιτευχθεί αν δε μεσολαβούσε το προπατορικό αμάρτημα. Γι' αυτό, εμείς οι ορθόδοξοι χριστιανοί αναγνωρίζουμε με βεβαιότητα και τιμάμε **μόνο χριστιανούς αγίους** (από την αρχαία αδιαίρετη Εκκλησία και από την Ορθόδοξη). «Φυσικό» θα πείτε, «καθένας θεωρεί γνήσια μόνο τη δική του πίστη». Ίσως. Όμως, αφού η αγιότητα προϋποθέτει προσωπική σχέση με το Θεό, πώς θα κατορθώσει αυτή τη σχέση κάποιος που δεν Τον γνωρίζει ή δεν Τον αναγνωρίζει; Και, αν Τον γνωρίζει, πώς θα σχετιστεί μαζί Του χωρίς τη συμμετοχή στο Σώμα και το Αίμα Του, δηλ. στη θεία Μετάληψη;

Ο Ίδιος ο Θεός **μπορεί να αγιάσει ανθρώπους απ' όλες τις θρησκείες και τους πολιτισμούς** λόγω της καλοσύνης τους, ακόμη και άθεους ή άθρησκους (και δεν αμφιβάλλω ότι το κάνει σε όλους τους αιώνες και τις εποχές), αλλά εμείς **δεν τους ξέρουμε**, εκτός αν εμφανιστούν σ' εμάς, τους ορθόδοξους. Τιμούμε λοιπόν μόνο τους βέβαιους δικούς μας αγίους και προσευχόμαστε για τους υπόλοιπους ανθρώπους (χριστιανούς και μέλη όλων των θρησκειών), τους αγίους των οποίων γνωρίζει μόνον ο Θεός. Δεν τιμούμε ως αγίους εκείνους που τιμούν εκείνοι, γιατί το κριτήριό τους δεν μας παρέχει ασφάλεια. Μεγαλύτερο πρόβλημα υπάρχει όταν έχουμε να κάνουμε με μυστικισμό βασισμένο στο συναίσθημα, στο ακατανόητο βίωμα, στην έκσταση, στην ιδέα της αυτοθέωσης (ο άνθρωπος να γίνει θεός από μόνος του, χωρίς να σχετίζεται με τον αντικειμενικά υπαρκτό τριαδικό Θεό), στην κατάληψη του σώματος από πνεύματα (πράγμα που παρατηρείται και σε κάποιες μη ορθόδοξες μορφές χριστιανικής θρησκευτικότητας) και φυσικά στις πολυθεϊστικές θρησκείες, που οι πιστοί τους και οι δάσκαλοί τους προσπαθούν να σωθούν μέσω της λατρείας των θεών τους –και αυτοί οι θεοί μπορεί να είναι ανύπαρκτοι, αλλά μπορεί και να είναι δαιμόνια, όπως υποπτευόμαστε στις

³⁵ Π. Ευδοκίμωφ, *Η Ορθοδοξία*.

περιπτώσεις μαγείας ή αιματηρών θυσιών κ.λ.π., ακόμη και ζώων· στον ινδουισμό π.χ. θεωρείται λατρεύσιμο και το Κακό, στις μορφές του Σίβα και της αιμοσταγούς Κάλι, και αυτά, παρά τις προσπάθειες διαφόρων γκουρού να τα ερμηνεύσουν ουδέτερα και ανώδυνα, προκαλεί υποψίες.

Ακόμα και σε μας, που υπάρχει η θεία Μετάληψη, χρειάζεται μέγιστη προσοχή και αγωνιώδης προσευχή, για να μην πλανηθούμε· πόσο μάλλον (θεωρούμε) για την εκτός της Εκκλησίας ανθρωπότητα, όσο πολύτιμη κι αν είναι, όσες σημαντικές φωτεινές στιγμές κι αν έχει! Ο Θεός γνωρίζει.

Ζήτημα σε παρένθεση: Τί είναι **πρωτόπλαστοι** και τί είναι **προπατορικό αμάρτημα**;

Κατά την περίφημη διήγηση της βιβλικής Γένεσης, που η ερμηνεία της ταλαιπωρεί αιώνες τώρα το δυτικό κόσμο, ο Θεός έπλασε τους ανθρώπους από ένα αρχετυπικό ζευγάρι άνδρα και γυναίκα, το οποίο δημιούργησε *κατ' εικόνα* Του, με την προοπτική τού *καθ' ομοίωσιν*, και το εγκατέστησε σε *παραδείσιο* κήπο. Ο Θεός προειδοποίησε το αρχικό ζεύγος ότι, αν φάνε καρπό από το δέντρο της γνώσεως του καλού και του κακού (*του ειδέναι καλόν και πονηρόν* –όπου *πονηρόν* = κακό), θα πεθάνουν. Όμως η Γυναίκα (με το όνομα Εύα = ζωή) εξαπατήθηκε από τον όφι, τον οποίο οι άγιοι της Εκκλησίας ταυτίζουν ερμηνευτικά με τον έκπτωτο άγγελο που ονομάζουμε *διάβολο* (δηλ. ψεύτη, από το ρήμα διαβάλλω), και πίστεψε ότι, αν φάνε από το δέντρο αυτό, **δεν θα πεθάνουν αλλά, αντίθετα, θα γίνουν σαν θεοί** (Γεν. γ' 5)! Έτσι, έφαγε και έδωσε και στον Άντρα, ο οποίος έφαγε επίσης.

Αμέσως θεώρησαν ότι είναι *γυμνοί* και κρύφτηκαν καθώς «άκουσαν το Θεό να πλησιάζει». Όταν ο Θεός ζήτησε το λόγο, ο Άνδρας έριξε την ευθύνη στη Γυναίκα και η Γυναίκα στον όφι, αποδεικνύοντας την απώλεια της μεταξύ τους αγάπης και χάνοντας κάθε ελπίδα αποκατάστασης!

Για τη σημασία του δέντρου της γνώσης του καλού και του κακού μπορούμε να υποθέσουμε πολλά³⁶. είναι όμως δευτερεύον· πρωτεύον είναι το κίνητρο: **η εγωιστική επιθυμία της αυτοθέωσης χωρίς την αγάπη του Θεού, που μάλιστα συκοφαντείται στη συνείδηση του ελεύθερου και αυτεξούσιου δημιουργήματός Του ως ψεύτης**. Ο Άνθρωπος είναι ο απόλυτος Άσωτος Υιός: δίνει μια κλωτσιά στον πατέρα του και φεύγει προς το θάνατό του –όχι γιατί είναι δημιουργικός και ριψοκίνδυνος, αλλά γιατί είναι εγωιστής· και ο Θεός είναι ο Πατέρας του Ασώτου: δεν τιμωρεί αλλά περιμένει με αγωνία και με ανοιχτή την αγκαλιά Του να τον σώσει από την αυτοκαταστροφή, όμως **μόνο αν επιστρέψει με τη θέλησή του!** (Ο Θεός των χριστιανών κατηγορείται γιατί έδωσε αυτεξούσιο στο ανθρώπινο πλάσμα, με συνέπεια την έκπτωσή του, και γιατί δεν το σώζει από τον εαυτό του με μια αυτόματη ρύθμιση εδώ και τώρα, αλλά περιμένει το τέλος των ημερών μήπως μετανοήσουν οι αμαρτωλοί –οι αιτιάσεις αυτές όμως, η περίφημη *θεοδικία*, είναι και πάλι εγωιστικές και τότε μόνο δικαιολογούνται, όταν ο «θεοκατήγορος» πυρπολείται από αγωνία, από το δίχτυ της οποίας δεν μπορεί, δεν ξέρει πώς, να απελευθερωθεί.)

³⁶ Βλ., μεταξύ πολλών τίτλων, π. Ιωάννου Ρωμανίδου, *Το προπατορικό αμάρτημα*, Αθήναι 1957, Χρήστου Γιανναρά, *Αλφαβητάρι της πίστης*, εκδ. Δόμος 1988, σελ. 119-123.

Οι συνέπειες της πράξης αυτής, την οποία ονομάζουμε *προπατορικό αμάρτημα* (και *αμάρτημα* = σφάλμα), ήταν: ο άνθρωπος από αθάνατος έγινε θνητός· η φύση έγινε εχθρός του (γι' αυτό και πρέπει να τη δαμάσει για να ζήσει)· η ανθρώπινη γέννα γίνεται με οδύνη και κίνδυνο· η κακία, η ηθική έκπτωση μπήκε στην ιστορία του κόσμου (γι' αυτό και ο πρώτος θάνατος δεν έγινε από φυσικά αίτια, αλλά από ανθρώπινο χέρι –Κάιν και Άβελ). Οι συνέπειες αυτές (κατά την ερμηνεία των χριστιανών Πατέρων, τουλάχιστον της Ανατολής, και παρά τις σκληρές εκφράσεις της Παλαιάς Διαθήκης στο Γεν. γ' 14-19) **δεν είναι τιμωρία** που επέβαλε ο Θεός, αλλά **φυσικές επιπτώσεις της αποκοπής του ανθρώπου από την απόλυτη πηγή της αθανασίας και της αγιότητας**, το Θεό, ο οποίος, αντίθετα, αμέσως μετά **εξάγγειλε τον ερχομό Εκείνου** που θα συντρίψει το κεφάλι του όφειως προερχόμενος από το «σπέρμα της γυναίκας» (και, επειδή η γυναίκα δεν έχει σπέρμα, υπονοείται παρθενογένεση)· είναι η πρώτη αναφορά της Παλαιάς Διαθήκης στο παράξενο ον που αργότερα θα ονομαστεί Μεσσίας (ελληνικά *Χριστός*, δηλ. χρισμένος με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος) και θα συνδεθεί με τις προσδοκίες, τουλάχιστον των Εβραίων προφητών, για πανανθρώπινη σωτηρία! Κατά τον άγ. Γρηγόριο το Θεολόγο³⁷, η απαγόρευση της «βρώσεως του καρπού» [δηλ. μετοχής «στο καλό και το κακό» –αδιευκρίνιστο τί πρέπει να εννοήσουμε κάτω απ' αυτό το σχήμα (όχι πάντως τη σεξουαλική πράξη, όπως κοντόφθαλμα εξελήφθη κατά το Μεσαίωνα, αλλά κάτι καθοριστικό για τον τρόπο ζωής του ανθρώπου και τη ματιά-σχέση του με τον άλλο άνθρωπο, το Θεό και την κτίση, δηλ. τη Φύση)] ήταν προσωρινή και οφειλόταν όχι σ' ένα καπρίτσιο ή μια δοκιμασία που ήθελε ο Θεός να επιβάλει στο πλάσμα Του, αλλά στο ότι ο άνθρωπος ήταν ακόμη φρέσκος και δε θα μπορούσε ν' αντέξει (γι' αυτό και η προειδοποίηση του Θεού *ή αν ημέρα φάγητε απ' αυτού, θανάτω αποθανείσθε*, Γεν. β'17), όπως και δεν άντεξε· η απαγόρευση θα ήρθε μόλις η ανθρωπότητα έφτανε στην απαιτούμενη ωριμότητα για κάτι τέτοιο. Όμως δεν πρόλαβε. Κατόπιν, πάντα κατά τη δυσερμήνευτη Γένεση, ο Θεός έβγαλε τον άνθρωπο από τον παράδεισο (που πρέπει να τον εννοήσουμε ως κατάσταση και όχι ως τόπο –όλη η Γη ήταν ο παράδεισος, πράγμα που φαίνεται από τους τέσσερις ποταμούς που τον οριοθετούν, το Γηόν, δηλ. το Γάγγη, το Φυσών, δηλ. το Νείλο, τον Τίγρη και τον Ευφράτη), για να μη φάει από το δέντρο της ζωής και γίνει αθάνατος –πράγμα που θα έκανε αθάνατο και το κακό που είχε εκκολαφθεί μέσα του. Η αθανασία έπρεπε να επανέλθει στη γη με το «σωστό» τρόπο, με το θάνατο και την ανάσταση του νέου Αδάμ.

Σημειωτέον ότι με τη γέννηση του Χριστού κλείνει ένας κύκλος που είχε ανοίξει όταν η Εύα δημιουργήθηκε από την πλευρά του Αδάμ. Ο νέος Αδάμ γεννιέται από τη συμβολική νέα Εύα (την Παναγία), κι έτσι ο κύκλος κλείνει –γυναίκα από άντρα και άντρας από γυναίκα– και κατοχυρώνεται θεολογικά η απόλυτη ισοτιμία άντρα και γυναίκας στο χριστιανισμό. Την ισοτιμία αυτή δίδαξε ο Χριστός, τη θεμελίωσε ο παρεξηγημένος και παρερμηνευμένος απόστολος Παύλος (Ρωμαίους, κεφ. ιστ', Α' Κορινθίους, κεφ. ζ', Γαλάτας, γ' 28 κ.α.) και την υπερασπίστηκαν με δριμύτητα οι Πατέρες της Εκκλησίας (ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος π.χ., τον 4^ο αι., αρνείται έντονα να αναγνωρίσει τους νόμους και τα έθιμα που υποβιβάζουν τις γυναίκες, θεμελιώνοντας θεολογικά την άρνησή του στο λζ' λόγο του), οι οποίοι

³⁷ Βλ. P.G., τόμ. 35, στήλη 324.

αναγνωρίζουν όχι μόνο δασκάλους αλλά και δασκάλες της αγιότητας, όπως η αγία Μακρίνα, η αγία Μελανία, η αγία Μαρία η Αιγυπτία κ.ά. Όπου η ιστομμία αυτή λείπει, έχουμε διεφθαρμένο χριστιανισμό (το άβατο του Αγίου Όρους και ο ιστορικός περιορισμός της ειδικής ιεροσύνης στους άντρες, επιτρέψτε μου, δεν καταστρατηγούν αυτή την ιστομμία).

Άγιοι και οσιακές μορφές³⁸ του εικοστού αιώνα.

Το 18^ο και το 19^ο αιώνα, όπως και κάθε αιώνα, στον κόσμο περπάτησαν άγιοι πολλοί. Καταγράφονται προσωπικότητες όπως ο άγιος **Σεραφείμ του Σάρωφ**, ο τυφλός όσιος **Αντώνιος του Μούρομ**, οι οσίες **Ξένη** και **Πελαγία Ιβάνοβνα**, οι διά Χριστόν σαλές³⁹, η οσία **Αθανασία Λονγκάτσεβα**, ο άγιος **Γερμανός της Αλάσκας**, ο Γέροντας **Γαβριήλ ο Αναχωρητής**, οι στάρετς (πνευματικοί πατέρες, «Γέροντες») των φημισμένων ρωσικών μοναστικών κέντρων Σάρωφ (και των δασών του Σάρωφ), Όπτινα κ.λ.π., όπως οι **Ιωσήφ**, **Μωυσής**, **Αντώνιος** κ.ά., πλήθος Γερόντων του Αγίου Όρους, του Σινά, της Παλαιστίνης κ.λ.π., κι ακόμη ο όσιος **Παΐσιος Βελιτσκόφσκυ**, ο άγιος **Ιωακείμ της Ιθάκης**, ο άγιος **Χριστοφόρος ο Παππουλάκος**, ο άγιος **παπα-Παναγής Μπασιάς** στην Κεφαλλονιά (1801-1888), ο όσιος **Χαράλαμπος της Καλυβιανής** (νομός Ηρακλείου Κρήτης), ο όσιος **Γεράσιμος** ο ασκητής στο χωριό Ακούμια Ρεθύμνης κ.π.ά.⁴⁰, άνθρωποι που δεν προόδευσαν κοινωνικά, οικονομικά και τεχνολογικά, αλλά προόδευσαν στην αγάπη και αφιερώθηκαν στο Χριστό, με τον Οποίο ήσαν κυριολεκτικά ερωτευμένοι, υποβάλλοντας ενίοτε το σώμα τους σε ακραίες θυσίες, **που δεν οφείλονται σε «εντολές» των βιβλίων ή των προηγούμενων αγίων του χριστιανισμού**, αλλά **στο πάθος της αγάπης των ίδιων που τις εφαρμόζουν** – πάθος που εγώ, ο μέσος άνθρωπος, που τους σέβομαι και τους αγαπώ, **είναι αδύνατον να κατανοήσω, γιατί ξεπερνά οτιδήποτε είμαι ικανός να αισθανθώ!** Παράλληλα, πλήθος νεομάρτυρες, στον οθωμανικό ζυγό, προτίμησαν τον επώδυνο θάνατο από την άρνηση της πατρικής τους πίστης.

Στο πνευματικό κλίμα των ορθόδοξων χριστιανικών λαών (το βουτηγμένο στην άγνοια των ανθρώπινων γραμμάτων και επιστημών, το τυλιγμένο στην ομίχλη της φτώχειας, των πολέμων, της λαϊκής θρησκευτικότητας, με μια απλοϊκά ανθρωπομορφική εικόνα για το Θεό, τον παράδεισο και την κόλαση, όπου οι άνθρωποι ήταν τόσο καλοί και κακοί όσο, πιστεύω, και σήμερα, αν και αναζητούσαν ή βλαστημούσαν το Θεό στους ναούς και τους αγρούς και όχι στα

³⁸ Οσίους ονομάζουμε τους ανθρώπους που τιμώνται ως άγιοι στη συνείδηση του λαού, αλλά δεν έχουν αναγνωριστεί με επίσημη εκκλησιαστική απόφαση.

³⁹ Οι σαλοί είναι άγιοι που παριστάνουν τους τρελούς, από υπερβολική ταπείνωση, για να αποφύγουν την τιμή των ανθρώπων. Βλ. λεπτομέρειες παρακάτω, στην αναφορά στις «μητέρες» Ναταλία, Σοφία και Ταρσώ.

⁴⁰ Για να ρίξω μια πρόχειρη και από σχεδόν μνήμης ματιά στη βιβλιογραφία, βλ. βίους κάποιων από τους παραπάνω στα ομώνυμα βιβλία που εκδόθηκαν στα ελληνικά από τον Πέτρο Μπότση (Φραγκοκλησιά Αττικής), ή σε άλλες επιμέρους εκδόσεις, όπως Γέροντος Ιωσήφ, *Ο Παππουλάκης (Όσιος Ιωακείμ ο Βατοπαιδινός, ο εξ Ιθάκης)*, έκδ. Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου, Άγιον Όρος 1992, κ.λ.π. Για τον τυφλό όσιο Αντώνιο του Μούρομ βλ. Π. Μπότση (μτφρ.-επιμ.), *Οσία Αθανασία* (συγγραφέας π. Αλέξανδρος Πρικλόσνκυ), Σειρά «Οι Φιλόθεες», Αθήνα 1998, σελ. 29-31.

σπουδαστήρια ή τα εργαστήρια, όπου οι πλούσιοι αδικούσαν τους φτωχούς και οι φτωχοί αδικούνταν μεταξύ τους νικημένοι από τη μιζέρια τους –όπου γενικά η κατάσταση ήταν τόσο χάλια όσο και στην εποχή μας, αν και πολλοί πιστεύουν ότι στην εποχή μας, παρά τα κολοσσιαία προβλήματα, έχει φτιάξει αρκετά), η Εκκλησία πιστεύει ότι χιλιάδες άνθρωποι πλούτισαν με την παρουσία τους το αγγελικό τάγμα των ανθρώπων, οι περισσότεροι μάλιστα ανώνυμοι και άγνωστοι σε μας για πάντα.

Βέβαια η πίστη αυτή της Εκκλησίας για τη συνεχή παρουσία, σε κάθε εποχή, εκατοντάδων σπουδαίων αγίων που κορυφώνουν ένα άπειρο πλήθος «σεσωσμένων» χριστιανών, ίσως να αφήνει αδιάφορο το μέσο αναγνώστη, που (χωρίς να είναι κακόπιστος και μεροληπτικός) εκνευρίζεται όταν ακούει διηγήσεις εντελώς διαφορετικές από την προσωπική του εμπειρία (εντελώς μυθικές ή μείγματα αλήθειας και μύθου);⁴¹, νομίζει ότι οι άγιοι είναι κυρίως θαυματοποιοί (έτσι κι αλλιώς αδυνατεί να κατανοήσει τη διαφορά μεταξύ ταχυδακτυλουργίας ή μαγείας και θαύματος) και πιθανόν να θεωρεί την Εκκλησία (που ταυτίζεται στη σκέψη του όχι με το λαό, αλλά με τους ρασοφόρους) καλοστημένη επιχείρηση οικονομικής και κοινωνικής εκμετάλλευσης των αφελών. Έστω· υπενθυμίζω βέβαια ότι τους αγίους τους αναγνωρίζει, τους τιμά και τους καθιερώνει ο λαός και όχι το ιερατείο, και συχνά τους επιλέγει ανάμεσα στους περιθωριακούς, τους περιφρονημένους και διωκόμενους (όπως ο άγ. Ιωάννης της Κρονστάνδης, ο άγ. Νεκτάριος, ο άγ. Νικόλαος Πλανάς, όλοι οι διά Χριστόν σαλοί κ.λ.π.). Ωστόσο, αυτό που έχει σημασία επί του προκειμένου είναι ότι μέσα σ' αυτό το κλίμα γαλουχήθηκε η πρώτη γενιά αγίων του 20ού αιώνα, που γεννήθηκαν τα μέσα του 19^{ου} και ολοκλήρωσαν την επίγεια δράση τους τις αρχές ή το πρώτο μισό του 20ού. Τους ανάθρεψαν η φτώχεια, η σκλαβιά, ο αναλφαβητισμός, η κακία πολλών από τους συνανθρώπους τους και κάποια ταπεινή και ευσεβής μάνα ή ένας ολιγογράμματος ιερέας, που τους έμαθε ν' αγαπούν το Χριστό, αλλά και τους ανθρώπους –με όχημα πάντα την ταπείνωση, γιατί μέσα στον εγωισμό, τουλάχιστον κατά την άποψη των χριστιανών, η αγάπη και η απόλυτη και ανιδιοτελής αυτοπροσφορά δε βλασταίνουν. Αυτή η αυτοπροσφορά, χωρίς να το επιδιώκουν, εφαρμόζει τα λόγια του κορυφαίου αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου (γιου του Ιωσήφ, του συζύγου της Παναγίας)⁴², στην επιστολή του που βρίσκεται μέσα στην Καινή Διαθήκη μετά τις

⁴¹ Πρβ. την κατακλείδα του π. Αλεξάνδρου Πρικλόνσκυ στον πρόλογο του βίου της οσίας Αθανασίας Λονγκάτσεβας, *Οσία Αθανασία*, ό.π., σελ. 11.

⁴² Κατά την αρχαία παράδοση του χριστιανισμού, η Παναγία, η Γυναίκα που γέννησε το Θεό στην Ιστορία, δεν είχε ερωτικές σχέσεις με το σύζυγό της, τον Ιωσήφ, γιατί, μετά την κορυφαία εμπειρία τής κυοφορίας και γέννησης του Ιησού, δεν είχε σημασία για τη ζωή της ο έρωτας κάποιου άντρα. Οι Πατέρες της Εκκλησίας τονίζουν ότι αυτό δεν οφείλεται σε κάποια, δήθεν, αποστροφή του χριστιανισμού προς το γάμο, γι' αυτό και ο Θεός επέλεξε μια αρραβωνιασμένη ως Μητέρα του, ευλογώντας έτσι τη γαμήλια ένωση των ανθρώπων (που πρέπει βέβαια να θεμελιώνεται στην αγάπη για να εκπληρώνει τον προορισμό της, που είναι η τελειοποίηση των δύο συζύγων μέσω της αγάπης και της ψυχοσωματικής ένωσής τους, και όχι, όπως συνήθως νομίζεται, η απόχτηση παιδιών για τη «διαίωνιση του ανθρώπινου γένους»). Ο άγ. Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, πρώτος επίσκοπος των Ιεροσολύμων, ο άνθρωπος που κήδεψε την Παναγία, «είχε τα γόνατά του σκληρά σαν της καμήλας» γιατί συνεχώς προσευχόταν γονατιστός για τις αμαρτίες του λαού, και τον ονόμαζαν «ο Δίκαιος» από τη μεγάλη του δικαιοσύνη. Λιθοβολήθηκε από τον όχλο των Ιεροσολύμων, προσευχόμενος υπέρ των εκτελεστών του, λίγο πριν το 70 μ.Χ., δηλ. λίγο πριν την

επιστολές του Παύλου (ένα κείμενο υψίστης σημασίας για την αγάπη και τη δικαιοσύνη στην Εκκλησία, που μεταφέρει τον προβληματισμό των χριστιανών της πρώτης εποχής): «όποιος νομίζει ότι είναι ευσεβής, αλλά δε χαλιναγωγεί τη γλώσσα του, εξαπατά την καρδιά του και η ευσεβεία του είναι μάταιη· θρησκεία καθαρή και αμόλυντη μπροστά στο Θεό και Πατέρα είναι αυτή: να επισκέπτεσαι ορφανά και χήρες στη θλίψη τους και να τηρείς τον εαυτό σου αμόλυντο από την ιδεολογία του κόσμου» (Ιακ. α' 26-27).

Αντίθετα με ό,τι συνήθως πιστεύεται, ο 20ός αιώνας δεν ήταν καθόλου στεγνός από πλευράς αγιότητας, αλλά, και σ' αυτόν, από τη σύγκρουση της **κακίας του κόσμου** και της **καλοσύνης των χριστιανικών ψυχών** (των αδύναμων χριστιανικών ψυχών, που πέφτουν και σηκώνονται πανικόβλητες σαν πουλιά με λασπωμένα φτερά), αναδείχτηκαν πλήθος άγιοι, από τους οποίους όμως, λόγω της μικρής χρονικής απόστασης από την «κοίμησή» τους, λίγοι έχουν αναγνωρισθεί επίσημα και τιμώνται με ακολουθίες, εικόνες και ναούς, ενώ οι υπόλοιποι τιμώνται στη συνείδηση του λαού (από πολλούς ή λίγους, γενικά από εκείνους που τους γνώρισαν), πράγμα που είναι πάντα το πρώτο στάδιο για την επίσημη κατάταξή τους με πατριαρχική συνοδική απόφαση μεταξύ των αγίων της Εκκλησίας.

Αυτό βέβαια έχει μικρή σημασία για τους ίδιους, που έχουν ήδη πάρει τη θέση τους κοντά στο Θεό, αλλά μεγάλη για μας, που χρειαζόμαστε τους αγίους είτε ως υποδείγματα είτε ως ουράνιους φίλους, αποδέκτες των προσευχών μας και άξιους όχι της λατρείας μας (λατρεία αποδίδουμε μόνο στο Θεό) αλλά της αγάπης και της τιμής μας. Είναι αδελφοί μας, άνθρωποι, που πραγματώσαν το ιδεώδες: ομοιώθηκαν με το Θεό! Αλλά παραμένουν άνθρωποι, παραμένουν αδελφοί μας, είναι υψηλοί φίλοι μας, ένσαρκοι άγγελοι, μέλη του τελευταίου αγγελικού τάγματος, που είναι η ανθρωπότητα.

Θα αναφερθώ ενδεικτικά σε ελάχιστους, παραλείποντας άλλους εξίσου σημαντικούς, όπως η **αγία Μεθοδία** της Κιμώλου (1861 – 5.10.1908), ο **άγ. Αρσένιος ο Καππαδόκης** [1840-1924, γηραιός ιερέας στην Καππαδοκία της Μικράς Ασίας, σεβαστός σε μουσουλμάνους και χριστιανούς, θαυματουργός ήδη εν ζωή, που οδήγησε το λαό του (το «ποίμνιό του», τα «λογικά του πρόβατα»), καταδιωγμένο από τους Τούρκους το 1924, στην Ελλάδα και πέθανε από τις κακουχίες στην Κέρκυρα, όπου και βρίσκεται ο τάφος του⁴³], οι νεομάρτυρες **επίσκοποι, κληρικοί και λαϊκοί της Μικρασιατικής Καταστροφής**, ο **άγ. Σάββας ο Νέος** της Καλύμνου (1862-1948, πνευματικό παιδί, δηλ. μαθητής, του αγ. Νεκταρίου· ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της παρουσίας του η μυστηριώδης ευωδία που τον ακολουθούσε, χωρίς φυσικά να χρησιμοποιεί αρώματα, η οποία

ολοκληρωτική καταστροφή των Ιεροσολύμων από τους Ρωμαίους. Η παράδοση του αποδίδει τη συγγραφή μιας λειτουργίας ιδιαίτερης μορφής, που τελείται στους ναούς την ημέρα της γιορτής του, 26 Δεκεμβρίου ή την Κυριακή μετά τα Χριστούγεννα, και φυσικά διασώζει τα χαρακτηριστικά της αρχαίας χριστιανικής λατρείας (ο ιερέας τελεί τη Θεία Μετάληψη μπροστά στο λαό κ.τ.λ.). Βλ. σχετικά Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, β' 23.

⁴³ Το βίο του έχει γράψει ο συμπατριώτης του π. Παΐσιος ο Αγιορείτης (για τον οποίο βλ. παρακάτω), *Ο π. Αρσένιος ο Καππαδόκης*.

εμφανίστηκε έντονη και κατά την εκταφή του), ο **άγ. Άνθιμος** της Χίου⁴⁴ (1869 – 15.2.1960, «συμμαθητής» του αγίου Νεκταρίου στον ίδιο δάσκαλο, πνευματικός πατέρας και αναμορφωτής του Λεπροκομείου της Χίου και ιδρυτής την μονής Παναγίας της Βοηθείας στο ίδιο νησί, η ιστορική εικόνα της οποίας του αποκαλύφθηκε σε όραμα), νεότεροι Γέροντες και Γερόντισσες, όπως, ο π. **Βαλεντίν Αμφιτεάτρωφ**⁴⁵ (1836-1908, διορατικός και θαυματουργός ιερέας στη Μόσχα, τον οποίο τιμούσε ως άγιο η μεγάλη σύγχρονη τυφλή αγία Ματρόνα της Μόσχας, για την οποία βλ. παρακάτω), η στάριτσα (πνευματική μητέρα) **Παρασκευή Κορβίγινα**⁴⁶, ο π. **Τύχων Μπογγοσλάβιτς**⁴⁷ από τη Συμφερούπολη της Κριμαίας (1859 – 30.1.1950), η οσία **Λιούμποβα** η διά Χριστόν σαλή (θ. 1985), καθώς και σύγχρονοι Γέροντες, όπως οι **Δομέτιος Μανωλάκε** από τη Ρουμανία (1924-1975)⁴⁸, **Νεκτάριος Βιτάλης**⁴⁹ στην Καμάριζα Λαυρίου, **Εφραίμ Κατουνακιώτης, Ιωσήφ Σπηλιώτης, Κυπριανός Σταυροβουνιώτης, Τιμόθεος Τζανής**⁵⁰, **Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος, Ιωήλ Γιαννακόπουλος, Γερβάσιος Παρασκευόπουλος** (με ένα σαφές σημείο αγιότητας, ένα σταυρό σχηματισμένο σε όλο το μήκος του κορμού του πεύκου που είχε φυτέψει στον Προφήτη Ηλία Πατρών), οι λαϊκοί «Λυσιώτες παππούδες» **Παναής** και **Βασίλης** στην Κύπρο κ.π.ά.⁵¹.

Την αυγή του 20ού αιώνα (ή μάλλον το σούρουπο του 19^{ου}), το καλοκαίρι του 1900, ξεσπάει στην Κίνα η Επανάσταση των Μπόξερ, με σκοπό την εκθεμελίωση κάθε ευρωπαϊκής και ρωσικής επιρροής στη μεγάλη και βασανισμένη αυτή χώρα. Δυστυχώς, κατά τη διάρκεια της επανάστασης το μίσος και η βία ξεχειλίζουν, με αποτέλεσμα τη θανάτωση 222 ορθόδοξων Κινέζων, που, με πνευματικό τους πατέρα τον ιερέα **Μητροφάν Τσι Τσουνγκ**, φόρεσαν το «χιτώνα

⁴⁴ Βλ. στο Σίμωνος Μοναχού, *Νικηφόρος ο Λεπρός*, εκδ. Άγιος Στέφανος, Αθήνα, σελ. 39-58, στο Βασιλείου Γ. Σκιαδά, *Σύγχρονες Οσιακές Μορφές*, Αθήνα 1995, ISBN 960-85524-1-9, σελ. 54-61, κ.α.

⁴⁵ Για τον οποίο βλ. στο *Η Αγία Ματρόνα της Μόσχας*, μτφρ. από τα ρωσικά ιερομόναχος Δορυμέδων Σουχίνιν, Θεσσαλονίκη 2002, κεντρική διάθεση εκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος και Λυδία, σελ. 48.

⁴⁶ Για την οποία βλ. στο Αλεξάνδρου Σεμενώφ-Τιάν-Σάνσκυ, *Άγιος Ιωάννης της Κρονστάνδης* (μτφρ. από τα ρωσικά), έκδ. Ι.Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 2000, σελ. 333-334.

⁴⁷ Για τον οποίο βλ. στο αρχιμανδρ. Νεκταρίου Αντωνόπουλου, *Αρχιεπίσκοπος Λουκάς*, ό.π., σελ. 353-354.

⁴⁸ Βλ. Κωνσταντίνου Νικολέσκου, *Ο Γέροντας Δομέτιος*, εκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 2004.

⁴⁹ Βλ. Μανώλη Μελινού, *Ο Γέροντας Νεκτάριος*, Αθήνα χ.χ.

⁵⁰ βλ. *Ο γέροντας Τιμόθεος Τζανής ο Πνευματικός*, έκδ. ιερού ησυχαστηρίου Αγίων Θεοδώρων, Ηράκλειο Κρήτης.

⁵¹ Παραπέμπω στα Βασιλείου Γ. Σκιαδά, *Σύγχρονες Οσιακές Μορφές*, ό.π., Κλείτου Ιωαννίδη, *Γεροντικό του 20ού αιώνα*, εκδ. Παναγόπουλος, Αθήνα 1999, ISBN 960-8034-02-7, του ίδιου, *10 Κύπριοι άγιοι Γέροντες του 20ού αιώνα*, Λευκωσία 1997, Νικολάου Ζαχαριάδη, *Βιώματα και διδαχές σύγχρονων Γερόντων*, Πύργος Ηλείας, Ανδρέου Μοναχού, *Γεροντικό του Αγίου Όρους και Μανώλη Μελινού, Πείρα Πατέρων* (9 τόμοι μέχρι το 2004), όπου πάρα πολλά στοιχεία για τους αγίους του 20ού αιώνα, μεταξύ των οποίων λίγοι που αναφέρονται κι εδώ και πάρα πολλοί που, λόγω χώρου και χρόνου, δεν αναφέρονται. Για το πεύκο του γέροντα Γερβάσιου βλ. αρχιμ. Δανιήλ Γούβαλη, *Το θαύμα της πίστεως*, Αθήνα 1985, σελ. 22-23.

του αίματος», προτιμώντας το θάνατο και τα βασανιστήρια από το να αρνηθούν τη χριστιανική τους πίστη. Είναι οι **άγιοι μάρτυρες οι εν Κίνα**, ανάμεσά τους ηλικιωμένοι, γυναίκες και μικρά παιδιά, που θανατώθηκαν χωρίς έλεος, μιμούμενοι το παράδειγμα των αρχαίων χριστιανών μαρτύρων και ανοίγοντας τον 20ό αιώνα με χριστιανικό αίμα (αργότερα θα ακολουθούσε κι άλλο, σε πολλές χώρες, αποδεικνύοντας ότι η Εκκλησία, όταν είναι γνήσια, είναι Εκκλησία μαρτύρων και όχι εξουσίας)· και τιμώνται δίκαια, στις 11/24 Ιουνίου κάθε χρόνο⁵², από την Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Χονγκ Κονγκ και Νοτιοανατολικής Ασίας, με ολονύκτια αγρυπνία και λειτουργία προς τιμήν τους⁵³. Αναφέρουμε ονομαστικά τους αγίους **Κλήμη Κού Κιν, Ματθαίο** και **Βιτ Χάι Τσουάν, Ιβάν Τσι Τσουινγκ** (7 ετών, τον ακρωτηρίασαν, και κατόπιν δήλωσε: «δεν είναι σκληρό να πονάς για το Χριστό»· τελικά αποκεφαλίστηκε και το σώμα του κάηκε) και **Ησαΐα Τσι Τσουινγκ** (ο Ησαΐας και ο Ιβάν παιδιά του αγ. Μητροφάν Τσι Τσουινγκ), καθώς και τις αγίες **Τατιάνα** (σύζυγο του αγ. Μητροφάν), **Μαρία** (μνηστή του αγ. Ησαΐα Τσι Τσουινγκ), **Άννα Τσούι, Ία Ουέν** (δασκάλα, που βασανίστηκε δύο φορές, τη δεύτερη μέχρι θανάτου), ενώ είναι ακόμη καταγεγραμμένο πλήθος ονομάτων.

Την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, στις 20.12.1908, «κοιμάται» δοξάζοντας το Θεό, παρά την τριετή ταλαιπωρία της υγείας του, ένας κορυφαίος σύγχρονος πνευματικός πατέρας της Ρωσίας, ο **άγιος Ιωάννης της Κρονστάνδης**⁵⁴ (1829-1908), έγγαμος πρωθιερέας, με κολοσσιαίο φιλανθρωπικό και πνευματικό έργο, άνθρωπος που πολλές φορές έδινε ακόμη και τα παπούτσια του στους φτωχούς και γύριζε στο σπίτι του ξυπόλυτος! Προσέγγισε με τόλμη και αγάπη ιδίως τους περιθωριακούς, τους μέθυσους, τους αλήτες και τους απελπισμένους της Κρονστάνδης, με συνέπεια να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους και να βοηθήσει τη ζωή τους, αλλά και να προκαλέσει την κακόβουλη κατακραυγή της «καλής κοινωνίας» και την καχυποψία της επίσημης εκκλησιαστικής ηγεσίας, που τον θεώρησε τρελό και διέταξε την παρακολούθησή του! Η ψυχή του ήταν αθώα σαν παιδιού και είναι χαρακτηριστικό ότι έφερνε ο ίδιος λουλούδια για να στολίσει τα σπίτια των χριστιανών που τον καλούσαν να τους ευλογήσει. Κάθε μέρα έπαιρνε πάνω από 6.000 επιστολές και τηλεγραφήματα απ' όλη τη Ρωσία και το εξωτερικό, εκτός από τους χιλιάδες ανθρώπους που έβρισκαν κοντά

⁵² Η διπλή αυτή ημερομηνία δηλώνει 11 Ιουνίου με το παλαιό ημερολόγιο και 24 Ιουνίου με το νέο ημερολόγιο. Υπ' όψιν ότι πολλές ορθόδοξες Εκκλησίες στον κόσμο (όπως της Ρωσίας –η Ιερά Σύνοδος της οποίας τίμησε πρώτη τους Κινέζους νεομάρτυρες– των Ιεροσολύμων κ.ά.) ακολουθούν το παλαιό ημερολόγιο, αλλά είναι ενωμένες με τη δική μας Ορθόδοξη Εκκλησία και δεν ανήκουν στους λεγόμενους «Παλαιοημερολογίτες» της Ελλάδας, που έχουν αποκοπεί από το σύνολο των Ορθόδοξων Εκκλησιών και θεωρούν ότι μόνοι αυτοί διασώζουν το γνήσιο χριστιανικό φρόνημα.

⁵³ Βλ. Γεωργίου Εμμ. Πιπεράκη, *Ο Χριστός στην Ασία*, ό.π., σελ. 173-206, 244-253 και 289-297, και Διαδίκτυο, ιστοσελίδα της Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Χονγκ Κονγκ και ΝΑ Ασίας, απ' όπου ζητήσαμε και μας έστειλαν πλήρη στοιχεία για τους Κινέζους αγίους, καθώς και την εικόνα τους. Ευχαριστούμε γι' αυτό.

⁵⁴ Βλ. Αλεξάνδρου Σεμενών-Τιάν-Σάνσκου, *Άγιος Ιωάννης της Κρονστάνδης* (μτφρ. από τα ρωσικά), έκδ. Ι.Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 2000, και Γεωργ. Λεβεντίδη, *Ο αγ. Ιωάννης της Κρονστάνδης ως παιδαγωγός*. Βλ. και Βασιλείου Γ. Σκιαδά, *Σύγχρονες Οσιακές Μορφές*, ό.π., σελ. 82-90. Βλ. επίσης Αγίου Ιωάννη της Κρονστάνδης, *Πνευματικές εμπειρίες και συμβουλές*, εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2004 κ.ά.

του τον υποδειγματικό εξομολόγο, πνευματικό πατέρα και «γιατρό της ψυχής». Ο ίδιος εξομολογούσε με τις ώρες όρθιος κοντά στο Ιερό και πολλές φορές συγκλονιζόταν τόσο, που έμπαινε μέσα και προσευχόταν κλαίγοντας μπροστά στην αγία Τράπεζα. Τόνιζε συνεχώς την αξία της Θείας Μετάληψης, προσευχόταν για όλους και συμπαραστεκόταν χωρίς διακρίσεις σε χριστιανούς όλων των δογμάτων, εβραίους και μουσουλμάνους.

Το έργο του είναι μνημειώδες σε όλους τους τομείς (παιδεία, φιλοξενία αστέγων, καταπολέμηση της φτώχειας, του αλκοολισμού κ.λ.π.) και η αγιότητά του αναδείχθηκε με πλήθος θαυματουργικών θεραπειών ενώ ακόμα ζούσε, καθώς και με προορατικό χάρισμα· θεωρείται *θαυματουργός* και *ιαματικός*. Στην κηδεία του, που μπορεί να συγκριθεί με την κηδεία του Μεγάλου Βασιλείου, συμμετείχαν περίπου 20.000 άνθρωποι. Ο τάφος του βρίσκεται στην Πετρούπολη. Αναγνωρίστηκε επίσημα ως άγιος από τη Ρωσική Εκκλησία το 1990 και η μνήμη του τιμάται στις 20 Δεκεμβρίου.

Έλεγε: «Ν' αντιμετωπίζεις τον κάθε άνθρωπο σαν κάτι καινούργιο μέσα στη δημιουργία. Να τον βλέπεις σαν το μεγαλύτερο θαύμα της σοφίας και της αγαθότητας του Θεού. Έτσι, όλους θα τους εκτιμάς, όλους θα τους αγαπάς και δεν θα περιφρονείς κανέναν». – «Η σπατάλη είναι κλοπή της ιδιοκτησίας των φτωχών, διότι τα περισσεύματά μας ανήκουν σ' αυτούς». – «Σήμερα σπανίζουν τα θαύματα της αναστάσεως νεκρών, δηλαδή της αναστάσεως από το θάνατο του σώματος. Επιτελούνται όμως διαρκώς θαύματα αναστάσεως ψυχών από τον πνευματικό θάνατο. Και αυτό είναι σπουδαιότερο από την ανάσταση σωμάτων». – «Η ζωή της καρδιάς είναι η αγάπη. Η αναπνοή της ψυχής είναι η προσευχή». – «Λάβετε, φάγετε. Πιείτε από την πηγή της αθανασίας. Ζήστε και μην πεθαίνετε με τον πνευματικό θάνατο».

Ο **άγιος Νικόλαος Καζάτκιν**, ο Ισαπόστολος και Φωτιστής των Ιαπώνων (1836 – 3.2.1912)⁵⁵, μετέφερε με αυταπάρνηση τη φλόγα της Ορθοδοξίας στη μακρινή Ανατολή ως ταπεινός ιερομόναχος σε ηλικία 24 ετών, το 1860. Το ταξίδι κράτησε δέκα μήνες μέσα από την παγωμένη και αχανή Σιβηρία, όπου έλαβε την ευλογία του αγίου Ιννοκέντιου Βενιαμίνωφ, ιεραποστόλου της Αλάσκας, και κατέληξε στο Χακοντάτε, ελπίζοντας να κατανοήσει την άγνωστη νοοτροπία και το χαρακτήρα του ιαπωνικού πολιτισμού, ενώ ο χριστιανισμός στη χώρα (λόγω των ευρωπαϊκών αποικιοκρατικών βλέψεων του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα) ήταν απαγορευμένος ήδη από το 1603. Μη έχοντας θεολογικά και λειτουργικά βιβλία στην ιαπωνική γλώσσα, δίδαξε με μόνο εφόδιο το παράδειγμα της αρετής του και προσπάθησε να ξεπεράσει τα εμπόδια που του παρουσίαζε η ισχυρή επική παράδοση του γιαπωνέζικου πολιτισμού, που δεν κατανοούσε εύκολα το κήρυγμα της αγάπης και μάλιστα της συγχώρεσης των εχθρών, που αντίβαινε στα ιαπωνικά έθιμα.

Το 1873 το αυτοκρατορικό ιαπωνικό κράτος ανέχτηκε την ιεραποστολή του π. Νικολάου, που μετέφερε την έδρα της στο Τόκυο και σύντομα είχε 10.000 ορθόδοξους χριστιανούς. Το 1885 ο π. Νικόλαος χειροτονήθηκε επίσκοπος της Ιαπωνίας και ύψωσε σ' ένα μικρό λόγο τον καθεδρικό ναό της Αναστάσεως, στα

⁵⁵ Βλ. Γεωργίου Εμμ. Πιπεράκη, *Ο Χριστός στην Ασία*, ό.π., σελ. 240-244, 261-267 και 305, όπου η εικόνα που δημοσιεύουμε (έργο του συγγραφέα).

ιαπωνικά Νικολάι Ντο (=το σπίτι του Νικολάου), που είναι σήμερα διατηρητέο μνημείο και αξιοθέατο του Τόκυο. Σεβαστός πλέον από την ιαπωνική κοινωνία και κυβέρνηση λόγω του αδαμάντινου ήθους του, κοιμήθηκε το 1912 και κηδεύτηκε στα ιαπωνικά. Οι χριστιανοί Ιάπωνες τον τίμησαν αμέσως ως ισαπόστολο και φύλαξαν το λείψανό του στο ναό της Αναστάσεως. Το 1970 πέρασε επίσημα στο αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ο πιο γνωστός και τιμημένος στην Ελλάδα από τους αγίους του 20ού αιώνα είναι φυσικά ο **άγιος Νεκτάριος**⁵⁶ (επώνυμο Κεφαλάς, 1846 – 8.11.1920). Άνθρωπος με διαμαντένιο ήθος, θεωρήθηκε επικίνδυνος από φιλόδοξους αρχιερείς του πατριαρχείου Αλεξανδρείας (όπου ήταν επίσκοπος Πενταπόλεως) ως πιθανός διάδοχος του πατριαρχικού θρόνου, συκοφαντήθηκε και το 1890 εξορίστηκε στην Ελλάδα. Εργάστηκε ως ιεροκήρυκας στην ελληνική επαρχία, όπου υπέστη περιφρόνηση και διωγμούς λόγω της κακής φήμης που τον ακολουθούσε, και η ταπεινοφροσύνη του ήταν τόσο ακραία ώστε ούτε μια απαντητική επιστολή δεν έστειλε για να υπερασπιστεί την αθωότητά του! Περιφερόταν λοιδορούμενος όπου τον έστελναν *ως πρόβατον επί σφαγή*. Το 1894 διορίστηκε διευθυντής στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή (σχολή υποψηφίων ιερέων), στην Αθήνα, όπου το ήθος του έλαμψε πανηγυρικά και επιτέλους έγινε αντιληπτό ότι πρόκειται για έναν άνθρωπο γεμάτο από τα πιο ειλικρινή αισθήματα και προικισμένο με τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, το κυριότερο από τα οποία είναι η αγάπη (Α΄ Κορινθ. ιγ΄ 13). Το 1908 παραιτείται για λόγους υγείας και αποσύρεται στο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας που έχει ιδρύσει στην Αίγινα, ζει εκεί ως εφημέριος και πνευματικός της μονής και το 1920 πεθαίνει από οξεία προστατίτιδα στο Αρεταίειο Νοσοκομείο στην Αθήνα. Η παράδοση αναφέρει ότι, όταν τοποθέτησαν τα ρούχα του στο διπλανό κρεβάτι, για να τον ετοιμάσουν για την κηδεία, ένας παράλυτος που ήταν ξαπλωμένος εκεί θεραπεύτηκε.

Από το 1921 έως το 1927 γίνονται τρεις ανακομιδές του λειψάνου του (εκταφές), όπου το σώμα του βρίσκεται ανέπαφο και ευωδιάζει, όπως τα σώματα μεγάλων αγίων της παλιάς εποχής. Κλήρος και λαός της εποχής σοκάρεται από το ενδεχόμενο ύπαρξης ενός αγίου στον υποτιμημένο και υποβαθμισμένο σύγχρονο κόσμο. Στην ανακομιδή του 1953 το σώμα του έχει διαλυθεί –βρίσκονται μόνο τα οστά· σε όνειρο μοναχής του μοναστηριού, ο άγιος φέρεται να λέει ότι ο ίδιος παρακάλεσε το Θεό «να λυθεί το σώμα του», για να αξιοποιηθούν τα λείψανά του στην καθιέρωση ναών⁵⁷. Το 1961, με παλλαϊκή απαίτηση (λόγω των πολλών θαυμάτων και εμφανίσεών του), το Οικουμενικό Πατριαρχείο τον ανακηρύσσει άγιο. Πριν λίγα χρόνια, το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας του ζήτησε συγγνώμη μετά θάνατον με επίσημο έγγραφο που βρίσκεται αναρτημένο στον τοίχο του φτωχικού

⁵⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, Σώτου Χονδρόπουλου, *Ο άγιος του αιώνα μας*, έκδ. Ι.Μ. Αγ. Τριάδος, Αίγινα, 1971, επανέκδοση εκδ. Καινούργια Γη, Αθήνα 1997, ISBN 960-85111-6-X, και Μανώλη Μελιού, *Μίλησα με τον Άγιο Νεκτάριο (συνεντεύξεις με 30+1 ανθρώπους που τον γνώρισαν)*, Αθήνα χ.χ.

⁵⁷ Οι χριστιανικοί ναοί καθιερώνονται με πολύωρη τελετή (που λέγεται ενθρονισμός ή εγκαίνια), κατά την οποία τοποθετούνται στην αγία τράπεζα μικρά τεμάχια από λείψανα αγίων· αυτό συμβαίνει, γιατί ο **αληθινός ναός του Θεού** είναι αχειροποίητος: **το ανθρώπινο σώμα** (βλ. Α΄ Κορινθ. γ΄16-17, στ΄ 19), ενώ οι πρώτοι ιστορικά χριστιανικοί ναοί ήταν οι τάφοι των μαρτύρων, από τους οποίους κατάγεται η σημερινή αγία τράπεζα.

κελλιού του, στο μοναστήρι της Αγ. Τριάδας, στην Αίγινα. Εκεί βρίσκεται και ο τάφος του, από τον οποίο ακούγεται συνεχώς ένας ανεξήγητος ανεπαίσθητος ήχος. Εορτάζει στις 9 Νοεμβρίου.

Εδώ θα ήθελα να πω ότι ο άγιος Νεκτάριος είναι ο προστάτης της οικογένειάς μου και η παρουσία του στη ζωή μας είναι διακριτική, αλλά διαρκής και εμφανής. Του οφείλουμε πολύ σημαντικά πράγματα, ζωτικής σημασίας. Ας μου επιτραπεί να μην πω περισσότερα.

Ο **άγιος Νικόλαος Πλανάς**⁵⁸, ο άγιος παπα-Νικόλας Πλανάς, όπως χαρακτηρίζεται, γεννήθηκε μέσα του 19^{ου} αι. στη Νάξο και κοιμήθηκε στην Αθήνα το 1932. Γιορτάζει στις 2 Μαρτίου, ημέρα της χειροτονίας του και, μετά από χρόνια, του θανάτου του, που ήταν λουσμένος σε οπτασία θεϊκού φωτός. Ήταν απλός και ταπεινός ολιγογράμματος ιερέας στο ναό του αγίου Ιωάννη της οδού Βουλιαγμένης στην Αθήνα, περιφρονημένος από πολλούς ως «αγράμματος». Έγγαμος και πατέρας (πράγμα πολύ σημαντικό, για λόγους που εξηγήσαμε πιο νωρίς) και φίλος του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.

Η αγάπη, η αθωότητα, η πραότητα και η ταπεινότητά του έφτανε στο απροχώρητο. Πολλές φορές έπεφτε θύμα εκμεταλλευτών, που τον πλησίαζαν προσποιούμενοι τους ευσεβείς και του έπαιρναν ακόμη και τα λεφτά απ' την τσέπη. Όταν ο εγωισμός των ανθρώπων τον ταπείνωνε για τη φτώχεια και την αγραμματοσύνη του, έκλαιγε σαν παιδί (μα η ψυχή του ήταν παιδική) αλλά ποτέ δεν τον είδαν να θυμώνει ή να μαλώνει με κανέναν ή να αμύνεται για το δίκιο του. Γι' αυτόν ίσχυε ο πρώτος μακαρισμός, όπως είχε γράψει ο Παπαδιαμάντης· με τα ανθρώπινα μέτρα ήταν ένας *πτωχός τω πνεύματι, όχι χαζός, αλλά καλός*, που η ψυχή του ήταν ένας παράδεισος αγάπης.

Για 52 χρόνια (1880-1932) λειτουργούσε κάθε μέρα και σ' ένα ξωκλήσι της Αθήνας. Ήξερε όλα τα ξωκλήσια, τρύπωνε μέσα και λειτουργούσε μόνος του ή έκανε ολονυχτίες με μικρή συντροφιά φίλων (ο Παπαδιαμάντης και ο Μωραϊτίδης ήταν συχνά οι ψάλτες του)· ένιωθε έτσι ότι επισκέπτεται τους φίλους του, τους αγίους, που χαίρονται με την παρουσία των ανθρώπων στο *σπίτι* τους.

Από αγάπη στο Θεό λειτουργούσε κάθε μέρα, νήστευε όλες τις σαρακοστές και, επιπλέον, από 1 έως 14 Σεπτεμβρίου προς τιμήν του Σταυρού και από 1 έως 8 Νοεμβρίου προς τιμήν των αρχαγγέλων. Από αγάπη στους ανθρώπους προσευχόταν ατελείωτα (αν κάποιος του έλεγε ότι έχει πρόβλημα, προσευχόταν γι' αυτόν όλη νύχτα), ανεβοκατέβαινε σε επαύλεις και υπόγεια για να τελέσει ευχέλαια και αγιασμούς, ελεούσε τους φτωχούς με τα φιλοδωρήματα των πλουσίων (τότε οι παπάδες δεν έπαιρναν μισθό από το κράτος), και, στις λειτουργίες, μνημόνευε χιλιάδες ονόματα ζώντων και νεκρών, που του είχαν δώσει οι χριστιανοί. Τύλιγε τα χαρτιά του σε δυο μαντήλια (χωριστά τα ονόματα ζωντανών και νεκρών) και τα

⁵⁸ Βλ. Μάρθας Μοναχής, *Ο παπά Νικόλας Πλανάς, ο απλοϊκός ποιμήν των απλών προβάτων*, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1965, Νικοδήμου, μητροπολίτου Πατρών, «Παπά Νικόλαος, ο νέος άγιος της Ορθοδοξίας», εφημ. «Εκκλησιαστική Αλήθεια», φ. 337, 1991, του ίδιου, *Ασματική Ακολουθία του εν αγίοις πατρός ημών Νικολάου (Πλανά) του εκ της νήσου Νάξου*, έκδ. Αποστολικής Διακονίας, 1992, Δημ. Φερούση, *Ο Παπακαλόγερος Νικόλαος Πλανάς, ο άγιος ποιμένας*, εκδ. «Αστέρος», Αθήνα 1992, αρχιμ. Νικ. Ι. Πρωτοπαπά, *Ο νέος άγιος της Εκκλησίας μας ιερεύς Νικόλαος Πλανάς*, συνοπτική έκδ. της Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1993.

κουβαλούσε όπου πήγαινε. «Τί κουβαλάς στον κόρφο σου παπα-Νικόλα;» τον πείραζαν. «Τα γραμμάτια και τα συμβόλαιά μου» απαντούσε. Έτσι, μνημόνευε επί ώρες και, όταν μνημόνευε αγίους, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας, καλούσε τα ονόματα αμέτρητων αγίων, για να τους τιμήσει, σε σημείο που το εκκλησίασμα παραπονιόταν: «Τελείωνε, παπα-Νικόλα! Πες “και πάντων των αγίων”!». Δεν οργιζόταν ποτέ, αλλά απαντούσε: «Ψαλώ τω Θεώ μου έως υπάρχω» (=θα ψάλλω για το Θεό μου μέχρι να ζω)⁵⁹.

Έτσι, κατά τις μαρτυρίες ανθρώπων, αξιώθηκε σε θαύματα, επικοινωνία με αγγέλους και αγίους, επικοινωνία ακόμη και με ζώα, ενώ πολλές φορές τα παιδιά τον έβλεπαν να περπατά χωρίς να πατάει το χώμα και να ακτινοβολεί κατά τη διάρκεια της λειτουργίας, σημάδι του πνευματικού του αναστήματος. Ο τάφος του βρίσκεται στην αυλή του Αγίου Ιωάννη στη Βουλιαγμένης και τα οστά του φυλάσσονται σε ειδική λάρνακα κάτω από τον επισκοπικό θρόνο του ναού (ο σημερινός ανακαινισμένος ναός του αγίου Ιωάννη δεν είναι ο ίδιος με τον ταπεινό μικρό ναό των λίγων και πάμπτωχων ενοριτών, στον οποίο λειτουργούσε ο παπα-Νικόλας).

Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης⁶⁰ γεννήθηκε το 1866 στο Λεμπεντίσκ της Ρωσίας και κοιμήθηκε στο Άγ. Όρος στις 24 Σεπτεμβρίου 1938, ημέρα κατά την οποία εορτάζεται η μνήμη του. Μετά από θυελλώδη ψυχική ταραχή και πολυετή πάλη με την απελπισία και την αναζήτηση (μια ενστικτώδη αναζήτηση, γεμάτη αγωνία και πάθος), κατόρθωσε, με τη βοήθεια του Θεού (όπως πίστευε), να νιώσει τη μεγάλη αγάπη.

Ρώσος στην καταγωγή, μόνασε στο Παλαιό Ρωσικό Μοναστήρι του Αγίου Όρους (γι' αυτό και Αθωνίτης –Αθως είναι το επίσημο όνομα του Αγ. Όρους) και μέχρι την κοίμησή του ήταν αφανής, λόγω της απλότητας και της ταπεινοφροσύνης του. Οι άνθρωποι που τον γνώριζαν αντιλαμβάνονταν την ιδιαιτερότητά του, αλλά (μικρογραφία της κοινωνίας καθώς είναι τα μοναστήρια –γι' αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο να αγιάσει κάποιος μέσα σ' αυτά, αντίθετα με ό,τι νομίζουμε εμείς οι «απ' έξω») συχνά αρνούνταν να παραδεχτούν ότι έχουν μπροστά τους έναν άνθρωπο που έχει φτάσει σε ύψος αγιότητας.

Η συγκλονιστική διδασκαλία του, η ευαισθησία του για τον απλό άνθρωπο (ήταν Οικονόμος της μονής και ερχόταν σε επαφή με πλήθος ανθρώπων που δεν ήταν μοναχοί, για τα βάσανα και τα ελαττώματα των οποίων προσευχόταν μέχρι δακρύων) και ο βίος του από την απελπισία στην ελπίδα και τελικά στο θεϊκό Φως, καταγράφηκε από το μαθητή του, και επίσης οσιακή μορφή, Σωφρόνιο. Έλεγε:

«Ο αδελφός μας είναι η ζωή μας» – «Αν οι άνθρωποι ήξεραν πόσο ταπεινός Θεός είναι ο Χριστός, κανείς δε θα αμάρτανε, από ντροπή, για να μην Τον πληγώσει» – «Η ψυχή μου Σε διψά, Κύριε! Όποιος Σε γνωρίσει μια φορά, δεν αντέχει στιγμή μακριά από το Φως Σου! Έλα σε μένα» – «Η ψυχή δεν μπορεί να έχει ειρήνη, αν δεν προσεύχεται για τους εχθρούς... Χωρίς τη χάρη του Θεού δεν μπορούμε να αγαπούμε τους εχθρούς. Το Άγιο Πνεύμα όμως εμπνέει την αγάπη, και τότε η ψυχή λυπάται ακόμη και τους δαίμονες... Σας ικετεύω, δοκιμάστε. Αν κάποιος σας προσβάλει ή σας ατιμάσει ή σας πάρει κάτι από τα υπάρχοντά σας ή και αν

⁵⁹ Στίχος από ψαλμό, που λέγεται στα αντίφωνα της λειτουργίας.

⁶⁰ Βλ. αρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*, Ιερά Μονή Τ. Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 2003, ISBN 1 874679 25 8.

καταδιώκει την Εκκλησία ακόμη, προσευχηθείτε στον Κύριο λέγοντας: "Κύριε, όλοι είμαστε πλάσματά Σου. Λυπήσου τους πλανημένους δούλους Σου και κάλεσέ τους σε μετάνοια"... Αν δεν έχεις αγάπη, τουλάχιστον μην τους διαβάλλεις και μην τους καταριέσαι· και τότε καλύτερο θα είναι. Αν όμως κάποιος σκέφτεται το κακό για τους εχθρούς του, σημαίνει μάλλον πως κάποιο πονηρό πνεύμα εισήλθε στην καρδιά του και της φέρνει κακούς λογισμούς».

Αναγνωρίστηκε επίσημα ως άγιος από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1987.

Στα μέσα του 20ού αιώνα, στην κόλαση του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ξέσπασε απηνής θρησκευτικός διωγμός, αντίστοιχος με τους διωγμούς των ρωμαϊκών χρόνων, και ανέδειξε **μάρτυρες όλων των ειδών** (μεγαλομάρτυρες, παιδομάρτυρες, παρθενομάρτυρες, ιερομάρτυρες, άντρες γυναίκες και παιδιά όλων των ηλικιών) στη γειτονική μας Σερβία. Όπως είναι λίγο γνωστό, **εκατοντάδες χιλιάδες Σέρβοι** (Ο αριθμός τους είναι σχετικά απροσδιόριστος, κάποιοι τον ανεβάζουν στους 1.500.000) βασανίστηκαν και θανατώθηκαν με φρικιαστικούς τρόπους από την κροατική ταξιαρχία Ουστάσα, που την αποτελούσαν παράφρονες και φανατικοί Καθολικοί, δυστυχώς, για να απαρνηθούν την ορθόδοξη πίστη τους και να ασπαστούν τον Καθολικισμό⁶¹.

Οι ένδοξοι αυτοί μάρτυρες της Σερβίας των ετών 1941-45 είναι αντίστοιχοι με τους αρχαίους χριστιανούς μάρτυρες και τους νεομάρτυρες της Τουρκοκρατίας, φορούν το ακάνθινο στεφάνι του μαρτυρίου και το λευκό χιτώνα, που λευκάνθηκε στο Αίμα του Χριστού (Αποκάλυψη, ζ΄ 14) και πλουτίζουν το μαρτυρολόγιο της χριστιανοσύνης και το αγιολόγιο του 20ού αιώνα με εκατοντάδες χιλιάδες νέα ονόματα, που, σημειωτέον, δεν είναι Γέροντες ή Γερόντισσες, ιερείς ή μοναχοί, αλλά άνθρωποι της διπλανής πόρτας, που προτίμησαν την αιώνια αγάπη του Θεού από την επίγεια άρνησή Του. Ήδη αρχίζουν, σταδιακά και κατά τόπους (όπως στο Γιασένοβατς της Κράινα, όπου λειτουργούσε ένα από τα σκληρότερα στρατόπεδα συγκέντρωσης), να κατατάσσονται μεταξύ των αγίων στα τοπικά μαρτυρολόγια⁶².

Εξάλλου, εκτός από το σεβάσμιο πατριάρχη Μόσχας **Τύχωνα**, που διώχθηκε και φυλακίστηκε από το σοβιετικό καθεστώς, τιμήθηκε από το λαό ως άγιος αμέσως μετά την κοίμησή του (1925) και αναγνωρίστηκε επίσημα πρόσφατα⁶³, το 1981 η Ρωσική Εκκλησία του Εξωτερικού κατέταξε μεταξύ των αγίων, ως νεομάρτυρες, τους **χιλιάδες Ρώσους** που εκτελέστηκαν από το σοβιετικό καθεστώς λόγω των χριστιανικών τους πεποιθήσεων· ανάμεσά τους η δούκισσα **Ελισάβετ** και η μοναχή **Βαρβάρα**, που θανατώθηκαν το 1918.

⁶¹ Βλ. γι' αυτούς στο Κυριάκου Διακογιάννη, *Είναι Έλληνας Ορθόδοξος, σφάζετε τον!*, εκδ. Λογοθέτης, Αθήνα 1992, που περιλαμβάνει, στο τρίτο μέρος του, το βιβλίο του Hervé Laurière *Δολοφόνοι στο όνομα του Θεού*, με πλήρες χρονικό, ονόματα και ανατριχιαστικές φωτογραφίες.

⁶² Πληροφορία Σερβίδας φίλης· την ευχαριστώ (μου έδωσε και εικόνα τους από σερβικό ημερολόγιο).

⁶³ Για τον οποίο βλ. αρχιμανδρ. Νεκτάριου Αντωνόπουλου, *Αρχιεπίσκοπος Λουκάς*, ό.π., σελ. 178-179.

τουλάχιστον για την αγία Ελισάβετ μαρτυρούνται και σαφή σημεία αγιότητας μετά θάνατον⁶⁴.

Μια ξεχωριστή προσωπικότητα της ρωσικής χριστιανοσύνης, ο **άγιος Σεραφείμ της Βίριτσα**⁶⁵ (1866-1949), έβρισκε ο ίδιος τους ανθρώπους που τον είχαν ανάγκη και τους καλούσε κοντά του. Παιδί φτωχής οικογένειας, ορφανός από πατέρα, έγινε αρκετά πλούσιος από το εμπόριο γούνας, παντρεύτηκε το 1890 και απέκτησε δύο παιδιά, το ένα από τα οποία πέθανε ενός έτους. Ήδη ως λαϊκός ασκούσε πλούσιο φιλανθρωπικό έργο, ενώ το 1920 έγινε μοναχός στη Λαύρα του αγίου Αλεξάνδρου Νέβσκυ στην Πετρούπολη και η σύζυγός του Όλγα στην ιερά μονή της Παναγίας των Ιβήρων στην ίδια πόλη· εκπλήρωσαν έτσι και οι δυο τη συμβουλή που είχαν λάβει (ο άγ. Σεραφείμ από έναν άγνωστο σε μας γέροντα της Λαύρας και η Όλγα από τη μοναχή Πελαγία της μονής), όταν είχαν εκφράσει την επιθυμία να μονάσουν σε εφηβική ηλικία, ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο και χωρίς να γνωρίζονται ακόμη· η συμβουλή ήταν να παντρευτούν, και να γίνουν μοναχοί αφού αναθρέψουν τα παιδιά τους.

Οι χιλιάδες των προσκυνητών και των δυστυχισμένων κάθε είδους που επισκέπτονταν το εξομολογητήριο ή το κελλί του αγίου Σεραφείμ, ακόμη και όταν ήταν κατάκοιτος από διάφορες ασθένειες ή διωκόμενος από το σοβιετικό καθεστώς, τον μετέτρεψαν σε «δεξαμενή όπου συγκεντρώνονταν όλες οι θλίψεις του λαού». Οι πολυήμερες εξομολογήσεις και οι συνεχείς νηστείες και προσευχές (κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου προσευχήθηκε χίλιες νύχτες γονατιστός πάνω σε μια πέτρα υπέρ του ρωσικού λαού· η προσευχή του απευθυνόταν στον προστάτη του άγιο Σεραφείμ του Σάρωφ, ο οποίος είχε κάνει το ίδιο κατά το μοναχικό βίο του) «λεύκαναν την ψυχή του» και τον κατέστησαν όχι μόνο διορατικό, αλλά και ισχυρά προορατικό (με πολλές προφητείες) και θαυματουργό: θεράπευε τους ασθενείς που έρχονταν σ' αυτόν. Κοιμήθηκε στις 3 Απριλίου 1949 στην πόλη Βίριτσα (εκεί κατέφυγε μετά τη διάλυση του μοναστηριού του από το καθεστώς), η οποία ευωδίαζε ολόκληρη για μία εβδομάδα από το θάνατό του.

Έλεγε: «Ο Κύριος μπορεί να περιμένει και χίλια χρόνια για να σωθεί έστω και ένας αμαρτωλός, για να αναπληρωθεί ο αριθμός των αγγέλων που ξέπεσαν» – «Τουλάχιστον μια φορά στη ζωή μας πρέπει να ανάψουμε κερί γι' αυτούς που προσβάλαμε, που απατήσαμε, που τους κλέψαμε κάτι, που χρωστούσαμε και δεν ξεχρεώσαμε» – «Οπωσδήποτε πρέπει να προσευχόμαστε για τους εχθρούς μας· αλλιώς, είναι σα να ρίχνουμε πετρέλαιο στη φωτιά και η φλόγα γίνεται όλο και πιο μεγάλη. Για όλα, ακόμα και για τις θλίψεις, πρέπει να ευχαριστείς τον Κύριο και την Παναγία» – «Παλιά οι άνθρωποι όλα τα έκαναν με προσευχή· προσεύχονταν όταν όργωναν τη γη, στη σπορά προσεύχονταν, προσεύχονταν όταν θέριζαν τους καρπούς. Εμείς σήμερα δεν γνωρίζουμε ποιοι παράγουν αυτά που τρώμε και πολλές φορές ούτε ποιοι μαγειρεύουν το φαγητό μας. Μπορεί αυτοί να βρίζουν και να βλαστημούν όταν το μαγειρεύουν [...]. Όλα αυτά που χρησιμοποιούμε για τροφή είναι δώρα του Θεού στους ανθρώπους. Μέσω αυτών όλη η φύση και ο

⁶⁴ Βλ. Λιούμπωφ Μίλλαρ, *Η Αγία Μεγάλη Δούκισσα Ελισάβετ, Νεομάρτυς επί Κομμουνισμού*, εκδ. Όσιος Σεραφείμ του Σάρωφ, ISBN 960-87320-0-X.

⁶⁵ Βλ. *Ο Νεοφανής Άγιος της Ρωσικής Εκκλησίας Σεραφείμ της Βίριτσα*, εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2003.

νοητός κόσμος των αγγέλων διακονούν [=φροντίζουν] τον άνθρωπο. Γι' αυτό, κάθε φορά όταν καθόμαστε να φάμε, πρέπει να προσευχόμαστε με πολλή επιμέλεια».

Λίγα χρόνια μετά την κοίμησή του, το 1955, ήρθε στη Βίριτσα η **μητέρα Ναταλία**⁶⁶. Τον ερχομό της τον είχε προβλέψει ο άγ. Σεραφεΐμ. Η συμπεριφορά της ήταν αλλοπρόσαλλη, γι' αυτό και θεωρείται *διά Χριστόν σαλή* (αγία, που παρίστανε την τρελή από ταπείνωση, για να αποφύγει την τιμή των ανθρώπων). Η φιλανθρωπία της, αλλά και το προορατικό της χάρισμα ήταν πανίσχυρο, ενώ, κατά τις μαρτυρίες, μπορούσε να περνάει από κλειστές πόρτες και να μεταφέρεται σε άλλο μέρος χωρίς να γίνεται αντιληπτή (αυτό που οι βουδιστές θα ονόμαζαν ταξίδια του αστρικού σώματος, μόνο που οι χριστιανοί άγιοι το θεωρούν χάρισμα, πιστεύουν ότι γίνεται σ' αυτούς από τη Χάρη του Θεού και όχι ότι το κατορθώνουν μόνοι τους με τη δύναμη του νου τους).

Ενώ αγνοούμε πλήρως τη ζωή της πριν το 1955, από την εμφάνισή της στη Βίριτσα η δράση της ήταν εντυπωσιακή. Τιμήθηκε ως αγία στη συνείδηση χιλιάδων ανθρώπων που τη γνώρισαν και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ήταν ότι τα σκυλιά της (πάντα είχε κατοικίδια ζώα, κότες, πάπιες, γάτες κ.λ.π., και συχνά έφερνε κάποια μαζί της) πήγαιναν μόνα τους στο σιδηροδρομικό σταθμό και οδηγούσαν από τα ρούχα στο σπίτι της τους άγνωστους προσκυνητές που έρχονταν να τη συναντήσουν!

Εξαιρετική περίπτωση, κατά τη γνώμη μου, είναι η τυφλή εκ γενετής και παράλυτη **αγία Ματρόνα της Μόσχας**⁶⁷ (1882-1952), εντελώς άπορη, περιπλανώμενη χωρίς ταυτότητα στην αχανή Ρωσία και φιλοξενούμενη από ανθρώπους διαφόρων ποιοτήτων, που άλλοι την αγαπούσαν και άλλοι την καταπίεζαν.

Η παράδοση τη θέλει «σκεύος εκλογής», δηλ. εκ γενετής επιλεγμένη (για μυστηριώδεις λόγους) από το Άγιο Πνεύμα: θεωρείται ότι, ως βρέφος, κοιμόταν και δεν θήλαζε Τετάρτη και Παρασκευή (ημέρες νηστείας), πράγμα που αναφέρει η παράδοση και για άλλους αγίους (π.χ. τον άγ. Νικόλαο, τον άγ. Σεραφεΐμ από το Ζέλι Λοκρίδος, 1527-1602, τον άγ. Ιωακείμ της Ιθάκης, 1786-1868,⁶⁸ αλλά και το Ιωακειμάκι του Κουδουμά, θ. 1948, για το οποίο βλ. παρακάτω –δύσκολο να το πιστέψει κάποιος αυτό, ιδίως αν έχει κολλήσει ορθολογισμό, σαν εμένα, αλλά δε μ' ενδιαφέρει αν είναι αλήθεια ή αν απλώς δείχνει το σεβασμό που έτρεφε ο λαός για τους σπουδαίους εκείνους ανθρώπους), ενώ από μικρό κορίτσι εμφάνισε εντυπωσιακό προορατικό και ιαματικό χάρισμα, με συνέπεια να συρρέουν προσκυνητές στο χωριό της, το Σέμπινο (περιοχή της Τούλας, κωμόπολη Επιφάν), ζητώντας θεραπεία.

⁶⁶ Βλ. γι' αυτήν στο ίδιο, σελ. 127-151. Τον όρο «μητέρα» τον χρησιμοποιούμε για τις αγίες όπως το «πατέρας» για τους ιερείς (πρβ. και το *Νέον Μητερικόν* του Π. Β. Πάσχου, με διηγήσεις από τη ζωή αγίων γυναικών).

⁶⁷ Βλ. *Η Αγία Ματρόνα της Μόσχας*, μτφρ. από τα ρωσικά ιερομόναχος Δορυμέδων Σουχίνιν, Θεσσαλονίκη 2002, κεντρική διάθεση εκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος και Λυδία.

⁶⁸ Βλ. Θεοχάρη Μιχ. Προβατάκη, *Ο Όσιος Σεραφεΐμ, Ιστορία – Παράδοση*, Αθήνα 1978, σελ. 13 – Γέροντος Ιωσήφ, *Ο Παππουλάκης (Όσιος Ιωακείμ ο Βατοπαιδινός, ο εξ Ιθάκης)*, έκδ. Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπεδίου, Άγιον Όρος 1992, σελ. 20.

Στη βασανισμένη και περιπετειώδη ζωή της διακρίθηκε για την πανανθρώπινη αγάπη της, την υπομονή, την εμπιστοσύνη στο Θεό (παρά τη διπλή αναπηρία της), καθώς και την ταπείνωση, αφού ποτέ δε θεώρησε ότι η ίδια θεραπεύει τους ασθενείς της, αλλά ο Θεός («Μήπως η Ματρόνουσκα είναι Θεός; Ο Θεός βοηθάει» έλεγε). Πνευματική μητέρα και σύμβουλος πλήθους ανθρώπων, αλλά αθώα σαν παιδί, ποτέ δεν εκμεταλλεύτηκε την επιρροή της ούτε έλαβε αμοιβή για την προσφορά της, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι έζησε και πέθανε ως λαϊκή, χωρίς να φορέσει το μοναχικό σχήμα (χωρίς να γίνει μοναχή δηλ.), αποδεικνύοντας ότι η αγιότητα φωλιάζει στην καρδιά του καθενός μας, όπου κι αν βρίσκεται. Ήταν νηφάλια, μεταλάβαινε και συνιστούσε στους ανθρώπους να μεταλαβαίνουν (δυο πολύ σημαντικά στοιχεία, που αποδεικνύουν το γνήσιο χριστιανικό της πνεύμα και τη διαφοροποιούν τόσο από «μάγισσες» όσο και από «θαυματουργούς θεραπευτές», που εξοργίζονται, πέφτουν σε έκσταση και θεωρούν τον εαυτό τους ανώτερο από την Εκκλησία, δηλ. από την κοινωνία αγάπης των χριστιανών γύρω από το Σώμα και το Αίμα του Χριστού). Το σοβιετικό καθεστώς την καταδίωξε, αλλά, ως εκ θαύματος, πάντα έρχονταν να τη συλλάβουν αφού είχε φύγει από κάθε τόπο.

Έλεγε: «Ο Θεός μια φορά μού άνοιξε τα μάτια και μου έδειξε όλα τα δημιουργήματά Του· είδα τον ήλιο, τα άστρα στον ουρανό και όλα όσα βρίσκονται στη γη, την ομορφιά την επίγεια, τα βουνά, τους ποταμούς, το πράσινο χορτάρι, τα λουλούδια και τα πουλάκια»⁶⁹.

Ο τάφος της βρίσκεται στη Μόσχα, θεωρείται τόπος θαυμάτων και αποτελεί λαϊκό προσκύνημα. Ανακηρύχθηκε αγία από τη Ρωσική Εκκλησία το 1999 και η μνήμη της τιμάται στις 2 Μαΐου, μέρα της κοίμησής της.

Το 1959 «κοιμάται εν Κυρίω» στη Δράμα, στο μοναστήρι των Παμμεγίστων Ταξιαρχών (=αρχαγγέλων), ο Γέροντας **Γεώργιος Καρσλίδης**⁷⁰ (1901-1959), πρόσφυγας από την τότε Ε.Σ.Σ.Δ., ποντιακής καταγωγής. Ήταν άνθρωπος με βαθιά ανησυχία για την ψυχή των συνανθρώπων του, ευγενής, αφανάτιστος, με υψηλό ήθος, δάσκαλος αγάπης, αυστηρός με την αμετανόητη κακία και την υποκρισία που συχνά αντιμετώπιζε, αλλά χωρίς σκληρότητα προς τους αμαρτωλούς ή προς εκείνους που εμείς, οι «ακριβοδίκαιοι», θα χαρακτηρίζαμε κακούς ανθρώπους. Ωστόσο, όπως όλοι οι άγιοι όλων των εποχών, ήταν απαιτητικός σε θέματα ήθους και πίστευε ότι πρέπει να είμαστε αυστηροί με τη συνείδησή μας. Είναι χαρακτηριστικός ο κανόνας ταπείνωσης που ζητούσε, με πίκρα κι όχι με μίσος, από τις μητέρες που είχαν κάνει έκτρωση ή μαίες που είχαν συνεργήσει σε έκτρωση· να ζητιανέψουν για επτά μέρες σε επτά χωριά (μία μέρα σε κάθε χωριό) και, ό,τι συγκεντρώσουν από τις ελεημοσύνες, να το δώσουν στους φτωχούς.

Διέθετε έντονη διορατικότητα και προορατικότητα (διέβλεπε την ταυτότητα, το παρελθόν και τις ανάγκες των προσκυνητών του μοναστηριού του, αντιλαμβανόταν γεγονότα από χιλιόμετρα μακριά κ.λ.π.) και μαρτυρούνται συγκλονιστικές οπτασίες και επαφές του με ιερά πρόσωπα, όπως ο άγ. Ιωάννης ο Πρόδρομος. Με τη ζωή και το θάνατό του συνδέονται πολλά θαυμαστά γεγονότα

⁶⁹ *Η Αγία Ματρώνα της Μόσχας*, ό.π., σελ. 24

⁷⁰ Βλ. Γ. Κ. Χατζοπούλου – Ι. Σ. Διαμαντοπούλου, *Η ζωή και το έργο του οσίου πατρός Γεωργίου Καρσλίδη*, Δράμα 1982, Γ. Κ. Χατζοπούλου, *Θαύματα και προφητείες του οσίου πατρός Γεωργίου Καρσλίδη*, Δράμα 1983.

(«θαύματα»), που καταγράφονται λεπτομερώς στο βίο του, με τα πλήρη στοιχεία των αυτόπτων μαρτύρων του καθενός. Στη συνείδηση των ανθρώπων που τον γνώρισαν τιμάται ως αναμφισβήτητος άγιος.

Εξαιρετική είναι και η περίπτωση του σύγχρονου οσίου **Ιωάννη του Χοζεβά**⁷¹ (1913-1960), ο οποίος ασκήτεψε στη χαράδρα του χειμάρρου του Χοζεβά, στην έρημο της Ιουδαίας, σε μian απομακρυσμένη σκήτη του μοναστηριού των αγίων Ιωάννη και Γεωργίου των Χοζεβιτών. Ήταν Ρουμάνος στην καταγωγή, από την επαρχία Δόραγα, παιδί φτωχής οικογένειας, ορφάνεψε μικρός και, όταν τελείωσε το σχολείο, παρά την κλίση του στη λογοτεχνία, έγινε μοναχός, αρχικά στη Ρουμανία (στη Μονή Νιάμετς) και στη συνέχεια στους Αγίους Τόπους, όπου χειροτονήθηκε ιερέας. Μετά από περιπλάνηση και διακονία σε διάφορα πόστα, κατέληξε σε μian «επιβλητική αετοφωλιά μεταξύ των βράχων». Αυστηρός ασκητής (παρά την ασθένεια των νεφρών που τον βασάνιζε από νέο), αλλά ταπεινός, με χαρακτηριστικό του την παιδική ελικρίνεια, έγραψε άρθρα και ποιήματα στη ρουμανική γλώσσα, και δέχτηκε πλήθος προσκυνητών, ακόμη και αρχιερείς, που έρχονταν σ' αυτόν για εξομολόγηση. Κοιμήθηκε το 1960, πιθανώς από την ασθένεια των νεφρών του, και ενταφιάστηκε σε μια κρύπτη. Το 1978 όμως, μετά τη συχνή εμφάνισή του στα όνειρα του φίλου του Ιωαννίκιου, ο ηγούμενος της Ι.Μ. Μεταμορφώσεως της Βοστώνης Παντελεήμων (που συνέβη να βρίσκεται στους Αγ. Τόπους) επέμενε να ανοίξουν την κρύπτη. Το αποτέλεσμα ήταν να βρεθεί το σώμα του π. Ιωάννη άφθαρτο. Σήμερα φυλάσσεται σε γυάλινη λάρνακα στο μοναστήρι των αγίων Ιωάννη και Γεωργίου των Χοζεβιτών.

Ο **άγιος Λουκάς ο Ιατρός**⁷², αρχιεπίσκοπος Κριμαίας (1877 – 11.6.1961), κατά κόσμον Βαλεντίν Βοινο-Γιασενέτσι, είναι επίσης μια ξεχωριστή περίπτωση, καθώς πρόκειται για ένα σύγχρονο άγιο Ανάργυρο [οι άγιοι Ανάργυροι, τουλάχιστον 14 τον αριθμό, ήταν γιατροί που θεράπευαν χωρίς αργύρια (=χρήματα)⁷³]. Παρά την κλίση του στις θεωρητικές επιστήμες, σπούδασε Ιατρική με αποκλειστικό σκοπό να βοηθήσει τους εξαθλιωμένους χωρικούς στην αχανή ρωσική ύπαιθρο. Κορυφαίος χειρουργός, πρωτοπόρος στη Ρωσία σε τομείς όπως η μεταμόσχευση νεφρού, η τοπική αναισθησία και η μετάγγιση αίματος, συγγραφέας πλήθους επιστημονικών μελετών που βραβεύτηκαν με το Βραβείο Στάλιν και διαπρεπής καθηγητής, από το 1920, στην Ιατρική Σχολή της Τασκένδης, παρ' όλα

⁷¹ Βλ. Νικολάου Ζαχαριάδη, *Βιώματα και διδαχές σύγχρονων Γερόντων*, τόμ. Δ', 2002, σελ. 201-209.

⁷² Βλ. τη συγκλονιστική βιογραφία του από τον αρχιμανδρ. Νεκτάριο Αντωνόπουλο, *Αρχιεπίσκοπος Λουκάς*, εκδ. Ακρίτας 2003, ISBN 960-328-112-3. εκεί και η σχετική ρωσική βιβλιογραφία για το πρόσωπό του.

⁷³ Κοσμάς και Δαμιανός οι μάρτυρες, Κοσμάς και Δαμιανός που δεν ήταν μάρτυρες (δύο ζεύγη αδελφών με τα ίδια ονόματα), Παντελεήμονας και Ερμόλαος, Κύρος και Ιωάννης, Σαμψών και Διομήδης, Θαλέλαιος και Τρύφωνας, Μώκιος και Ανίκητος. Παρακλητικός κανόνας σε όλους καταγράφεται στο βιβλίο λαϊκής χρήσης *Θησαυρός αγίων*, εκδ. Βασ. Ρηγόπουλου, σελ. 100-108 (εκεί αναφέρεται μόνο το ένα ζεύγος Κοσμά και Δαμιανού), που είχε βάση τη συλλογή παρακλητικών κανόνων του επισκόπου Αργυρουπόλεως Σεραφείμ Βυζαντίου, Κωνσταντινούπολη 1863, η οποία φυλάσσεται στην ιερά Μονή Ξηροποτάμου στο Άγ. Όρος.

αυτά διώχθηκε, φυλακίστηκε και εξορίστηκε για πολλά χρόνια από το σοβιετικό καθεστώς εξαιτίας της ιερατικής του ιδιότητας και της διαρκούς ομολογίας της πίστης του στο Θεό (ας μου επιτραπεί να επαναλάβω εδώ ότι η Εκκλησία είναι πάντοτε Εκκλησία μαρτύρων και τότε μόνον είναι γνήσια, όταν η κακία του κόσμου την καταδιώκει· πρβ. Α΄ Κορινθ. δ΄ 9-13).

Έγγαμος και πατέρας τεσσάρων παιδιών, μετά το θάνατο της γυναίκας του από φυματίωση (πράγμα που του στοίχισε απίστευτη ψυχική φθορά), χειροτονήθηκε επίσκοπος και πήρε το όνομα Λουκάς, επειδή και ο ευαγγελιστής Λουκάς ήταν γιατρός. Ανάμεσα σε αλλεπάλληλες φυλακίσεις και εκτοπίσεις, έγινε ο προστάτης των φτωχών και κατατρεγμένων, άσκησε την ιατρική κάτω από άθλιες συνθήκες σε πολλά μέρη της Ρωσίας (συνήθως εξόριστος) και το σπίτι του ήταν διαρκώς γεμάτο από πάμπτωχους ασθενείς, που όχι μόνο τους περιέθαλπε δωρεάν, αλλά και, όταν μπορούσε, τους τάιζε (ως αρχιεπίσκοπος Κριμαίας έστελνε ανθρώπους να ψάξουν να βρουν φτωχούς ασθενείς, για να τους περιθάλψει). Σώζεται επιστολή προς το γιο του, στην οποία γράφει: «*Αγάπησα το μαρτύριο, που τόσο παράξενα καθαρίζει την ψυχή*»⁷⁴. Στα κηρύγματά του, αφενός, και στην επιστημονική διδασκαλία του, αφετέρου, τόνιζε μεταξύ άλλων δυο πράγματα: «Προστατεύστε τον εαυτό σας από το αμάρτημα του φανατισμού και της μισαλλοδοξίας· μην ταπεινώνετε ποτέ κανέναν· στο πρόσωπο του πιστού ορθόδοξου χριστιανού κάθε αλλόθρησκος και αλλοεθνής πρέπει να βρίσκει φιλοξενία και βοήθεια» – «Ο γιατρός πρέπει να βλέπει τον ασθενή του όχι ως μια απρόσωπη “περίπτωση”, αλλά ως έναν άνθρωπο-εικόνα του Θεού, που η καρδιά του σπαρταράει από φόβο!».

«Κοιμήθηκε» τυφλός στη Συμφερούπολη της Κριμαίας στις 11 Ιουνίου 1961, ημέρα κατά την οποία εορτάζεται η μνήμη του. Ο λαός τον τίμησε αμέσως ως άγιο και θεωρείται θαυματουργός –είναι «*ένα αφτί που ακούει τις προσευχές των ασθενών*». Το Νοέμβριο του 1995 αναγνωρίστηκε ως άγιος με απόφαση της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Την ίδια τύχη γνώρισε και ο **άγιος Νέστωρ της Μαντζουρίας**⁷⁵ (π. Νέστωρ Ανίσιμωφ, 1885-1962), που, αφού προσπάθησε να περισώσει τις ειδωλοατρικές μογγολικές φυλές του Γκιζίγκ της Καμτσάκα (μιας απομονωμένης περιοχής στο βορειοανατολικό άκρο της Ρωσίας) από τις συνέπειες της καταστροφικής πλημμύρας του 1907, οργανώνοντας δίκτυο ανθρωπιστικής βοήθειας ως μοναδικός ιερέας της περιοχής, βρήκε εμπόδια στη συνέχιση του φιλανθρωπικού του έργου από τον τσαρικό επίτροπο της συνόδου της Ρωσικής Εκκλησίας. Τα εμπόδια ξεπεράστηκαν και ιδρύθηκε η Καμτσακική Φιλανθρωπική Αδελφότητα, που σύστησε δεκάδες σχολεία, ιατρεία, γηροκομεία, ορφανοτροφεία και μια βιοτεχνία κατασκευής λυόμενων κτηρίων που δημιούργησε πολύτιμες θέσεις εργασίας στην εγκαταλελειμμένη επαρχία.

Το 1914 ο π. Νέστωρ κατατάχθηκε στην πρώτη γραμμή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οργανώνοντας νοσοκομειακές μονάδες –αλλά το 1917, με την επικράτηση της επανάστασης, εμποδίστηκε να επιστρέψει στην Καμτσάκα. Έτσι κατέφυγε στην Κίνα, όπου η ιεραποστολή είχε ανασυνταχθεί μετά το διωγμό του 1900. Εγκαταστάθηκε στο Χαρμπίν της Μαντζουρίας, όπου συνέχισε το

⁷⁴ Αρχ. Νεκτάριου Αντωνόπουλου, *Αρχιεπίσκοπος Λουκάς*, ό.π., σελ. 263.

⁷⁵ Βλ. Γεωργίου Εμμ. Πιπεράκη, *Ο Χριστός στην Ασία*, ό.π., σελ. 160-169 και 303, όπου η εικόνα που δημοσιεύουμε (έργο του συγγραφέα).

ιεραποστολικό έργο του, και το 1946 η ιερά σύνοδος της Ρωσικής Εκκλησίας τον διόρισε μητροπολίτη Χαρμπίν και Μαντζουρίας και έξαρχο Ανατολικής Ασίας. Δυο χρόνια μετά όμως συνελήφθη από το μαοϊκό καθεστώς και καταδικάστηκε σε θάνατο ως αντικαθεστωτικός (για «αντιλαϊκή δραστηριότητα»). Με τη μεσολάβηση Ρώσων επισήμων, η ποινή του μετατράπηκε σε καταναγκαστικά έργα και οδηγήθηκε σε ορυχείο, απ' όπου απελευθερώθηκε το 1955 και στάλθηκε στη Σοβιετική Ένωση. Με την υγεία ανεπανόρθωτα κλονισμένη κατέφυγε στη Λαύρα του Αγίου Σεργίου στο Ζαγκόρσκ, και παρέδωσε το πνεύμα στις 4 Νοεμβρίου 1962 στο Ιρκούτσκ της Σιβηρίας.

Έγραψε: «Βλέποντας σε κάθε βήμα μου το καθημερινό δράμα και τη μαύρη ζωή αυτών των παραπεταμένων από τη Ρωσία παιδιών της, κατάπινα άφωνος την πικρία μου, έπνιγα τον πόνο μου και συγκέντρωνα όλες μου τις δυνάμεις στην ποιμαντική και ιεραποστολική μου δραστηριότητα. Έψαχνα για δρόμους που θα με οδηγούσαν στις καρδιές των ειδωλολατρών, προσπαθώντας να τους ανακουφίσω από τα βάσανά τους, όχι τόσο με τα πενιχρά μέσα που διέθετα, όσο με το ζωοποιό λόγο του Θεού και την παρηγορητική σπορά της ελπίδας στην αγάπη Του και της εμπιστοσύνης στην πρόνοιά Του».

Σύνθετη είναι και η προσφορά μιας άλλης σπουδαίας προσωπικότητας της Ορθοδοξίας, του **αγίου Ιωάννη της Σαγκάης** (Ιωάννη Μαξίμοβιτς, 1896-1966)⁷⁶, ρωσικής καταγωγής, που περιέθαλψε όσους μπόρεσε από τους αμέτρητους εξαθλιωμένους ανθρώπους της περιοχής του και από τους πρόσφυγες που είχαν καταφύγει στην Κίνα για να διαφύγουν το σοβιετικό καθεστώς, οργανώνοντας φιλόπτωχα σωματεία και ένα ορφανοτροφείο με 3.500 τρόφιμους, που το έκλεισε η επανάσταση του Μάο.

Άνθρωπος παροιμιάδους ήθους και ακραία ασκητικός (δεν κοιμήθηκε ξαπλωμένος μετά τη μοναχική κουρά του, αλλά πάντοτε καθιστός ή σε στάση προσευχής), δαπάνησε τον εαυτό του για τους άλλους, τόσο στο σερβικό σεμινάριο του Μπιτόλ, όπου αρχικά δίδαξε, όσο και στη Σαγκάη, όπου υπηρέτησε ως επίσκοπος, παίρνοντας το αξίωμα παρά τη θέλησή του. Όπως ο άγ. Ιωάννης της Κρονστάνδης λίγο νωρίτερα, λειτουργούσε συχνά ξυπόλυτος, γιατί είχε δώσει τα παπούτσια του σε κάποιο φτωχό. Παίρνοντας υπό την προστασία του φυλακισμένους και ψυχικά πάσχοντες, σύντομα απόκτησε πρόβλημα υγείας στα πόδια από την πολύωρη ορθοστασία και τις αδιάκοπες πορείες για ποιμαντικούς και φιλανθρωπικούς λόγους. Τον καιρό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που η Σαγκάη βρισκόταν σε ιαπωνική κατοχή, κυκλοφορούσε στις πιο επικίνδυνες συνοικίες ακόμη και τη νύχτα για να προλάβει τις ανάγκες των χριστιανών και κάθε ανθρώπου που τον χρειαζόταν.

Το 1949 εκτοπίστηκε από το μαοϊκό καθεστώς στις Φιλιππίνες μαζί με 5.000 Ρώσους πρόσφυγες, που με ενέργειές του έλαβαν άδεια να μετακινηθούν στις Η.Π.Α. τότε η Ρωσική Εκκλησία τού ανέθεσε τη διαποίμανση της Υπερορίου Ρωσικής Εκκλησίας της Δυτικής Ευρώπης, με έδρα αρχικά το Παρίσι και στη συνέχεια τις Βρυξέλλες. Εκεί ο άγιος Ιωάννης συνέχισε το έργο που ήξερε πολύ καλά: να διαθέτει τα πάντα. «Να λοιπόν που σήμερα στους δρόμους του Παρισιού

⁷⁶ Βλ. Γεωργίου Εμμ. Πιπεράκη, *Ο Χριστός στην Ασία*, ό.π., σελ. 254-260 και 299, όπου η εικόνα που δημοσιεύουμε (έργο του συγγραφέα).

κυκλοφορεί ένας ξυπόλυτος άγιος» είπε γι' αυτόν στο κήρυγμά του ρωμαιοκαθολικός ιεροκήρυκας. Ασχολήθηκε όμως και με την ανάδειξη των αγίων των λαών της δυτικής Ευρώπης, που αγίασαν πριν το σχίσμα των Εκκλησιών, τους οποίους αποκατέστησε στο ορθόδοξο αγιολόγιο και τίμησε με εκκλησιαστικές ακολουθίες και παρουσιάσεις⁷⁷. Κοιμήθηκε στις 19 Ιουνίου/2 Ιουλίου 1966 στο Σηατλ των Η.Π.Α., όπου είχε πάει να συμφιλιώσει αντιμαχόμενες μερίδες της ρωσικής Εκκλησίας, και κηδεύτηκε στον ορθόδοξο καθεδρικό ναό του Σαν Φρανσίσκο. Το σώμα του έμεινε για προσκύνημα έξη μέρες χωρίς ταρίχευση και χωρίς να παρουσιάσει αλλοίωση. Αναγνωρίστηκε ως άγιος από την Υπερόρια Ρωσική Εκκλησία το 1994 και τιμάται στις 2 Ιουλίου.

Το 1966 κοιμήθηκε και ο Γέροντας **Ιερώνυμος** της Αίγινας⁷⁸ (Γκέβλερι Καππαδοκίας 1883 – 16 Οκτωβρίου 1966), ο Ερωδιός, όπως τον χαρακτήρισε κάποιος ποιητής μετά το θάνατό του. Διορατικός και *θεόπτης* (= με θεοπτικές εμπειρίες), γνώριζε τις ανάγκες των επισκεπτών του πριν του τις πουν. Φύλακας άγγελος των φτωχών και των αδυνάτων, έδινε τόση σημασία στην ευθύνη των κληρικών, ώστε έλεγε: «Αν δε βλέπεις τον άγγελό σου δίπλα στο άγιο Θυσιαστήριο (= την αγ. τράπεζα), μη λειτουργείς!». Ο ίδιος κάποια στιγμή σταμάτησε να λειτουργεί, λόγω συγκλονιστικής οπτασίας, την οποία δεν αποκάλυψε σε κανέναν, εκτός από το μητροπολίτη που τον χειροτόνησε. «Δε μπορούσα πια με τα θνητά και αμαρτωλά μου χέρια να ψηλαφώ τον Κύριο της δόξας» έλεγε⁷⁹.

Με μεγάλο ενδιαφέρον θα σημειώσω την περίπτωση ενός άγνωστου και άσημου για τον κόσμο ανθρώπου, του **Μισαήλ**, πρώτου πνευματικού πατέρα του γ. Ιερώνυμου, που ήταν λαϊκός, όχι κληρικός, κι όμως ήταν πνευματικός καθοδηγητής στο Γκέλβερι (με 4.000 κατοίκους) και την ευρύτερη περιοχή (όπως ο Παναής κι ο Βασίλης από την Κύπρο, που αναφέρω στην αρχή της ενότητας). Ήταν άνθρωπος που «σήκωνε το πρωί τα χέρια του για προσευχή κι όταν τα κατέβαζε, με τη δύση του ήλιου, η φανέλα του έβγαζε μια οκά νερό». Όταν ο Ιερώνυμος, νεαρός ακόμη, πήγε στην Κωνσταντινούπολη και από κει έγραψε απελπισμένος στο Μισαήλ ότι δε βρήκε κανένα πνευματικό με τη δική του αξία, εκείνος τον μάλωσε αυστηρά: «Αν μου ξαναγράψεις ότι δε βρήκες άνθρωπο σαν εμένα, ούτε θα σου ξαναμιλήσω ούτε θα ξανακάνω προσευχή για σένα». Αυτή η ταπείνωση ήταν εκείνη που επηρέασε περισσότερο απ' όλα το Γέροντα και αποτέλεσε υπόδειγμά του για όλη του τη ζωή.

⁷⁷ Βλ. γι' αυτούς ενδεικτικά Χριστοφόρου Κωνσταντίνου Κομμοδάτου, επισκόπου Τελμησσού, *Οι άγιοι των Βρετανικών Νήσων*, Αθήναι 1985.

⁷⁸ Για τον οποίο βλ. Σωτηρίας Δ. Νούση, *Ο Γέρον Ιερώνυμος της Αίγινας*, εκδ. Επτάλοφος ΑΒΕΕ 2000, ISBN 960-7298-01-02, καθώς και στο Βασιλείου Γ. Σκιαδά, *Σύγχρονες Οσιακές Μορφές*, ό.π., σελ. 133-139· βλ. ακόμη στο Κλείτου Ιωαννίδη, *Γεροντικό του 20ού αιώνας*, ό.π., σελ. 512-538, όπου και για τον επόμενο Μισαήλ, σελ. 514-515.

⁷⁹ Όλα αυτά στο Βασ. Γ. Σκιαδά, ό.π.

Επί του πιεστηρίου θα παρεμβάλλω λίγες κουβέντες για τον όσιο Γέροντα **Αμφιλόχιο Μακρή**⁸⁰ (1888-1970), που γεννήθηκε στην Πάτμο, μαθήτευσε στον άγιο Νεκτάριο, στον όσιο ερημίτη **Θεοδόσιο**, που ζούσε με τις οχιές, και τον όσιο ασκητή **Μακάριο**, αγίασε ο ίδιος στο μοναστήρι του αγίου Ιωάννη του Θεολόγου της Πάτμου, εμφάνισε έντονο προορατικό χάρισμα και έγινε δάσκαλος ήθους και θεολογίας, αλλά και πνευματικός πατέρας, πολλών ανθρώπων –μεταξύ αυτών και του σπουδαίου ορθόδοξου θεολόγου και φημισμένου στην Ευρώπη επισκόπου Διοκλείας Κάλλιστου Ware.

Συνδεόμενος στενά με τον π. Ιουστίνο Πόποβιτς, για τον οποίο βλ. παρακάτω, έγινε η αφορμή να δώσει το όνομα Αμφιλόχιος στο πνευματικό του παιδί Αμφιλόχιο Ράντοβιτς, σημερινό μητροπολίτη Μαυροβουνίου και επίσης Γέροντα με μεγάλη πνευματικότητα. Πνευματικός αδελφός επίσης του οσίου Γέροντα Φιλόθεου Ζερβάκου, λέγεται ότι, όταν συναντιούνταν, αντάλασσαν τα πετραχειλία τους και εξομολογούνταν με ταπείνωση ο ένας στον άλλον.

Μέσα από πολλές περιπέτειες και ταλαιπωρίες από το ιταλικό καθεστώς (τα Δωδεκάνησα ενώθηκαν με την Ελλάδα το 1948), ο π. Αμφιλόχιος ανέπτυξε ποικίλο ποιμαντικό και φιλανθρωπικό έργο και «εκοιμήθη εν ειρήνη» το 1970, τιμώμενος ως άγιος στη συνείδηση των ανθρώπων που τον γνώρισαν. Χαρακτηρίστηκε ως ο μεγαλύτερος πνευματικός πατέρας της Ελλάδας του 20ού αιώνα.

[Πριν από λίγο έβλεπα μια αμερικάνικη ταινία, κατά τη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκαν τουλάχιστον πενήντα άνθρωποι. Τώρα γράφω για έναν άγιο. Τί αντίφαση! Η ζωή μας είναι ένα συνονθύλευμα πληροφοριών. Νομίζω ότι πρέπει ν' αρχίσουμε να νηστεύουμε μερικές συνήθειες...]

Έλεγε: «Ο άνθρωπος που αγαπά πνευματικά, όταν προσεύχεται αισθάνεται ότι βρίσκεται εντός του Θεού και του αδελφού του. Λυπάται όταν δεν πορεύεται καλώς ο αδελφός του και προσεύχεται για την πρόοδό του. Ποτέ δεν αλλάζει εκείνος που έχει τη χριστιανική αγάπη» – «Πολλές φορές έρχεται ο Χριστός, σου χτυπά, Τον βάζεις να καθίσει στο σαλόνι της ψυχής σου και συ, απορροφημένος με τις ασχολίες σου, ξεχνάς το μεγάλο επισκέπτη. Εκείνος περιμένει να εμφανιστείς, περιμένει, και, όταν πλέον αργήσεις πολύ, σηκώνεται και φεύγει. Άλλη φορά πάλι είσαι τόσο απασχολημένος που Του απαντάς από το παράθυρο. Δεν έχεις καιρό ούτε να Τ' ανοίξεις» – «Όταν ο άνθρωπος απλοποιείται, θεοποιείται. Γίνεται άκακος, ταπεινός, πράος, ελεύθερος, γίνεται... γίνεται...».

Το 1883 γεννιέται σε χωριό της Τραπεζούντας του Πόντου η **Σοφία Χορτοκορίδου**, η «ασκήτισσα της Παναγιάς»⁸¹. Παντρεμένη στον Πόντο με ένα σύζυγο που εξαφανίστηκε (μάλλον όχι με δική του ευθύνη) μετά από επτά χρόνια γάμου και μητέρα ενός παιδιού που, νεογέννητο, φαγώθηκε από χοίρους, ήρθε στην Ελλάδα παρασυρμένη από τη λαίλαπα του πολέμου και ολοκλήρωσε τη ζωή της το Μάιο του 1974 στο μοναστήρι του Γενέθλιου της Θεοτόκου στην Κλεισούρα

⁸⁰ Βλ. αρχιμ. Παύλου Νικηταρά, *Ο Γέροντας Αμφιλόχιος Μακρής*, εκδ. Επτάλοφος, 1997, Νικολάου Ζαχαριάδη, ό.π., σελ. 245-265, και Κλείτου Ιωαννίδη, *Γεροντικό του εικοστού αιώνα*, ό.π., σελ. 206-213.

⁸¹ Βλ. *Σοφία, η ασκήτισσα της Παναγιάς*, έκδ. ιεράς μονής Γενεθλίου της Θεοτόκου Κλεισούρας Καστοριάς 2002. Βλ. και σχετικό αφιέρωμα στο περιοδικό *Ο Όσιος Φιλόθεος της Πάρου*, εκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», τεύχ. 10, Θεσσαλονίκη Ιανουάριος-Απρίλιος 2004, σελ. 144-152.

Καστοριάς. Η ψυχή της ανέπνεε το Χριστό και την Παναγία με την απλοϊκή αγάπη των ταπεινών, που αισθάνονται τα ιερά πρόσωπα της πίστης ως φίλους και συγγενείς τους, εμβαθύνοντας στο μυστήριο της πανανθρώπινης αγάπης απλά και συγκλονιστικά, με την τρομακτική ευθύτητα και την ειλικρίνεια ενός παιδιού, που προκαλεί το σεβασμό, αλλά και τρομάζει γιατί αφαιρεί τις μάσκες της ατσαλάκωτης και καθώς πρέπει «εντιμότητάς μας» και της καλής μας υπόληψης, που νομίζει ότι ζει ενάρετα χωρίς να ρίχνεται στο ηφαίστειο της αγάπης. Είναι οι περίφημοι *πτωχοί τω πνεύματι* του Ευαγγελίου, που ζουν τα διδάγματα του χριστιανισμού χωρίς να διυλίζουν τον κώνωπα με τη βοήθεια της ακαδημαϊκής θεολογίας.

«Ένας είναι ο Κύριος και μία η Κυρία» έλεγε (εννοούσε το Χριστό και την Παναγία), «όλοι εμείς οι άλλοι είμαστε αδελφοί». Δασκάλα πολλών απλών ανθρώπων, κυρίως γυναικών, μετέδιδε την ταπείνωση και την αγάπη με κάθε λόγο και κάθε κίνησή της· ήταν μια θαυμαστή προσωπικότητα χωρίς μελανά σημεία, ένα χόρτο της γης, παρόμοιο σε πολλά με τους διά Χριστόν σαλούς, αθέατο από τους υπερήφανους και μορφωμένους, αλλά εκτιμημένο από τους ταπεινούς, τους ομοίους της. Αγάπησε το Θεό και τους ανθρώπους με θαυμαστή δύναμη και η ζωή της πλουτίστηκε από εντυπωσιακές εμπειρίες επαφής με τη Θεοτόκο και διαφόρους αγίους (το 1967 χειρουργήθηκε από τον αρχάγγελο Γαβριήλ, στον καταυλισμό προσκόπων του Αμύνταιου, όπου την είχαν περιθάψει σε κακά χάλια· δεν υπήρξαν αυτόπτες μάρτυρες του θαύματος –τί χαρά για το ρεαλισμό μας!– αλλά πλήθος ανθρώπων, μεταξύ των οποίων και γιατροί, την είδαν το βράδυ μισοπεθαμένη από μια βρομερή πληγή που διαρκούσε μέρες και την επομένη τη βρήκαν με μια καλοραμμένη χειρουργική μαχαιριά που είχε γίνει μέσα στον καταυλισμό, γιατί δε βγήκε). Όπως και πολλοί άγιοι, είχε επικοινωνία με τα άγρια ζώα, και ιδιαίτερα με μια αρκούδα του δάσους, αλλά και με φίδια και πουλιά⁸². Από τότε που άλλαξαν τα ημερολόγια, νήστευε και με το παλαιό και με το νέο, για να μη σκανδαλίζει κανέναν. Ποτέ δε δέχτηκε τιμές, αν και όσοι τη γνώρισαν φύλαξαν τα λόγια της ως θησαυρούς της συνείδησης. Είναι μια «Γερόντισσα», μια Μητέρα της Εκκλησίας και πνευματική μητέρα πολλών ανθρώπων. Ήδη έχουν γραφτεί προς τιμήν της τροπάρια, από ανώνυμο πνευματικό της παιδί, στη νεοελληνική γλώσσα.

Έλεγε: «Ο φόβος του Θεού κάνει σοφό τον άνθρωπο. Ποιος είναι ο φόβος του Θεού; Όχι να φοβάσαι το Θεό, αλλά να φοβάσαι να μη στενοχωρήσεις τον άλλο, να μην τον βλάψεις, να μην τον αδικήσεις, να μην τον κατηγορήσεις. Αυτή είναι η σοφία. Ύστερα τα άλλα, για να ζήσεις, σε φωτίζει ο Θεός τί να κάνεις» – «Να ψάχνετε να βρίσκετε τους φτωχούς και να μαζεύετε να πάτε να τους βοηθάτε. Αυτά θέλει ο Θεός, όχι να πηγαίνετε τάχα να προσεύχεστε στην εκκλησία» – «Η ελεημοσύνη κρυφή να είναι, μόνον ο Θεός να ξέρει» – «Αχ, να ξέρατε τί έπαθε ο Κύριος την Τετάρτη και την Παρασκευή, τίποτα δε θα βάζατε στο στόμα σας. Ούτε ψωμί, όχι λάδι. Μη μαντζιρίζετε (=τρώτε αρτύσιμα) Τετάρτη και Παρασκευή» – «Οι

⁸² Λιοντάρι βοήθησε τον άγιο Ζωσιμά να σκάψει τον τάφο της αγίας Μαρία της Αιγυπτίας, ο άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ, 19^{ος} αι., απολάμβανε τη φιλία των ζώων του δάσους και ιδιαίτερα μιας αρκούδας κ.λ.π. Αυτά εκπληρώνουν την προφητεία του Ησαΐα ότι στη Βασιλεία του Θεού η αρκούδα θα κάνει παρέα με το βόδι, το νήπιο θα βάζει άφοβα το χέρι του στη φωλιά των φιδιών κ.τ.λ. (Ησ. 11, 7-9). Οι άγιοι, όπως είπαμε, ζουν ήδη τον παράδεισο, σα να ήταν πρωτόπλαστοι.

άγγελοι μιλάνε κάθε μέρα. Ο Θεός στέλνει τους αγγέλους, να δουν αν ο κόσμος μετανοεί» – «Η Παναγία κλαίει, κάθε μέρα κλαίει. Λέει στον Υιό της: Υιέ μου και Θεέ μου, δώσε στον κόσμο σοφία, συγχώρησε τον κόσμο» – «Το στόμα να γίνει βασιλικός και τριαντάφυλλο».

Στις 16/29 Νοεμβρίου 1979 (ημέρα της ονομαστικής του εορτής –του αρχαίου αγίου μάρτυρα Φιλούμενου, 270 μ.Χ.) ο ηγούμενος του Μοναστηριού του Φρέατος του Ιακώβ, στους Αγίους Τόπους, **π. Φιλούμενος Ορουτιώτης** δολοφονήθηκε με χτυπήματα τσεκουριού από φανατικό Ιουδαίο, στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας με την οποία το κράτος του Ισραήλ (ή κάποιος κύκλος φανατικών) φέρεται να επιδιώκει τον εκτοπισμό του ορθόδοξου προσκυνήματος από εκείνο τον ιερό για χριστιανούς και ιουδαίους τόπο.

Ως μάρτυρας της πίστης ο π. Φιλούμενος δικαιούται απευθείας κατάταξη στο αγιολόγιο, όμως, πολύ περισσότερο, και εξαιτίας της αθώας ζωής του και των θαυμαστών *σημείων* που συνόδευσαν την εκταφή του (το σώμα του βρέθηκε άφθαρτο, είχε φθαρεί μόνο στα πόδια, λόγω υπόγειας πηγής νερού στο σημείο του τάφου του –ενώ μαρτυρούνται και μετά θάνατον εμφανίσεις του), τιμάται ως άγιος όχι μόνο στη συνείδηση των σπουδαστών της Πατριαρχικής Σχολής της Αγίας Σιών (Πατριαρχείο Ιεροσολύμων), όπου βρίσκεται ο τάφος του, αλλά και πλήθους προσκυνητών και των συμπατριωτών του από την περιοχή της Μόρφου Κύπρου, όπου μάλιστα τελείται και λειτουργία με αρτοκλασία στη μνήμη του. Πρόσφατα, με πρωτοβουλία του μητροπολίτη Μόρφου, συντάχθηκε ασματική ακολουθία, παρακλητικός κανόνας και χαιρετισμοί προς τιμήν του, και η απόδοση επίσημης τιμής ιερομάρτυρα στο πρόσωπό του με απόφαση του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων είναι, καθώς φαίνεται, ζήτημα χρόνου⁸³.

Το 1979 κοιμάται ο Γέροντας **Ιουστίνος Πόποβιτς** (1894-1979)⁸⁴, Σέρβος μεγάλος θεολόγος και συγγραφέας, προικισμένος με το χάρισμα των δακρύων. Οξυδερκής κριτικός και ψυχοανατόμος του σύγχρονου ανθρώπου, κοινωνιολόγος, ιστορικός και φιλόσοφος, αντιπροτείνει στον εγωισμό και τον υλισμό (που θεωρεί ότι κυριαρχούν στα πρότυπα του δυτικού πολιτισμού, που επιβάλλεται παγκόσμια) τον άνθρωπο ως συνειδητή εικόνα του Θεού, ως έμπρακτη σχέση με το Θεό, που συνεπάγεται *αγαπητική αρμονία* με τα βάθη του εαυτού μας και με όλη την κτίση. Είναι ένας σύγχρονος Πατέρας της Εκκλησίας και πνευματικός πατέρας του σερβικού λαού, έργα του οποίου έχουν μεταφραστεί και στα ελληνικά, όπως το *Άνθρωπος και Θεάνθρωπος* κ.ά.

Δεν παραθέτω αποσπάσματα από τα έργα του, για να μην τα αδικήσω. Προτρέπω στην ολοκληρωμένη ανάγνωσή τους από τον ενδιαφερόμενο.

⁸³ Βλ. Ο άγιος νέος ιερομάρτυς Φιλούμενος ο Κύπριος, έκδ. Ι. Μ. Αγίου Νικολάου, Ορούντα – Κύπρος 2003, όπου ο βίος του, τα γεγονότα του θανάτου και της εκταφής του και οι ακολουθίες του παρακλητικού κανόνα και των χαιρετισμών προς τιμήν του. Επίσης, Νικολάου Ζαχαριάδη, *Βιώματα και διδαχές σύγχρονων Γερόντων*, ό.π., σελ. 158-193.

⁸⁴ Βλ. Κλείτου Ιωαννίδη, *Γεροντικό του 20ού αιώνας*, ό.π., σελ. 179-189, όπου και αποσπάσματα από τη σκέψη του.

Ο π. **Φιλόθεος Ζερβάκος**⁸⁵ (1884-1980), κορυφαίο πνευματικό ανάστημα της Ορθοδοξίας, πνευματικό τέκνο του αγίου Νεκταρίου, άνθρωπος κυριολεκτικά μεθυσμένος από θεϊκό έρωτα, που έζησε πολυτάραχη ζωή, αναγνωρίζεται ως άγιος, ήδη πριν την κοίμησή του και κατεξοχήν μετά απ' αυτήν, από εκατοντάδες ανθρώπους που τον γνώρισαν, τον συμβουλευτήκαν, τον αγάπησαν και ωφελήθηκαν απ' αυτόν. Τιμάται πλέον από το λαό με ναό προς τιμήν του στον τόπο όπου έζησε και «ετρύγησε το μέλι της ιεράς ησυχίας εν πλήρη νηστεία και προσευχή», στην Πάρο, ενώ το 1993 ο υμνογράφος μοναχός Αθανάσιος Σιμωνοπετρίτης (δηλ. από τη Μονή Σίμωνος Πέτρας του Αγ. Όρους) συνέταξε παρακλητικό κανόνα του⁸⁶.

Η αυταπάρνησή του ήταν τόση, ώστε το 1944 ζήτησε από το Γερμανό διοικητή της Πάρου να τον συμπεριλάβει στους 125 θανατοποινίτες, για αντίποινα, αφού είδε ότι δεν μπορούσε να εξασφαλίσει τη ματαίωση της εκτέλεσής τους· η πράξη του όμως αυτή προκάλεσε τη ματαίωση της εκτέλεσης.

Με τη ζωή του συνδέεται πλήθος μαρτυριών για θαύματα και θεοπτικές εμπειρίες, ενώ καταγράφονται αρκετές εμφανίσεις του μετά το θάνατό του, κάποιες από τις οποίες μάλιστα συγκλονιστικές, όπως οι δύο εμφανίσεις του στη Μονή Σίμωνος Πέτρας, όπου θεάθηκε αιωρούμενος, με λευκή φορεσιά, «*χρυσίω βαρυτίμω περικεκοσμημένος, γέλωτα ψυχής ενδεδυμένος*», και έδωσε την *αυτομαρτυρία* του: «Με εδέχθη ο Κύριος πλησίον Του. Ας το μάθουν όλοι οι ορθόδοξοι χριστιανοί και ας χαρούν σφόδρα· να χαρούν όλοι οι ορθό-δοξοι μοναχοί· ας το μάθουν όλα τα ορθόδοξα έθνη, Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι, Ρώσοι, πάντα τα έθνη. Τώρα είμαι πλησίον εις τον Κύριον, Όστις με εδόξασεν»⁸⁷.

Ο εκδοτικός οίκος «Ορθόδοξος Κυψέλη», στη Θεσσαλονίκη, εκδίδει τετραμηνιαίο θεολογικό περιοδικό με το όνομά του (*Ο Όσιος Φιλόθεος της Πάρου*), όπου αποθησαυρίζει πολύτιμα γραπτά του, καθώς και θεολογικά κείμενα άλλων συγγραφέων.

Στους κορυφαίους πνευματικούς πατέρες της σύγχρονης Ρουμανίας συγκαταλέγεται ο π. **Αρσένιος Μπόκας** (1910 – 28.11.1989), «ο άγιος», όπως τον αποκαλούσαν οι συμμαθητές του στο σχολείο για την ευσέβειά του και την ηθική του ακεραιότητα. Φτωχό παιδί από τη Χουνεντοάρα της Ρουμανίας, που έφαγε πολύ ξύλο από τον τσαγκάρη πατέρα του με το λουρί που ακόνιζε τις φαλτσέτες του μαγαζιού του, για την αδεξιότητά του να καρφώνει τις μπρόκες στο ξύλο! Άριστος μαθητής, σπούδασε μεγαλώνοντας στη Θεολογική Ακαδημία του Σιμπίου (όπου δάσκαλός του ήταν ο επίσης μεγάλος πνευματικός πατέρας της Ρουμανίας π. **Δημήτριος Στανιλοάε**), σε ηλικία 29 ετών έγινε μοναχός, και η δράση του, η πίστη και η αρετή του τον ανέδειξαν σε πρόσωπο με ισχυρό διορατικό και προορατικό χάρισμα, πνευματικό πατέρα πλήθους ανθρώπων και πρωταγωνιστή μιας ζωής γεμάτης ξεχωριστά γεγονότα, που τον κατατάσσουν ανεπιφύλακτα στο

⁸⁵ Βλ., μεταξύ πολλών τίτλων, [ανωνύμου], *Ο αρχιμανδρίτης Φιλόθεος Ζερβάκος, Ο ουρανοδρόμος οδοιπόρος, 1884-1980*, εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1990, καθώς και πολλές πληροφορίες στο *Γεροντικό του 20ού αιώνας* του Κλείτου Ιωαννίδη, ό.π., στο Νικ. Ζαχαριάδη, ό.π., και στο Βασ. Σκιαδά, ό.π. Επίσης κυκλοφορούν πολλά δικά του βιβλία.

⁸⁶ Βλ. *Παρακλητικός κανών εις τον όσιον Φιλόθεον της Πάρου*, εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2003.

⁸⁷ Βλ. *Ο αρχιμανδρίτης Φιλόθεος Ζερβάκος...*, ό.π., σελ. 289-290.

χώρο εκείνων που πλησίασαν το Θεό με τη φλόγα της ψυχής τους. Θαυματουργός ήδη όσο ζούσε, ταπεινός, γενναίος όσες φορές συνελήφθη από το ρουμανικό καθεστώς για τη θρησκευτική του πίστη, τιμάται με ιδιαίτερη θέρμη από τους ανθρώπους που τον γνώρισαν, ενώ ο τάφος του, στο Μοναστήρι των Καλογραίων του Πρισλόπ (το οποίο ο ίδιος ίδρυσε), όπου τα λουλούδια για άγνωστο λόγο δεν μαραίνονται όλο το χρόνο ανεξάρτητα από τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, αποτελεί μεγάλο λαϊκό προσκύνημα της Ρουμανίας. Πρόσφατα μέρος της διδασκαλίας του (που έχει τη συγκλονιστική απλότητα της αγάπης των αγίων μαζί με το βάθος του φιλοσοφημένου νου) εκδόθηκε στα ελληνικά⁸⁸.

Έγραφε: «Οι παλαιότεροι προσεύχονταν γι' αυτούς που τους βασάνιζαν και τους κρατούσαν δεμένους στα πόδια και ευλογούσαν αυτούς που πήγαιναν για το θάνατο. [...] Είναι αλήθεια ότι δεν είναι κατά φύσιν ν' αγαπάς με όλη σου την καρδιά αυτόν που σε σκοτώνει με διάφορους τρόπους, αλλά είναι πάνω από τη φύση σου. Αυτή είναι η έννοια της αληθινής μετάνοιας: επανάκτηση της άνευ όρων αγάπης, επιστροφή απ' όλες τις αμαρτίες προς τον ένα Θεό και όλους τους ανθρώπους. Όσες φορές γίνεται το θαύμα αυτού του μυστηρίου, τότε λέμε ότι η θεία χάρη εργάζεται την επιστροφή των ανθρώπων στην αθωότητα των νηπίων» – «Όποιος θέλει να νικήσει τον κόσμο, ας προσεύχεται στον Πατέρα ή μυστικά ή με το νου του για όποιον ζει στο σκοτάδι της άγνοιας και της αμαρτίας. Η υπομονή στην πίεση του κακού, η συγχώρηση των αδελφών μας και η μυστική προσευχή γι' αυτούς ενώπιον του Θεού είναι οι πνευματικές δυνάμεις, με τις οποίες μεταστρέφουμε προς το καλύτερο τον κόσμο με τις κακίες του. Επιμένοντας σ' αυτό το έργο μπορείς να γίνεις αιτία σωτηρίας και των εκ του κόσμου αδελφών σου» – «Αν εξετάσεις με ειλικρίνεια τον εαυτό σου, μπορεί να διαπιστώσεις ότι δεν ήσουν ελεήμων με τους πτωχούς, τους μικρότερους αδελφούς του Θεού, διότι δεν τους έδωσες να φάνε, δεν τους έντυσες, δεν τους υποδέχτηκες όταν ήλθαν κοντά σου σαν ξένοι, δεν τους επισκέφτηκες όταν ήσαν στη φυλακή, ενώ μόνο γι' αυτό το έργο ήλθες σ' αυτή την ολιγόχρονη ζωή» – «Το Αίμα του Αμνού της Θείας Μεταλήψεως⁸⁹ συντηρεί την ψυχή βαθύτατα και στηρίζει τον κόσμο να στέκεται στα πόδια του. [...] Ιδού γιατί όλος ο κόσμος θα έπρεπε να είναι στη Θεία Λειτουργία, διότι η παράταση της ζωής του είναι δώρο της Θείας Λειτουργίας. [...] Συνεπώς όσο καιρό θα υπάρχουν άνθρωποι που θα ζητούν τη μετάνοια και τη Θεία Κοινωνία, ο σατανάς δεν θα έχει δύναμη. Τον εμποδίζει η δύναμη του Θεού. Αλλά, αφ' ότου σκοτεινιάσει υπερβολικά ο νους των ανθρώπων, ώστε να αρνούνται με τη θέλησή τους τη Θεία Λειτουργία, λόγω της απιστίας τους, τις ημέρες εκείνες θα καταπαύσει να τελείται η θυσία αυτή και θ' αρχίσει το "βδέλυγμα της ερημώσεως"».

⁸⁸ Βλ. *Γέροντος Αρσενίου Μπόκα, Βίος, Λόγοι, Νουθεσίες* (μτφρ. από τα ρουμανικά υπό μοναχού Δ.), εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2004.

⁸⁹ Ο Χριστός ονομάζεται «αμνός» (=αρνί) από τον Ησαΐα και «Αρνίον εσφαγμένον» στην Αποκάλυψη του Ιωάννη, αφενός για την αγνότητα της ψυχής Του και αφετέρου διότι πρόσφερε τον εαυτό Του θυσία, όπως θυσίαζαν τα αρνιά, χωρίς να αντιδράσει καθόλου κατά το βασανισμό και τη θανάτωσή Του. Η θυσία του Χριστού επαναλαμβάνεται αναίμακτα (=χωρίς αίμα) κατά τη Θεία Μετάληψη, καταργώντας τις αιματηρές θυσίες της Παλαιάς Διαθήκης και όλων των «παλαιών θρησκειών».

Στις 28.2.1992, υπέργηρη, κοιμάται η Γερόντισσα **Γαβριηλία** (γεν. Κων/πολη 1897), σπουδαία προσωπικότητα στη γενικότερη ιστορία του ανθρωπισμού, άνθρωπος εξαιρετικής παιδείας, η οποία, από το 1938, εργάστηκε ανθρωπιστικά στην Αθήνα, τη Λέρο, την Ινδία, την Ουγκάντα, την Τανζανία, το Σινά, τις Η.Π.Α. κ.α. Βοηθούσε αδιακρίτως ανθρώπους πολλών φυλών και θρησκειών, πράγμα που συχνά την ανέδειξε σε πρέσβειρα του πνεύματος της Ορθοδοξίας, αν και δεν είχε πρόθεση να λειτουργήσει ως ιεραπόστολος. Η δράση της περιγράφεται στο βιβλίο της μαθήτριάς της, επίσης μοναχής Γαβριηλίας, *Η ασκητική της Αγάπης*⁹⁰, ενώ συνοπτικά αναφέρεται στο *Γεροντικό του 20ού αιώνας* του Κλ. Ιωαννίδη. Το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της το έζησε ως λαϊκή και σε προχωρημένη ηλικία έλαβε το *μοναχικό σχήμα*. Μαρτυρείται γι' αυτήν προορατικό και ιαματικό χάρισμα, που το απέκρυπτε επιμελώς λόγω της ταπεινοφροσύνης της και έδινε ενδείξεις μόνο σε περίπτωση ανάγκης. Μετά το θάνατό της ακούστηκε η φωνή της από παρέα γυναικών φίλων της. Ομαδική παραίσθηση ή *σημείο* επιβεβαίωσης για κάτι παραπάνω; Ο καιρός θα δείξει.

Με μεγάλη συγκίνηση, αν μου επιτρέπετε, θα αναφερθώ σύντομα σε έναν αγαπημένο μου Γέροντα (αγαπημένο μέσα απ' τα βιβλία βέβαια, δεν τον γνώρισα προσωπικά, όπως τίποτα δεν έχω φροντίσει να γνωρίσω), τον **π. Σωφρόνιο Σαχάρωφ**, το «Σωφρόνιο του Essex», βιογράφο του αγ. Σιλουανού του Αθωνίτη, σπουδαίο ζωγράφο με σταδιοδρομία στο Παρίσι, στη συνέχεια μοναχό και ασκητή του Αγίου Όρους (όπου αναγνωρίζεται ως ένας από τους σπουδαιότερους πνευματικούς ανθρώπους της εποχής μας) και τέλος ιδρυτή της ιεράς μονής του Τιμίου Προδρόμου στο Essex της Αγγλίας, όπου και κοιμήθηκε το 1993. Μια καιόμενη λογική λαμπάδα, ένας σύγχρονος Πατέρας της Εκκλησίας, κολοσσός ήθους και θεϊκής Χάρης, από τους μεγαλύτερους θεολόγους του 20ού αιώνα, που τα βιβλία του έχουν μεταφραστεί σε 16 γλώσσες, μεταξύ των οποίων τα ιαπωνικά και τα κορεατικά. Κατά μαρτυρίες, βρισκόταν σε «τηλεπαθητική επαφή» (μέσω της προσευχής τους) με τον π. Πορφύριο, για τον οποίο βλ. αμέσως παρακάτω. Από τα έργα του γνωρίζω ότι έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά ο βίος του αγ. Σιλουανού, το *Περί προσευχής*, το *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί* (= θα δούμε το Θεό όπως είναι), το *Η Ζωή Του Ζωή μου* (*His life is mine*) και πιθανόν και άλλα. Προσευχόταν για «τον Αδάμ παγγενή» (= όλη την ανθρωπότητα), συχνά κλαίγοντας, αλλά όχι μπροστά σε άλλους, παρά μόνο στα γεράματά του, που ήταν καταβεβλημένος. Έδινε μεγάλη σημασία στο ανθρώπινο πρόσωπο, στη μετάνοια, στη δίψα για το Θεό, στο άκτιστο Φως (μιλήσαμε γι' αυτό παραπάνω), και θεωρούσε την προσευχή ποίηση. Μετάνοια θεωρούσε «το να γνωρίζει ο άνθρωπος την προαιώνια ιδέα που είχε ο Θεός γι' αυτόν. Δηλαδή, πώς ο Θεός συνέλαβε τον άνθρωπο προ καταβολής κόσμου και ποια είναι η εκπλήρωσή του, ποιος ο σκοπός του. Όταν καταλάβει ο άνθρωπος το προαιώνιο σχέδιο του Θεού γι' αυτόν, θα κάνει το παν για να το εκπληρώσει και να συμμορφωθεί προς αυτό»⁹¹.

⁹⁰ Γαβριηλίας μοναχής, *Η ασκητική της Αγάπης*, εκδ. Τάλαντον 1998, ISBN 960-90461-2-6.

⁹¹ Το παράθεμα από το Κλ. Ιωαννίδη, *Γεροντικό του 20ού αιώνας*, ό.π., σελ. 248. Εκεί βλ. εκτενή αναφορά στον π. Σωφρόνιο, στις σελ. 236-269, και για τις απόψεις και τις μαρτυρίες του περί ακτίστου Φωτός, στις σελ. 264-269. Για τον π. Σωφρόνιο βλ. και στο Μανώλη Μελινού, *Ο αγιορείτης γ. Παΐσιος – Συν Αυτώ Αθωνιτών Πατέρων Χορός*, χ.χ.

Θα αναφέρω ονομαστικά τους Γέροντες **Ιάκωβο Τσαλίκη** (1920 – 21.11.1991)⁹², **Πορφύριο Καυσοκαλυβίτη**⁹³ (θ. 19 Νοεμβρίου 1991) και **Παΐσιο Αγιορείτη**⁹⁴ (Φάρασα Καππαδοκίας 1924 – 12 Ιουλίου 1994). Οι δύο τελευταίοι είναι πασίγνωστοι σε όλη την Ελλάδα (είναι μάλλον οι πιο γνωστοί σύγχρονοι όσοι, με δεκάδες πνευματικά παιδιά και χιλιάδες προσκυνητές που μαρτυρούν τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους), και θα αρκεστώ να παραπέμψω στην πλούσια βιβλιογραφία για το βίο και τη διδασκαλία τους. Ήδη τιμώνται ως άγιοι στη συνείδηση των πιστών (ο Θεός, μέσω του χρόνου, θα αποφανθεί για τη μνήμη τους) και εικόνες τους, χωρίς φωτοστέφανο, υπάρχουν σε ορισμένα μέρη, όπως η ιερά μονή Χρυσοπηγής στα Χανιά (Πορφύριος) και ο νέος ιερός ναός του αγίου Νεκταρίου στην Αίγινα (Παΐσιος;). Για τον π. Πορφύριο μάλιστα έχει συνταχθεί και ανεπίσημη ασματική ακολουθία⁹⁵, ενώ καταγράφεται και ανεπίσημο απολυτίκιο προς τιμήν του, που εμπνεύστηκε σε όνειρο άνθρωπος του οικογενειακού του περιβάλλοντος: *Ως ουν επί της γης προσήυχεσο διά την ίασιν των ασθενών και την συγχώρησιν των παραπτωμάτων ημών, ούτω και εν ουρανοίς, πάτερ Πορφύριε, Χριστόν τον Θεόν ικέτευε σωθήναι τας ψυχάς ημών*⁹⁶.

Λόγια του Γέροντα Παΐσιου προς τον π. Αμφιλόχιο Ράντοβιτς, μετέπειτα μητροπολίτη Μαυροβουνίου, όταν είδε τα όσα γράφονταν γι' αυτόν: «Βλέπεις, πάτερ, τί γράφουν για μένα; Εγώ να είμαι ο χειρότερος των ανθρώπων κι αυτοί να με παρουσιάζουν σα να είμαι άγιος. Εγώ, που ζω εδώ στο Άγιον Όρος, ξέρω ποιοι άνθρωποι είναι όντως του Θεού. Ο Θεός όμως τους ελέησε αυτούς και κατόρθωσαν να κρυφτούν από τα μάτια των ανθρώπων, κι έμεινα εγώ να με παρουσιάζουν ως δήθεν άγιο. Και μη νομίσεις ότι αυτά τα λέω από ταπείνωση. Είμαι όντως το σκύβαλο της γης»⁹⁷.

Εδώ είναι ο κατάλληλος χώρος για να προσθέσω ότι στο Άγιον Όρος, όπου τα τελευταία χίλια χρόνια έχουν συρρεύσει αμέτρητοι άνθρωποι κάθε ηθικής

⁹² Βλ. Στυλιανού Παπαδόπουλου, *Ο μακαριστός Ιάκωβος Τσαλίκης*, Αθήνα 1995, και [ανωνύμου], *Ένας άγιος Γέροντας, ο μακαριστός π. Ιάκωβος*, έκδ. των πατέρων της Ι. Μονής Οσίου Δαβίδ Γέροντος, Λίμνη Ευβοίας 1996.

⁹³ Βλ. Αναργύρου Ι. Καλλιιάτσου, *Ο Πατήρ Πορφύριος*, εκδ. Ορθοδόξου Τύπου, Αθήνα 1993, Κλείτου Ιωαννίδη, *Ο Γέρων Πορφύριος*, έκδ. Ιερού Γυναικείου Ησυχαστηρίου Η Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Αθήνα 1993, Κων/νου Γιαννιτσιώτη, *Κοντά στο Γέροντα Πορφύριο*, έκδ. Ιερού Γυναικείου Ησυχαστηρίου Η Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Αθήνα 1995, [ανωνύμου], *Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου Βίος και λόγοι*, έκδ. Ι.Μ. Χρυσοπηγής, Χανιά 2004, ISBN 960-87617-0-0.

⁹⁴ Βλ. ιερομονάχου Χριστοδούλου Αγιορείτου, *Ο Γέρων Παΐσιος, Άγιον Όρος* 1994, του ίδιου, *Σκεύος εκλογής, Άγιον Όρος* 1996, πρεσβ. Διον. Δ. Τάτση, *Ο Γέροντας Παΐσιος*, Κόνιτσα 1995, Μαν. Μελινού, ό.π., και πλήθος άλλων τίτλων. Βλ. όμως, για όλους τους παραπάνω (από τον Φιλούμενο και εδώ), στο *Γεροντικό του 20ού αιώνας* του Κλείτου Ιωαννίδη, ό.π.

⁹⁵ *Ασματική ακολουθία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Πορφυρίου του Καυσοκαλυβίτου, του διορατικού και θαυματουργού*, ποίημα Ευαγγέλου Χρ. Καραδήμου, θεολόγου-φιλόλογου, εκδ. Ιχνηλασία, Αθήνα 1988. Το βιβλίο, καρπός αγάπης και ενθουσιασμού, είναι εξαιρετικά σεμνό και συνετό, και τα έσοδά του διατίθενται για την ολοκλήρωση του ησυχαστηρίου που είχε ξεκινήσει ο π. Πορφύριος αφιερωμένου στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα.

⁹⁶ Στο Αναργύρου Ι. Καλλιιάτσου, ό.π., σελ. 124.

⁹⁷ Στο *Γεροντικό του εικοστού αιώνας*, ό.π., σελ. 274.

στάθμης, η αγιότητα φωλιάζει στις αθέατες γωνιές των μοναστηριών και των ερημητηρίων, εκεί όπου κρύβονται οι απλοί και ταπεινοί μοναχοί με την ανυπόκριτη πίστη και την απεριόριστη αγάπη.

Οι όσιοι του Αγίου Όρους, που οι εμπειρίες τους ξεφεύγουν κατά πολύ από τις δικές μας και που έχουν εντελώς διαφορετική από την περιορισμένη (επιτρέψτε μου) δική μας αντίληψη για τον κόσμο, το Θεό και τον άνθρωπο, είναι αμέτρητοι και φυσικά άγνωστοι. Μορφωμένοι και αγράμματοι, άσημοι και ανώνυμοι για τους ανθρώπους, αλλά φωτεινά άστρα και δάσκαλοι για πολλούς άλλους άσημους και ανώνυμους μοναχούς, καταγράφονται άνθρωποι με εξαιρετικά χαρίσματα, που τα ονόματά τους γράφονται στο συμβολικό βιβλίο του ουρανού και που οι ίδιοι όχι μόνο ποτέ δεν θεώρησαν ότι είναι άγιοι, αλλά αντίθετα βιώνουν ως κάτι απόλυτα φυσικό τις εμπειρίες τους και θα τρόμαζαν μέχρι πανικού αν κάποιος τολμούσε να τους πει ότι τους θεωρεί αγίους.

Σε ερευνητικά έργα όπως η *Πείρα Πατέρων* του Μανώλη Μελινού, το *Γεροντικό του Αγίου Όρους* του μοναχού Ανδρέου Θεοφιλοπούλου κ.λ.π. ανασύρονται από την αφάνεια πολλές τέτοιες περιπτώσεις, και αντιπαραβάλλονται με άλλες, ανθρώπων που πλανήθηκαν και θεώρησαν ότι είναι άγιοι πέφτοντας θύματα του εγωισμού ή της φαντασίας τους. Αναφέρω ονομαστικά, από το *Γεροντικό του Αγίου Όρους*, τους άσημους αλλά σπουδαίους και γεμάτους από τη δύναμη του Θεού οσίους Γέροντες **Δαμασκηνό** των Δανηλαίων (μάγαιρα στη σκήτη της Μικρής Αγίας Άννας), **Αγλάιο** από τη μονή Κωνσταμονίτου, **Χερουβείμ** και **Ναθαναήλ** από «την έρημο του Αγιοβασίλη» (δηλ. τα ησυχαστήρια της σκήτης του Αγίου Βασιλείου), τον τυφλό γέροντα **Ιγνάτιο** από την Κοίμηση της Θεοτόκου στα Πάνω Κατουνάκια, τον π. **Παΐσιο**, μάγαιρα στο ίδιο μέρος (άλλο από το γνωστό π. Παΐσιο που αναφέραμε παραπάνω), το μοναχό **Νικήτα**, που ασκήτεψε στην παλιά σκήτη του Αγιοβασίλη ως το 1941 (όπου και πέθανε από την πείνα της Κατοχής)· ο τελευταίος ήταν ληστής και δολοφόνος, που μετανόησε επηρεασμένος από την αγιότητα του παπά Χαρίτωνα, ενός προγενέστερου οσίου ασκητή από την έρημο του Αγιοβασίλη· η συντριβή του για τα εγκλήματά του ήταν παροιμιώδης και τον συνόδευσε ως το τέλος της επίγειας ζωής του. Να αναφέρω επίσης το μοναχό **Χαρίτωνα** (είχε το όνομα του παπά Χαρίτωνα που αναφέρουμε πιο πάνω), ο οποίος κοιμήθηκε μέσα σε μια σπουδαία αγγελική οπτασία το 1926, τους Γέροντες **Ιγνάτιο** και **Λάζαρο** από τη μονή του Αγίου Διονυσίου, **Στέφανο** από τη Νέα Σκήτη του Αγίου Παύλου, **Σεραπίωνα το Ρώσο** από τη μονή του Αγίου Παντελεήμονα, **Ερμόλαο** από τη Μεγίστη Λαύρα, **Άνθιμο**, **Συμεών** και **Αβράμιο** από τη μονή του Αγίου Παύλου και υπολείπονται πλήθος άλλοι. Τα σημεία της αγιότητάς τους θα χρειάζονταν τόμους για να αναφερθούν και να αναλυθούν θεολογικά, ώστε να μη μπερδεύονται με περιπτώσεις ψεύτικων σημείων, που επίσης καταγράφονται και σχολιάζονται πολλές. Να αναφέρουμε, τέλος, αν και θα μας κοροϊδεύετε, σοφοί μας φίλοι, ότι στα δάση του Αγίου Όρους μαρτυρείται η παρουσία **αόρατων, άγνωστων** και κατ' ουσίαν **ανώνυμων ασκητών**, που περιφέρονται μακριά από τα μοναστήρια και θεωρούνται εξαιρετικά προχωρημένοι στην αγιότητα. Ανάλογη παράδοση εμφανίσεων αόρατων ασκητών υπάρχει και για το Αγιοφάραγγο της Κρήτης, στα νότια του νομού Ηρακλείου⁹⁸.

⁹⁸ Βλ. Νίκου Ψυλλάκη, *Μοναστήρια και Ερημητήρια της Κρήτης*, τομ. Α', Ηράκλειο 1994², ISBN 960-220-310-2. Για τους αγιορείτες «αόρατους» βλ. *Γεροντικό του Αγίου Όρους*, ό.π., σελ. 124-126.

Στις 2 Δεκεμβρίου 1998 ολοκληρώνει την επίγεια ζωή του ο πνευματικός πατέρας της σύγχρονης Ρουμανίας γέροντας **Κλεόπας Ελίε** (1912-1998)⁹⁹, παιδί φτωχής οικογένειας με δέκα παιδιά, τα πέντε από τα οποία ακολούθησαν το μοναχικό βίο. Ο ίδιος μόνασε με κέντρο τη μονή της Παναγίας της Συχαστριάς, όπου κατέληξε ηγούμενος (ο προκάτοχός του τον όρισε διάδοχο και αρχικά αντιμετώπισε αντιδράσεις, γιατί ήταν απλός βοσκός της μονής), ενώ πολλές φορές αναγκάστηκε να καταφύγει στην «έρημο των δασών» διωκόμενος από το ρουμανικό καθεστώς, από το οποίο επίσης συνελήφθη και φυλακίστηκε θεωρούμενος άδικα ως αντικαθεστωτικός. Απειλούμενος από τους ληστές των δασών, τους οποίους αντιμετώπιζε με συνεχή προσευχή (πράγμα που έχει μείνει ως τάξη στη μονή Συχαστριάς μέχρι και σήμερα), βρέθηκε σε στενή σχέση με τα ζώα και τα πουλιά του δάσους, όπως και η Γερόντισσα Σοφία αλλά και οι παλαιότεροι ασκητές, και καταγράφεται ότι πολλές φορές γνώρισε εμπειρίες που ξεπερνούν τη δική μας καθημερινότητα.

Στο βίο του συνδέθηκε με άλλες σύγχρονες οσιακές μορφές της Ρουμανίας, όπως ο όσιος Ιωάννης του Χοτζεβά (για τον οποίο βλ. παραπάνω), ο «μακάριος επίσκοπος» **άγιος Ιωάννης**, ο βοσκός πατήρ **Γαλακτίων**, ο φτωχότερος μοναχός της μονής («όταν αρρωστήσει ή χτυπήσει ένα πρόβατο, εκείνη την ημέρα δε μπορώ ούτε να φάω» έλεγε –κοιμήθηκε το φθινόπωρο του 1946), ο στάρετς **Ιωαννίκιος Μορόι**, ο μεγάλος πνευματικός πατέρας της Μολδαβίας π. **Παΐσιος Ολάρου** (θ. 18.10.1990), οι αδελφοί του π. Κλεόπα μοναχοί **Βασίλειος** και **Γεράσιμος**, ο ιεροδιάκονος **Χριστόφορος ο Ησυχαστής** (που ζούσε σε μια κρυφή σπηλιά στα δάση της Σύχλας και είχε πάντα μαζί του το κρανίο του οσίου Παύλου, πνευματικού της Αγίας Θεοδώρας της Σύχλας, ο οποίος του είχε αποκαλύψει σε όραμα τη θέση των λειψάνων του) κ.ά., οι περιπτώσεις των οποίων αναφέρονται στο βίο του· καταγράφεται επίσης η επικοινωνία του με έναν άγνωστο ασκητή από τα Καρπάθια, πρώην επίσκοπο (που «δραπέτευσε» από το επισκοπικό αξίωμα γιατί τον τραβούσε η άσκηση των βουνών), που τον επισκεπτόταν συνοδευόμενος από ζώα του δάσους και έδινε σημεία ζωής μέχρι το 1955 περίπου· από τότε χάθηκαν τα ίχνη του (προφανώς «εκοιμήθη») και το όνομά του έμεινε άγνωστο σε όλους, εκτός ίσως από τον ίδιο τον π. Κλεόπα¹⁰⁰. Ο τάφος του π. Κλεόπα βρίσκεται στη Συχαστρία και αποτελεί λαϊκό προσκύνημα της Ρουμανίας.

Έλεγε: «Να είστε προς το Θεό με την καρδιά του υιού, προς τον εαυτό σας με το νου του δικαστή και προς τον πλησίον σας με την καρδιά της μητέρας». – «Το σώμα αυτό μας τραβά στο χώμα, όπως λέει ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός [ποιητής, μεταξύ άλλων, της νεκρώσιμης ακολουθίας]“το χώμα στο χώμα τραβά“! αλλά εμείς δεν πρέπει να το αφήνουμε, δεν πρέπει να το αφήνουμε σ’ αυτή την πλάνη». – «Όταν βλέπεις την εικόνα της Θεοτόκου με το Θείο Βρέφος στην αγκαλιά της, ξέρεις τί βλέπεις εκεί; Είναι ο ουρανός και η γη! Ο Χριστός είναι ο ουρανός, και πολύ ανώτερος από τον ουρανό... Ενώ η Θεοτόκος αντιπροσωπεύει όλους τους λαούς που κατοικούν επάνω στη γη, γιατί προέρχεται από το δικό μας γένος». – «Οι έγγαμοι να κάνουν το σπίτι τους μια αληθινή εκκλησία. Δηλαδή να έχουν

⁹⁹ Βλ. αρχιμ. Ιωαννίκιου Μπαλάν, *Η ζωή και οι αγώνες του Γέροντος Κλεόπα*, εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη χ.χ., καθώς και Κλείτου Ιωαννίδη, ό.π., σελ. 504-512. Κυκλοφορούν ωστόσο και δικά του βιβλία.

¹⁰⁰ Κλ. Ιωαννίδη, ό.π., σελ. 510-512.

ειρήνη μεταξύ τους, να γεννούν και να ανατρέφουν τα παιδιά τους με φόβο Θεού, να κάνουν ελεημοσύνες στους φτωχούς και αναξιοπαθούντες, να προσεύχονται πολύ, να φροντίζουν τους γονείς τους και να κοινωνούν των Αχράντων Μυστηρίων κατά τις συμβουλές των πνευματικών τους...».

Θα προχωρήσω προσεχτικά, όπως βαδίζουμε σε αμπέλι, με τη **μητέρα Ταρσώ**. Είναι μια ξεχωριστή και σπουδαία περίπτωση, που μεταφέρει στην εποχή μας ένα αρχαίο Φως, το Φως της παράδοσης των *διά Χριστόν σαλών* (πρβ. την αναφορά μας στη μητέρα Ναταλία της Βίριτσα και στη Γερόντισσα Σοφία)! Οι σαλοί (=τρελοί) είναι άγιοι που παριστάνουν τους τρελούς από ακραία ταπεινοφροσύνη, για να αποφύγουν την τιμή των ανθρώπων. Συνήθως ο Θεός καθοδηγεί κάποιον να ανακαλύψει «τυχαία» ότι ο τάδε, που όλη η πόλη τον περιφρονεί και τον κοροϊδεύει, που ζει από ελεημοσύνες, κοιμάται στη μέση του δρόμου, ανεβαίνει στον άμβωνα της εκκλησίας και πετάει σπασμένα καρύδια στους πιστούς ή τρώει κρέας δημόσια τη σαρακοστή, είναι στην πραγματικότητα ένας θαυματουργός άγιος πολύ κοντά στους αγγέλους του Θεού! Έτσι, η ιστορία κάθε σαλού είναι και η ιστορία του βιογράφου του.

Σε όλη την ιστορία του χριστιανισμού καταγράφονται ελάχιστοι σαλοί άγιοι· η Εκκλησία της Ελλάδας τιμά επτά· τον άγ. Ανδρέα, Σκύθη στην καταγωγή (την αλήθεια για τον οποίο γνώριζε μόνο ο ιερέας Νικηφόρος της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης, ο πνευματικός του πατέρας¹⁰¹), τον άγ. Συμεών Εμέσης, τον άγ. Θεόδωρο, τον άγ. Παύλο, τον άγ. Σάββα το Βατοπεδινό, τον άγ. Θεόδουλο τον Κύπριο και την αγ. Ισιδώρα (έζησε περιφρονημένη από εμπαιθείς μοναχές στη γυναικεία μονή της Ταβέννης, στην Άνω Αίγυπτο· εκεί την ανακάλυψε, κατόπιν οράματος, ο μεγάλος άγιος ασκητής Πιτηρούμ· όταν όμως έγινε γνωστή η αγιότητά της χάθηκε και κανείς δεν έμαθε τίποτ' άλλο γι' αυτήν¹⁰²). Η Ρωσική Εκκλησία τιμά περισσότερους, άντρες και γυναίκες, όπως την οσία Ξένη (θ. 1806) κ.ά. που έχουμε αναφέρει εδώ¹⁰³. Γενικά η *σαλότητα* θεωρείται χάρισμα του Αγίου Πνεύματος, οι σαλοί κατέθεταν ότι είχαν λάβει *ρητή κλήση* από το Χριστό και η υποβολή κάποιου σ' αυτού του είδους τη δοκιμασία δεν συνιστάται αν δεν έχει αυτή την κλήση, γιατί κινδυνεύει να τρελαθεί στ' αλήθεια. Να όμως, που ανέτειλε στο τέλος του 20ού αιώνα της τεχνολογίας μία γυναίκα φορέας της τρομερής αυτής παράδοσης, και μάλιστα στην Αθήνα!

Η Ταρσώ Ζαγοραίου¹⁰⁴ (υποκοριστικό του Ταρασία, 1910 – 7.10.1989), πανέμορφη και μορφωμένη κοπέλα από το Ρογό της Άνδρου, εκδήλωσε φανερά σε ηλικία περίπου 20 ετών την επιλογή της προσποιοτήτης φρενοβλάβειας, αλλά η ίδια θεωρούσε ότι έλαβε κλήση γι' αυτό 14 ετών από «αξιωματικό», όπως αποκαλούσε

¹⁰¹ Βλ. *Όσιος Ανδρέας ο διά Χριστόν σαλός*, έκδ. Ι.Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 1998.

¹⁰² Βλ. Παλλαδίου *Λαυσαϊκόν* (4^{ος} – 5^{ος} αι. μ.Χ.)· η διήγηση αναδημοσιεύεται στο *Γεροντικόν*, εκδ. Βασ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 255-257.

¹⁰³ Όλοι οι παραπάνω φέρουν δίπλα στο όνομά τους τον τίτλο «ο διά Χριστόν σαλός» ή «η διά Χριστόν σαλή», κι έτσι ξεχωρίζουν από άλλους αγίους με το ίδιο όνομα (π.χ. ο άγ. Ανδρέας ο διά Χριστόν σαλός από τον απόστολο Ανδρέα, ο άγ. Συμεών ο διά Χριστόν σαλός από τον άγ. Συμεών το Νέο Θεολόγο κ.λ.π.). Βλ. σχετικά με το θέμα και τους σαλούς αγίους στο Ιωάννου Κ. Κορναράκη, *Ταρσώ, η διά Χριστόν σαλή*, έκδ. Ιερού Κελλίου Αγ. Νικολάου Μπουραζέρη, Άγιον Όρος 2003, σελ. 85-102, ιδ. σελ. 86.

¹⁰⁴ Βλ. γι' αυτήν στο παραπάνω βιβλίο.

τους αγγέλους. Υπέστη ψυχιατρικές εξετάσεις και χειρουργική επέμβαση στους κροτάφους. Στη συνέχεια, θεωρούμενη ως τρελή, έζησε στο μοναστήρι της Παναγίας της Πευκοβουνογιάτρισσας στην Κερατέα Αττικής, στο περιθώριο της μοναστικής κοινωνίας (αδιευκρίνιστο αν είχε γίνει τυπικά μοναχή), σε μια πλιθοπαράγκα έξω από το μοναστήρι. Ο ασκητισμός της ήταν σκληρός, αλλά ποτέ δεν ήταν αυστηρή με τους άλλους· κοιμόταν καθιστή χάμω, έτρωγε ελάχιστα και φαί χειρίστης ποιότητας, εξέθετε το σώμα της στη βροχή και το κρύο κ.τ.λ.· προσευχόταν συνεχώς και σύντομα έγινε αντιληπτό σε κάποιες μοναχές και πολλούς από τους προσκυνητές του μοναστηριού ότι πίσω από τα κουρέλια της τρελής κρύβεται μια αγία. Έτσι, δεχόταν πολλούς επισκέπτες, τους οποίους συμβούλευε αλληγορικά, με λόγια φαινομενικά παράλογα, στην πραγματικότητα όμως σημαντικά για τον εκάστοτε συνομιλητή της.

Κατά τις πολυάριθμες μαρτυρίες, διέθετε προορατικό και διορατικό χάρισμα (το οποίο απέκρυπτε κάτω από ασυναρτησίες και ενίοτε προσποιητή αγένεια, με την οποία απέκρουε μετά μανίας όσους προσπαθούσαν να την επαινέσουν ή να την τιμήσουν), είχε στενή επαφή με τον κόσμο των αγγέλων και των αγίων (υπάρχουν ενδείξεις ότι την κοινωνούσε άγγελος, αν και ο άνθρωπος του καιρού μας θα γελάσει ακούγοντας ότι είναι δυνατόν κάτι τέτοιο), και τα λείψανά της ευωδιάζουν. Η καταγραφή των διδαχών της (πάντοτε αινιγματικών, αλλά όχι ακατανόητων) και των επεισοδίων της επαφής της με το πλήθος των επισκεπτών της είναι ακόμη αντικείμενο έρευνας.

Στις 4 Ιουνίου 1995 κοιμήθηκε η γερόντισσα **Μακρίνα**, ηγουμένη του μοναστηριού της Παναγίας της Οδηγήτριας στην Πορταριά του Βόλου. Δασκάλα της ταπείνωσης, της πίστης και της αγάπης, με έργα και λόγια, η απλή και οσία αυτή μοναχή αξιώθηκε να αγαπήσει τόσο το Θεό, ώστε να ξεπεράσει εμφανώς τα ανθρώπινα μέτρα. Τα σημεία της αγιότητάς της είναι πολλά, με πιο χαρακτηριστικό την πρόγνωση του θανάτου της, την οποία συνόδευσε με μια «αποχαιρετιστήρια» φωτογραφία. Ζητώ συγγνώμη, για να σκανδαλίσω άλλη μια φορά τον ορθολογισμό σας με ένα επεισόδιο από τη ζωή της, που έχει, κατά τη γνώμη μου, πολλαπλή σπουδαιότητα:

Λίγα χρόνια πριν πεθάνει, η γερόντισσα χειρουργήθηκε στο έντερο σε κάποιο νοσοκομείο του Λονδίνου. Το πρώτο βράδυ μετά την επέμβαση, ενώ, κατά τον κανονισμό του νοσοκομείου, έμεινε μόνη στο θάλαμο και υπέφερε πολύ, ήρθαν δύο ευγενέστατοι μαύροι γιατροί και φρόντισαν το πρόβλημά της με επιδέσμους κ.λ.π. Το πρωί έφυγαν. Οι επίδεσμοι παρέμειναν σε μια γωνιά του θαλάμου, ως απόδειξη του γεγονότος. Όμως, όπως είπαν οι αρμόδιοι του νοσοκομείου, όταν τους ρώτησαν τα πνευματικά παιδιά της γερόντισσας, μαύροι γιατροί δεν περιλαμβάνονταν στο δυναμικό του. Η γερόντισσα προσευχήθηκε για τη λύση της απορίας τους και «έλαβε την απάντηση» ότι οι δύο μαύροι γιατροί ήταν ένα ζεύγος αγίων Αναργύρων από την Αιθιοπία¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Βλ. γενικότερα στο περιοδικό *Ο όσιος Φιλόθεος της Πάρου*, τεύχ. 9, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2003, εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη, σελ. 57-90.

Θα κλείσω το κεφάλαιο με το Γέροντα **Εφραίμ το Φιλοθεΐτη**¹⁰⁶, πρώην ηγούμενο της Ι.Μ. Φιλοθέου του Αγίου Όρους, που σήμερα (Δεκέμβριος 2004) ζει στο μοναστήρι του αγίου Αντωνίου στην Αριζόνα των Η.Π.Α. Πόλος έλξης ευλαβών προσκυνητών, δάσκαλος ταπεινών και όχι μόνο, τιμάται στη συνείδηση των πιστών ως άγιος επί της γης, χωρίς ο ίδιος να εκμεταλλεύεται στο ελάχιστο την αγάπη τους. Για τη ζωή του παραδίδονται υπερφυσικά σημεία, που όμως δεν είναι αυτά που τον τοποθετούν στο επίπεδο των αγίων, αλλά η ίδια η ζωή του και η έμπρακτη εφαρμογή της διδασκαλίας του για την καθαρότητα της καρδιάς και τη θεμελίωση της αγαθής συνείδησης στην ταπεινοφροσύνη.

Ας έρθουμε στην Κρήτη. Η ιερά μονή Κουδουμά, στο νομό Ηρακλείου, είναι τόπος με ισχυρή παράδοση οσίων ασκητών, όπως οι άγιοι **Παρθένιος** και **Ευμένιος Χαριτάκης**¹⁰⁷ (αδέλφια, κοιμήθηκαν το 1905 και το 1920 αντίστοιχα), ξακουστοί για τη διορατικότητα και την πνευματική τους δράση από το 1878. Ωστόσο, το 1948 κοιμάται εν Κυρίω στο μοναστήρι του Κουδουμά το Ιωακείμ· ο μοναχός **Ιωακείμ Αντωνάκης**¹⁰⁸ από τις Ρούπες Μυλοποτάμου του ν. Ρεθύμνης, άνθρωπος με τόσο μικρό ανάστημα, ώστε χωρίς δυσκολία κυκλοφορούσε όρθιος κάτω απ' το τραπέζι!

Κατά την παράδοση, ως βρέφος δεν θήλαζε Τετάρτη και Παρασκευή (πρβ. την αγία Ματρόνα της Μόσχας, παραπάνω), ενώ, στα δεκαπέντε του χρόνια, η ίδια η Παναγία (με την οποία επικοινωνούσε και στο μέλλον) καθοδήγησε τα βήματά του στο μοναστήρι. Διορατικός και θαυματουργός, με έμφαση στη διδασκαλία της συγγνώμης. Μαρτυρούνται επίσης εμφανίσεις του μετά θάνατον, από το 1954 ως το 1970. Στου Κουδουμά σώζεται ένα σκαμνάκι με την επιγραφή «Μνήσθητι, Κύριε, του αναξίου δούλου σου Ιωακείμ του Βηματάρη» (= βοηθού στο Άγιο Βήμα, δηλ. στο Ιερό).

Λεπρός άφησε την τελευταία του πνοή στο Νοσοκομείο Λοιμωδών Αγίας Βαρβάρας, στο Αιγάλεω, στις 4 Ιανουαρίου 1964 ο άσημος και άγνωστος μοναχός **Νικηφόρος Τζανακάκης**¹⁰⁹, ο όσιος Νικηφόρος ο Λεπρός, αφού σήκωσε για δεκαετίες το σταυρό της υπομονής και της αγάπης δίνοντας στοργή και προστασία στους άλλους ασθενείς, που τον αντιμετώπιζαν σαν πνευματικό τους πατέρα.

Σε ηλικία δεκαέξι ετών, ήδη άρρωστος, κατέφυγε στην Αλεξάνδρεια για να αποφύγει τον εγκλεισμό στο χωριό των λεπρών της Σπιναλόγγας, και από κει, το 1914, όταν η αρρώστια του είχε προχωρήσει, με την καθοδήγηση ενός επισκόπου της Αφρικής που καταγόταν από τη Χίο, ήρθε στο Λεπροκομείο της Χίου κάτω από

¹⁰⁶ Βλ. ό.π., σελ. 43-56, αλλά και το βιβλίο *Πατρικές Νουθεσίες*, που κυκλοφόρησε από την Ορθόδοξο Κυψέλη, με σταχυολόγηση αποσπασμάτων από τη διδασκαλία του.

¹⁰⁷ Για τους οποίους βλ. Αλ. Κ. Χατζηγάκη, *Εκκλησίες της Κρήτης, Παραδόσεις*, Ρέθυμνο 1954, σελ. 137, Τιμοθέου Παπουτσάκη (σήμερα Αρχιεπισκόπου Κρήτης), *Η Μονή Κουδουμά και Παρθένιος, ένας σύγχρονος άγιος*, 1969, και Νίκου Ψυλλάκη, *Μοναστήρια και Ερημητήρια της Κρήτης*, τομ. Α', Ηράκλειο 1994, ISBN 960-220-310-2, σελ. 278-281, 284-286.

¹⁰⁸ Βλ. Στυλ. Μ. Παπαδογιαννάκη, *Γεννάδιος και Ιωακείμ, Δύο Ρεθύμνιοι Άγιοι Μοναχοί*, Ρέθυμνο 2002.

¹⁰⁹ Βλ. Σίμωνος Μοναχού, *Νικηφόρος ο Λεπρός*, εκδ. Άγιος Στέφανος, Αθήνα.

την προστασία του **αγίου Άνθιμου Βαγιάνη**¹¹⁰, αναμορφωτή και πνευματικού πατέρα του Ιδρύματος με σπουδαίο ποιμαντικό και φιλανθρωπικό έργο. Εκεί έγινε μοναχός και έζησε με παροιμιώδη υπομονή και αγάπη ως το 1957, που έκλεισε το Λεπροκομείο της Χίου και οι ασθενείς που είχαν απομείνει μεταφέρθηκαν στον Αντιλεπρικό Σταθμό της Αγίας Βαρβάρας Αθηνών. Στην Αθήνα εντυπωσίασε όχι μόνο τον εφημέριο του νοσοκομείου π. Ευμένιο Σαριδάκη, ο οποίος, από πνευματικός του πατέρας έγινε κατ' ουσίαν μαθητής του, αλλά και τους ασθενείς και τους επισκέπτες του νοσοκομείου, που έβρισκαν στο παραμορφωμένο από την ασθένεια πρόσωπό του ένα φωτεινό παρηγορητή και ένα διορατικό καθοδηγητή. Το 1964 το σώμα του ενταφιάστηκε στο μικρό νεκροταφείο των ασθενών και τα λείψανά του, κατά την εκταφή, μέθυσαν τους παρευρισκόμενους από την ευωδία τους, την οποία διατηρούν εσαεί. Καταγράφονται εμφανίσεις και θαύματά του μετά το θάνατό του, ενώ τιμάται ήδη με αρκετές εικόνες φιλοτεχνημένες στο Άγιο Όρος και αλλού, και τροπάρια γραμμένα από ανώνυμους «ερασιτέχνες» υμνογράφους.

Θα τρέξω λίγο το χρόνο μεταφερόμενος στο 1980, γύρω στο οποίο «κοιμήθηκε» στην ιερά μονή Παναγίας Καλυβιανής, στη Μεσσαρά, άσημη και άγνωστη, η Γερόντισσα **Παρθενία**. Το κελλί της ήταν έξω από τα τείχη του μοναστηριού, επειδή εκείνη αποδεχόταν το παλαιό εορτολόγιο· δε γνωρίζω αν η ίδια το επιθυμούσε αυτό, αλλά το θεωρώ ως το πιθανότερο.

Διευκρινίζω εδώ ότι παρόλο που οι περισσότερες Ορθόδοξες Εκκλησίες της γης (π.χ. Ρωσία, Άγιο Όρος κ.λ.π.) ακολουθούν το παλαιό εορτολόγιο, δηλαδή γιορτάζουν τα Χριστούγεννα και όλες τις σταθερές γιορτές 14 μέρες μετά από μας, έχουν εκκλησιαστική κοινωνία με την ελληνική Εκκλησία, δηλαδή κοινωνούν (μεταλαβάνουν) από τους ιερείς μας κι εμείς κοινωνούμε από τους δικούς τους ιερείς· είμαστε λοιπόν ένα σώμα, το Σώμα του Χριστού (=η Εκκλησία). Αντίθετα οι παλαισημερολογίτες της Ελλάδας, αν και δεν έχουν δογματικές διαφορές με μας (δεν αποτελούν, δηλαδή, αίρεση, είναι ορθόδοξοι κατά την πίστη), όμως αρνούνται να κοινωνήσουν σε δικούς μας ναούς και δε μας κοινωνούν στους ναούς τους· έχουν δηλαδή διακόψει την εκκλησιαστική κοινωνία με την παγκόσμια Ορθόδοξη Εκκλησία και τη διατηρούν μόνο με την ιερά μονή Εσφιγμένου του Αγίου Όρους και τη Ρωσική Εκκλησία της Διασποράς, που εδρεύει στην Αμερική. Έτσι, διαχωρίζοντας τη θέση τους, έχουν πέσει σε σχίσμα. Αιτία είναι ότι θεωρούν την αλλαγή των ημερολογίων τέχνασμα της Παπικής Εκκλησίας για να καταπιεί την Ορθοδοξία και την αποδοχή του νέου ημερολογίου από πλευράς μας ως προδοσία της πατροπαράδοτης πίστης μας. Όμως, η παρουσία τόσων αγίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία μετά την αλλαγή των ημερολογίων αποδεικνύει ότι η γνησιότητα της Ορθοδοξίας διαφυλάσσεται και από μας.

Σημειωτέον, ότι οι ίδιοι οι παλαισημερολογίτες της Ελλάδας είναι διασπασμένοι σε πολλές μερίδες, που η κάθε μία δεν έχει εκκλησιαστική κοινωνία με την άλλη.

Παρόλα αυτά, στην Κρήτη αναδείχτηκαν μαρτυρημένοι άγιοι που αποδέχονταν με ευλάβεια και αγάπη το παλαιό εορτολόγιο. Οι λαμπροί αυτοί άνθρωποι αγίασαν από την ολοκληρωτική αγάπη τους στο Θεό και τους συνανθρώπους τους, την

¹¹⁰ Για τον άγιο Άνθιμο της Χίου βλ. στο παραπάνω βιβλίο, αλλά και στο Βασιλείου Γ. Σκιαδά, *Σύγχρονες Οσιακές Μορφές*, ό.π., σελ. 54-61.

ορθή χριστιανική τους πίστη και την απόλυτη αυτοπροσφορά τους σε Θεό και ανθρώπους. Ποτέ δε φανατίστηκαν ούτε περιχαρακώθηκαν στη διαφορά των ημερολογίων, πολλοί δε από τους φίλους και τους μαθητές τους (οι οποίοι τους σέβονται και τους τιμούν ως αγίους) ανήκουν στην Εκκλησία του νέου ημερολογίου. Παρακαλώ λοιπόν να μη σκανδαλιστείτε που αναφέρομαι σ' αυτούς· καμία ημερολογιακή διαφορά ούτε σκοπιμότητα παντός είδους δε θα επέτρεπε στη συνείδησή μου να παρασιωπήσω την παρουσία τους στο Ένα και Άγιο Σώμα του Χριστού, την Εκκλησία, στην οποία έλαμψαν σαν τον ήλιο.

Και συνεχίζω για τη γερόντισσα Παρθενία. Επειδή το χωριό της μητέρας μου (Αποδούλου Αμαρίου) γειτονεύει με τη Μεσσαρά, η οικογένειά μου είχε την τιμή να γνωρίσει τη γερόντισσα, η οποία φιλοξενήθηκε αρκετές φορές από τη χωριανή μας κα Αρετή Βολανάκη (καταγωγή από τους Βόρρους Ηρακλείου), επισκεπτόταν το σπίτι της γιαγιάς μου και φιλοξενήθηκε στο Ρέθυμνο από την αδελφή της μητέρας μου κα Στέλλα Ψαρουδάκη. Προσωπικά δεν τη θυμάμαι, γιατί την είδα ελάχιστες φορές (ίσως μία) και ήμουν περίπου 10 ετών όταν πέθανε. Η ανάμνησή της μου είναι έντονη μόνο από τις διηγήσεις των οικείων μου.

Ήταν μια μικρόσωμη συμπαθητική γριούλα, που έκρυβε στην ψυχή της ένα συγκινητικό θησαυρό αγιότητας. Τον φανέρωνε με αθωότητα, διακριτικά και μόνο σε πρόσωπα της εμπιστοσύνης της, γι' αυτό και νιώθω πολύ αμήχανα μιλώντας δημόσια για κείνη· την παρακαλώ να με συχωρέσει και να με βοηθήσει να σβήσω από μέσα μου τον εγωισμό, που αποτελεί το βαθύτερο και ανομολόγητο κίνητρό μου. Εκμυστηρευόταν ότι έβλεπε σκοτεινά (και φωτεινά;) πνεύματα που ακολουθούσαν τα περαστικά αυτοκίνητα στη Μεσσαρά, καθώς και ένα λευκό σταυρό στο μέτωπο του οσιότατου πατρός Κυρίλλου, στο Ρέθυμνο, για τον οποίο θα μιλήσω αμέσως μετά. Έβλεπε επίσης τα ελαττώματα των ανθρώπων ως μαύρο σταυρό στο μέτωπό τους, ενώ ένας μικρός λευκός σταυρός είχε φανεί στη ράχη της παλάμης της κάποτε που ξεκίνησε να γράφει σε κάποιο φιλικό της πρόσωπο.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η μαρτυρία της ότι, καθώς προσήλθε να κοινωνήσει στο παλαιοημερολογίτικο μοναστήρι του αγ. Νικολάου στο χωριό Ζαρός Ηρακλείου, ο ιερέας είδε στο άγιο Ποτήριο, και εκείνη ένωσε στο στόμα της, σάρκα και αίμα αντί για ψωμί και κρασί. Η ίδια δεν μίλησε, αλλά ο ιερέας με δέος τη ρώτησε: «Τί κάνεις, Γερόντισσα, κι έγινε αυτό;». «Δεν κάνω τίποτα, γέροντα, παρά μόνο την προσευχή μου» απάντησε ταπεινά εκείνη.

Παραισθήσεις; Θρησκευτικές εμμονές; "Ίσως", θα πει η επιστήμη. Ο Θεός γνωρίζει τους κληρονόμους της βασιλείας Του, θα τολμήσω να πω εγώ (παραφράζοντας τους Μακαρισμούς), που πολλές φορές φαίνονται *πτωχοί τω πνεύματι και ασθενείς τω σώματι, ως λυπούμενοι, αεί δε χαίροντες, ως πτωχοί, πολλούς δε πλουτίζοντες, ως μηδέν έχοντες και πάντα κατέχοντες* (Β' Κορινθ. στ' 10), αφού η δύναμη του Θεού τελειοποιείται μέσα στην ασθένεια, κατά τα λόγια του Χριστού προς τον απόστολο Παύλο (*«η γαρ δύναμής μου εν ασθενεία τελειούται»*, Β' Κορινθ. ιβ' 9).

Η Ι.Μ. Καλυβιανής συνιστά έργο ζωής του σημερινού αρχιεπισκόπου Κρήτης **Τιμοθέου**, που ήταν επίσκοπος Γορτύνης και Αρκαδίας, στη Μεσσαρά, και πνευματικός πατέρας της μονής. Την παρέλαβε ένα ταπεινό μοναστήρι με λίγα φτωχικά κελιά (αλλά σημαντικό προσκύνημα, όπου, αρχές του 20ού αι., υπήρχε και ο **Παππούς**, ένας Γέροντας εξαιρετικά μικρόσωμος, άλλος από τον Ιωακείμ του

Κουδουμά –το όνομά του ήταν **παππούς Τίτος**, σύμφωνα με πληροφορίες μας) και την ανέδειξε (ακολουθώντας το υπόδειγμα του Μ. Βασιλείου) σε παράδεισο φιλανθρωπίας, που περιλαμβάνει γηροκομείο, ορφανοτροφείο, οικοτροφείο, σχολείο, εργαστήρια και αληθινή μέριμνα για τα παιδιά που φιλοξενεί. Ο ταπεινός αυτός άνθρωπος (εργάτης με τους εργάτες, κηπουρός με τους κηπουρούς, και πάντα ιερέας του Θεού της αγάπης και τελεσιουργός των «Αχράντων Μυστηρίων» του χριστιανισμού, δηλ. της Θ. Μεταλήψεως), άνθρωπος που ξέρει καλά από προσωπικές τραγωδίες, πληροφορήθηκε σε όνειρο το σημείο ταφής του παλαιού ιδρυτή της μονής αγίου Χαραλάμπους, τον οποίο και ανακάλυψε –αλλά, εκτός αυτού, παραδίδονται μαρτυρίες για ιδιαίτερη επαφή του με τον «ουράνιο» κόσμο, όπως ότι έχει θεαθεί να αιωρείται κατά την ώρα της λειτουργίας στην Καλυβιανή, με κυριότερη ωστόσο τη μαρτυρία διακόνου της ακολουθίας του ότι μια νύχτα, κρυφά από άλλα μάτια (εκτός από την περιέργεια του ίδιου του διάκου, καλή για μας), ένας άγγελος τον κοινώνησε μέσα στο «καθολικό», δηλ. στον κεντρικό ναό του μοναστηριού.

Η λαϊκή ευσέβεια εδώ μπορεί να αναμειγνύει το μύθο με την αλήθεια σε βαθμό δύσκολο ή αδύνατο να διαχωριστούν· ο Θεός γνωρίζει την αλήθεια, και όποιος Τον εμπιστεύεται δεν είναι ούτε εύπιστος ούτε κακόπιστος· είναι *καλόπιστος*, με καλοπιστία που ενίοτε φαίνεται αφελής, αλλά δεν είναι –και, όταν είναι, μερικές φορές οικοδομεί την αγάπη, που υπερβαίνει σε αξία, κατά το χριστιανισμό, την καχύποπτη οξύνοια, πράγμα σκανδαλιστικό για εκείνους που δεν έχουν κατανοήσει ότι όλα παίρνουν αξία και απαξία από το κίνητρο της καρδιάς.

Επιτρέψτε μου λίγα λόγια ακόμη, αν και ήδη έχω μακρηγορήσει ανεπίτρεπτα. Ο ιερομόναχος π. **Κύριλλος Παναγιωτάκης** από τα Ακούμια της επαρχίας Αγίου Βασιλείου του ν. Ρεθύμνης (ο οποίος έζησε σε ένα μικροσκοπικό κελλί δίπλα στο λιλιπούτειο παλαιοημερολογίτικο γυναικείο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, κλειστό σήμερα, στο λόφο του Τιμίου Σταυρού, στο κέντρο της πόλης του Ρεθύμνου) κοιμήθηκε το 1986 και ο τάφος του βρίσκεται στη Βαρυμπόμπη. Πνευματικός πατέρας των παλαιοημερολογιτών του Ρεθύμνου, με ανυπόκριτη αγάπη και χωρίς ίχνος φανατισμού, εξάιρετος εξομολόγος, διορατικός και θαυματουργός. Με την αγιότητά του αντιμετώπισε επιτυχημένα πλήθος περιπτώσεων που ο λαός θεωρεί δαιμονισμούς και η επιστήμη ψυχοπάθειες (αν και, κατά τη γνώμη μου, δεν τις έχει μελετήσει επαρκώς), και υπήρξε ένα λιμάνι για πολλούς Ρεθεμνιώτες. Η ζωή του μια αλυσίδα θαυμάτων και οραμάτων, ο ίδιος όμως ήταν αθόρυβος και, για τούτο, άγνωστος στο ευρύ κοινό και σχεδόν αόρατος από την κοινωνία. Είναι ένας άγιος της διπλανής πόρτας. Το τέλος του, σε νοσοκομείο της Αθήνας, ήταν, όπως θα έλεγαν οι θεολόγοι, «οσιακό»· από την επιθανάτιο κλίνη τέλεσε προφορικά ολόκληρη τη θεία λειτουργία, και τελικά είπε: «Ελειτούργησα· να μπορούσα να κοινωνήσω κιόλας...»· τότε μπήκαν δύο επίσκοποι του παλαιού ημερολογίου φέρνοντας μαζί τους θεία Μετάληψη, τον κοινώνησαν και αργότερα πέθανε.

Ομοίως, ο βίος του οσίου μοναχού **Γεννάδιου**¹¹¹ (1887 – 16 Μαρτίου 1983) από τα Αχτούντα Αγίου Βασιλείου Ρεθύμνης, που αποδεχόταν επίσης το παλαιό

¹¹¹ Βλ. Στυλ. Μ. Παπαδογιαννάκη, ό.π.

εορτολόγιο αλλά διατηρούσε πνευματική επαφή με την Ι.Μ. Καλυβιανής, ήταν ένα συνεχές θαύμα που έζησαν από κοντά όσοι είχαν την ευτυχία να τον γνωρίσουν. Ήδη έχει καταγραφεί η ογκώδης προφορική παράδοση των προφητειών, των διδασκαλιών, των εμφανίσεων (σε τόπους όπου δεν είχε πάει ποτέ παρά μόνο με την ψυχή του –πρβ. και τη μητέρα Ναταλία της Βίριτσα), της ευωδίας, των οπτασιών και γενικά της συγκλονιστικής ζωής του, που είναι ακόμη νωπή στη μνήμη πλήθους Ρεθεμνιωτών, και όχι μόνο, οι οποίοι τον τιμούν ως αναμφισβήτητο άγιο στη συνείδησή τους. Ασκήτεψε κοντά σ' ένα ξωκλήσι της Αγίας Άννας στην Ακουμιανή Γιαλιά, δηλαδή στην παράλια περιοχή των χωριών Ακούμια και Βρύσες Αγ. Βασιλείου (η επαρχία Αγίου Βασιλείου Ρεθύμνης δίκαια μπορεί να καυχάται για την προσφορά της τόσο στη μουσική παράδοση της Κρήτης όσο και στην κατάθεση αγαθών ψυχών στην αγία Τράπεζα της Ορθοδοξίας –μεταξύ άλλων, στην Ακουμιανή Γιαλιά υπάρχει και ξωκλήσι του τοπικού οσίου Γερασίμου, που μόνασε εκεί το 19^ο αιώνα και ονομάζεται από τους ντόπιους «άγιος Γέροντας»¹¹²).

Καταγράφεται πρόχειρο απολυτικό του, έργο ανώνυμου λαϊκού ποιητή, με τα λόγια: *Της Ρεθύμνης γέγονας ασκητής και την Κρήτην εστήριξας ευχαίς σου, πάτερ Γεννάδιε, πρέσβευε Χριστώ τω Θεώ σωθήναι τας ψυχάς ημών.*

Στην Ακουμιανή Γιαλιά ασκήτεψε και ο μοναχός **Θεοδόσιος Δαμβακεράκης**, ο βίος του οποίου επίσης έχει καταγραφεί¹¹³ με σπουδαία στοιχεία και *σημεία* (χαρακτηριστικό του η μυστηριώδης ευωδία, τόσο γνώριμη πλέον στις περιπτώσεις των αγίων), ενώ στο μοναστήρι του προφήτη Ηλία στα Ρούστικα Ρεθύμνης εξακολουθεί να μονάζει, υπερήλικας πλέον, ο διορατικός και πνευματικός πατέρας πλήθους πιστών ηγούμενος **π. Ευμένιος Λαμπάκης**, για την αγιότητα του οποίου ο ίδιος σιωπά αλλά οι πέτρες φωνάζουν! (σ.σ. Ο εξαιρετικά διορατικός αυτός γέροντας κοιμήθη εν Κυρίω αρχές του 2006. Η αγιότητά του έγινε αντιληπτή τόσο από την ανεξήγητη ευφορία που διακατείχε πολλούς από το πλήθος που παρευρέθηκε στην κηδεία του, όσο και από την ελαστικότητα του σώματός του μία μέρα μετά την οσιακή κοίμησή του). Ας έχει υπόψιν βέβαια, το τονίζω ξανά, οιοσδήποτε ενδιαφερόμενος, ότι οι άγιοι δεν επιδεικνύουν ούτε εκμεταλλεύονται τα χαρίσματά τους· επομένως, όποιοι πάνε σε κάποιον που έχει φήμη αγίου με την προσδοκία «να δούνε θαύματα» δεν έχουν καταλάβει το νόημα της θέωσης αυτών των ανθρώπων.

Θα κλείσω την ενότητα με τη μοναχή **Ξένη Παττακού** από το Χρωμοναστήρι Ρεθύμνης, που ίσως πρώτη φορά το, κατ' εμέ, τίμιο όνομά της αναφέρεται δημόσια. Γεννήθηκε το 1878 και κοιμήθηκε, τυφλή και πλήρης ημερών, στην ιερά μονή Σαββατιανών, στο Ηράκλειο, στις 7.8.1995. Με το πρόσωπό της συνδέονται αρκετές παραδόσεις περί υπερφυσικών σημείων και εμφανίσεων, όπως ότι, όταν ήταν νέα και ασκήτευε σε ερημικό μέρος, ένας ντόπιος ξεκίνησε από το χωριό του να τη βιάσει (ήταν πανέμορφη)· επέστρεψε όμως άπρακτος και έντρομος, γιατί είδε δύο ένοπλους άντρες (αγγέλους) να φρουρούν την είσοδο του κελλιού της. Όπως και οι παλαιοί ασκητές (αλλά και πολλοί από εκείνους που

¹¹² Βλ. γι' αυτόν, ό.π., σελ. 11-12, όπου και η εικόνα του.

¹¹³ Βλ. Παναγιώτη Μαρεντάκη, *Ο Γέροντας Θεοδόσιος*, Χανιά 2002.

αναφέρονται σ' αυτή την εργασία), η γ. Ξένη πολλές φορές αντιμετώπισε το διάβολο καταπρόσωπο με διάφορες μορφές και σώθηκε χάρη στην άμεση επέμβαση, σε όραμα, της Παναγίας.

“Παραισθήσεις από την απομόνωση, τη νηστεία και τις εμμονές”, θα πουν κάποιοι· δεν μπορώ να βεβαιώσω κανέναν για το αντίθετο –απλώς καταγράφω τις μαρτυρίες, που δεν έχω λόγο να τις αμφισβητήσω, αν και δεν είμαι άγιος για να τις ερμηνεύσω με βεβαιότητα. Η διάκριση των πνευμάτων (να ξέρεις, δηλαδή, από πού προέρχονται τα οράματά σου, να διακρίνεις τα αληθινά από τα ψεύτικα) είναι η «*βασίλισσα των αρετών*» για τους ορθόδοξους ασκητές, που συχνά αντιμετώπισαν το πρόβλημα της τρέλας ή των διαβολικών δοκιμασιών. Κατά τον άγ. Ιωάννη της Κλίμακος, μόνον οι τέλειοι είναι σε θέση να γνωρίζουν από τις σκέψεις της ψυχής τους «*ποία μεν του συνειδότος, ποία δε Θεού, ποία δε δαιμόνων έννοια*»· όμως «*εν δυσίν όμμασιν αισθητοίς φωτίζεται το σώμα, και εν ορατή και νοητή διακρίσει οι οφθαλμοί της καρδιάς λαμπρύνονται*» (Κλίμαξ, ΚΣΤ', Β', ο').

Υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι που η σχέση τους με το Θεό έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: σε όνειρα ή οράματα φαίνεται ότι ο ουρανός τούς εμπιστεύεται ιερούς θησαυρούς, με την αποστολή να τους διαφυλάξουν αλλά και να τους αναδείξουν. Η αγιότητά τους είναι ιδιότυπη και οι άνθρωποι τους αγαπούν και τους σέβονται, επειδή έχουν καθαρή και φωτεινή καρδιά, γεμάτη αγάπη –και γι' αυτό γίνονται «σκευή εκλογής» και παίρνουν στα χέρια τους τα ιερά κειμήλια. Επιτρέψτε μου να αναφέρω δυο τρεις περιπτώσεις από το Ρέθυμνο της Κρήτης.

Το 1935 ο μοναχός **Νέστωρ Βασσάλος**¹¹⁴ (1872-1957), που μόναζε σ' ένα Κάθισμα-Κελλί της ι. μονής Διονυσίου στο Άγιο Όρος, έλαβε εντολή σε όραμα να κατεβεί στο Ρέθυμνο και να ανοικοδομήσει την ερειπωμένη μονή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στη θέση Κουμπές. Κατά τη μαρτυρία του ίδιου, δεν ανταποκρίθηκε αμέσως στην εντολή, πράγμα συνετό, όπως έχουμε πει, γιατί ποτέ δεν μπορείς να είσαι βέβαιος από την αρχή για κάτι που νομίζεις ως θεϊκό όραμα (και η αγία Πελαγία της Τήνου, που βρήκε την εικόνα της Παναγίας, το ίδιο εφάρμοσε), μέχρι που ο Χριστός τον διέταξε επανειλημμένα με αυστηρότητα. Το μοναστήρι του Κουμπέ επανιδρύθηκε και σήμερα λειτουργεί ως γυναικείο μοναστήρι με σημαντικό εργαστήριο αγιογραφίας, σύμφωνα με τις πρώτες διδαχές του ίδιου του π. Νέστορα, που ήταν εξαιρετος αγιογράφος. Ο τάφος του βρίσκεται στον περίβολο του μοναστηριού. Ο Θεός θ' αποφανθεί για τη μνήμη του.

Κοντά στο μοναστήρι του προφήτη Ηλία στα Ρούστικα Ρεθύμνης, δίπλα στο ναΐσκο της αγίας Φιλοθέης της Αθηναίας, είναι θαμμένη από το 1975 η μακαριστή μοναχή **Φιλοθέη**¹¹⁵, κατά κόσμον Στυλιανή Τζαγκαράκη, γνωστή ως Χατζίνα, κάτοχος ιστορικού και θαυματουργού σταυρού ευλογίας (μητέρα τεσσάρων παιδιών, μεταξύ αυτών και του π. Σταύρου Τζαγκαράκη, εφημερίου της ενορίας

¹¹⁴ Βλ. Αντωνίου Ε. Στιβακτάκη, *Το Άγιον Όρος και η Κρήτη*, έκδ. Συλλόγου «Φίλοι του Αγίου Όρους», Ηράκλειο 1996, σελ. 85-88.

¹¹⁵ Βλ. σχετικά *Η Γερόντισσα Φιλοθέη μοναχή, κατά κόσμον Στυλιανή Τζαγκαράκη (Χατζίνα)*, Ορθόδοξος Κυψέλη, 2005, και Αννίτας Πιτσιδιανάκη (επιμ.) «Όταν λαός και κλήρος πορεύονται αρμονικά», εφημ. «Ρέθεμνος», Ρέθυμνο Τετάρτη 6.12.2000, σελ. 10.

Αγίων Αναργύρων στο προάστιο Περιβόλια του Ρεθύμνου, ο οποίος φυλάσσει τώρα το κειμήλιο αυτό), η ζωή της οποίας σφραγίστηκε από πλήθος θαυμαστών σημείων συνδεδεμένων με τον τίμιο σταυρό που είχε στη φύλαξή της κληροδοτημένο από μια θεία της. Το πρώτο και ίσως σπουδαιότερο απ' αυτά ήταν η ανάσταση του μικρού Σταύρου, όταν, σε ηλικία λίγων μηνών, σκοτώθηκε πέφτοντας απ' την ταράτσα. Ο θάνατός του πιστοποιήθηκε από γιατρό και ορίστηκε η κηδεία του. Το όνομα Σταύρος το φέρει λόγω του θαύματος που τον επανέφερε στη ζωή. Η συνέχεια ήταν εντυπωσιακή, με αμέτρητους προσκυνητές που ζήτησαν την ευλογία του θαυματουργού κειμηλίου. Η Χατζίνα, λαϊκή τότε και σύζυγος του Νίκου Τζαγκαράκη, αρχικά αντιμετώπισε την αντίδραση του τότε επισκόπου Ρεθύμνης, που άλλαξε όμως στάση κατά την πορεία. Μετά το θάνατο του συζύγου της και σε προχωρημένη ηλικία η ίδια έλαβε το μοναχικό σχήμα. Εξυπακούεται ότι δεν εκμεταλλεύτηκε οικονομικά τα θαύματα του σταυρού (θεραπείες κ.λ.π.), δε δημιούργησε οπαδούς, δε διαφήμιζε τον εαυτό της, δεν έγινε διάσημη παρά μόνο από στόμα σε στόμα, δεν απέκτησε χρήματα ούτε πέρασε τον εαυτό της για αγία.

Το ίδιο συνέβη και με την **Αικατερίνα Βασιλάκη**, γνωστή ως Στεφάναινα, η οποία κατείχε έναν άλλο ιστορικό και θαυματουργό σταυρό, που φυλάσσεται σήμερα στο παρεκκλήσι του Τιμίου Σταυρού, στον ομώνυμο λόφο που δεσπόζει της πόλης του Ρεθύμνου. Ο σταυρός αυτός εκτινάχθηκε, κατά την παράδοση, από το Αρκάδι με την ανατίναξη της πυριτιδαποθήκης στις 9 Νοεμβρίου 1866· κατά καιρούς τον χρησιμοποίησε σε ανατριχιαστικούς εξορκισμούς (η μαζική περίπτωση των Κεραμιανών είναι η χαρακτηριστικότερη) και κάποια στιγμή τον εμπιστεύτηκε στην Εκκλησία του Ρεθύμνου, οικοδομώντας το 1935 τον ομώνυμο ναΐσκο, όπου και σήμερα φυλάσσεται. Για την ανέγερση του ναού αυτού, η μεν Στεφάναινα ονειρεύτηκε δύο καβαλάρηδες που την καθοδήγησαν (και, όταν τους ρώτησε ποιοι είναι, απάντησαν "Στο σπίτι σας θα γεννηθούνε δυο παιδιά που θά 'χουνε τα ονόματά μας" –Γιώργης και Δημήτρης), ο δε ιδιοκτήτης του οικοπέδου έλαβε, επίσης σε όνειρο, εντολή να παραχωρήσει το χώρο παρά τις αντιρρήσεις του· αυτά τα διασώζει η προφορική παράδοση της πόλης του Ρεθύμνου, και, σημειωτέον, είναι πράξεις από τις οποίες κανείς δεν ωφελήθηκε οικονομικά. Η Στεφάναινα βρήκε το σχέδιο του ναού μυστηριωδώς χαραγμένο στη θέση όπου βρίσκεται, σαν απάντηση στην ανησυχία της για το πόσο μεγάλο έπρεπε να τον κάνει. Η ίδια πέθανε το 1956, ενώ η κόρη της Γαλάτεια υπηρετεί ακόμη και σήμερα, υπερήλικας, το προσκύνημα του Τ. Σταυρού.¹¹⁶

Ας είναι αιώνια φωτεινή η ψυχή των ανθρώπων που μνημονεύονται εδώ, έστω κι αν δεν είναι αιώνια η μνήμη τους μεταξύ των ανθρώπων. Σας ευχαριστώ.

¹¹⁶ Βλ. σχετικά Κωνσταντίνου Α. Κωστουράκη, *Κοινωνικά Θέματα, Ο Εχθρός - Τα Κεραμιανά*, Θεσσαλονίκη 1982², σελ. 27-30. Για τη μετέπειτα πορεία του σταυρού της Στεφάναινας βλ. Τμήματος Β1 του 1^{ου} Γυμνασίου Ρεθύμνης (συντον.-επιμ. Κων. Ηλ. Παπαδάκη), *Ο Λόφος του Τιμίου Σταυρού της πόλης μας χθες και σήμερα*, Ρέθυμνο 1994, και π. Ιω. Πίτερη, *Θαύματα του Τιμίου Σταυρού*, Ρέθυμνο 1989.

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ανθολογημένο από διάφορες πηγές

Αναδημοσιεύουμε λίγα από τα τροπάρια που έχουν συνταχθεί προς τιμήν κάποιων από τους αγίους και οσίους που ανθολογήσαμε. Ίσως μερικοί αναγνώστες μας να χαρούν να τα διαβάσουν και, εν πάση περιπτώσει, θεωρούμε καλό να τιμούμε τους αγίους μας απευθυνόμενοι προς αυτούς με μουσικά έργα. Ποιητές των τροπαρίων είναι διάφοροι, όπως ο Ευάγγελος Καραδήμας, ο π. Αθανάσιος Σιμωνοπετρίτης, ο π. Παύλος ιερομόναχος, ο επίσκοπος Πατρών Νικόδημος Βαλληνδράς, ο Χαράλαμπος Μπούσιας κ.ά., ενώ κάποια είναι έργα ανώνυμων «ερασιτεχνών» ποιητών.

Το απολυτίκιο και το κοντάκιο είναι τα δυο επισημότερα τροπάρια κάθε εορτής και κάθε αγίου. Σε κάθε απ' αυτά αναφέρεται ο βυζαντινός μουσικός ήχος και το τροπάριο με βάση το οποίο ψάλλεται· τα μεγαλυνάρια έχουν όλα την ίδια μελωδία, που είναι η χαρακτηριστική μελωδία των μεγαλυναρίων.

Όσιος Πέτρος ο Αλεούτος

Απολυτίκιο. Ήχος γ'. Θείας πίστεως.

Σε, τον ήρωα εν τοις βασάνοις, και αθλήσαντα φρικτώς εν πάγοις, Νεομάρτυρα Πέτρον τιμήσωμεν· των Αλεούτων ελπίδα και καύχημα, και των εν δούλοις λαών εγκαλλώπισμα· μάρτυς ένδοξε, τον πάντων Θεόν ικέτευε, το έαρ εισελθείν εν ταις ψυχαίς ημών.

Κοντάκιο. Ήχος δ'. Επεφάνης σήμερον.

Άλιέων άριστα, συ, ως ξιφίας, συλληφθείς τοις δάκρυσι και απηνώς τεμαχισθείς, τους Αλεούτους εδόξασες, άγιε Πέτρε, αγρεύσας παράδεισον.

Μεγαλυνάριο.

Άνθος του χειμώνος το αρκτικόν, εν Αλάσκα θάλλει πνέον άρωμα θεϊκόν· δεύτε ευφρανθώμεν και θέσωμεν τον Πέτρον εις θείαν ανθοδέσμην της συνειδήσεως!

Άγιοι νεομάρτυρες της Κίνας

Απολυτίκιο. Ήχος πλ. α'. Τον συνάναρχον Λόγον.

Άγαπώ τους Ασίας ωραίους στάχνας· τους εκ δρεπάνης πεσόντας και αλωθέντας πικρώς, και τον άρτον της ζωής παρασκευάσαντας· λάβε, ψυχή μου, απ' αυτού, ως αντίδωρον γλυκύ, και θρέψε την σην αγάπην, και δοξάζουσα Θεόν λέγε· μάρτυρας Κίνας ανυμνείτε, λαοί!

Άλλο. Ήχος πλ. δ'. Το προσταχθέν.

Εκ των ηπείρων του κόσμου συναχθέντες, πάντες εις Κίναν οι φιλόθεοι στραφώμεν, των Κινέζων μαρτύρων εορτήν ποιούντες. Αυτοί γαρ ζωήν εδώρισαν

τω Χριστώ, αγρίως αναιρεθέντες ὡσπερ αμνοί· και οικούντες παράδεισον, λαούς φρουρούσι της γης, αεί Θεώ πρεσβεύοντες δι' ειρήνην παγκόσμιον.

Κοντάκιο. Ἦχος δ'. Επεφάνης σήμερον.

Εἰς ακραία ὅρια της οικουμένης, εκ νεφών ἰέρακες, ειρήνης Τείχος Σινικόν, πτωχούς λαούς προστατεύσατε, εκ της δουλείας ἀνάστασιν φέροντες!

Μεγαλυνάριο.

Ἐκατονταπλάσιος ο καρπός εἰς τον ορυζώνα του Σπορέως και Λυτρωτού· ολοκαρπωθέντες οι μάρτυρες της Κίνας, πάντας λαούς καλοῦσιν εἰς δεῖπνον ἅγιον!

Ἅγιος Ἰωάννης της Κρονστάνδης.

Απολυτίκιο. Ἦχος α'. Της ερήμου πολίτην.

Ἰερέων εδείχθης, Ἰωάννη, υπόδειγμα, πάσαν την Ρωσσίαν πληρώσας διδαχαῖς ζωηφόροις σου· ἀνέπνεις γαρ καθ' ὥραν τον Χριστόν, αὐτοῦ τας ἐντολάς αείτηρών· και θαυμάτων ἐπλουτίσθης ἐπιρροαῖς, φιλόανθρωπον ἔχων γνώμην. Δόξα τω σε δοξάσαντι Χριστώ, δόξα τω σε θαυμαστώσαντι, και της Κρονστάνδης φλογερόν σε θύτην ἀναδείξαντα.

Κοντάκιο. Ἦχος πλ. δ'. Τη υπερμάχῳ.

Ναματουχίαις ζωηραῖς καταρδεύόμενος¹¹⁷, την Ἐκκλησίαν, Ἰωάννη, κατεδρόσισας, ὡσπερ ἄγγελος ἐνσώματος βιοτεύσας· ἐν Χριστώ δε οδηγών τους προσιόντας σοι, ἐνεργείαις των θαυμάτων και τοῖς λόγοις σου, κρᾶζειν ἐπειθες· χαίροις, πάτερ τρισόλβιε.

Μεγαλυνάριο.

Του Καλοῦ Ποιμένος καλός ποιμήν, μάκαρ Ἰωάννη, γεγονώς και ἀγγελικώς τούτῳ καθ' ἐκάστην παρεστηκώς ἐτρύφας της ἀκηράτου δόξης, ἦς πάντες τύχοιμεν.

Ἅγιος Νεκτάριος

Απολυτίκιο. Ἦχος α'. Της ερήμου πολίτης.

Σηλυβρίας τον γόνον και Αἰγίνης τον ἔφορον, τον ἐσχάτοις χρόνοις φανέντα, ἀρετῆς φίλον γνήσιον, Νεκτάριον τιμήσωμεν, πιστοί, ως ἔνθεον θεράποντα Χριστοῦ· ἀναβλύζει γαρ ἰάσεις παντοδαπὰς τοῖς ευλαβώς κραυγάζουσι· δόξα τω σε δοξάσαντι Χριστώ, δόξα τω σε θαυματώσαντι, δόξα τω ἐνεργούντι διὰ σου πάσιν ἰάματα.

Κοντάκιο. Ἦχος β'. Προστασία των χριστιανών.

Πεπτωκῶτων ἐπανόρθωσις γέγονας και των κλονουμένων, Νεκτάριε, στήριγμα, ἐν υστέροις τοῖς καιροῖς παρά Κυρίου δοξασθεῖς· ἀλλά πάντοτε και ἡμᾶς, των ἐν τῷ

¹¹⁷ Ναματουχία: ροή νάματος (καθαροῦ νεροῦ ἢ κρασιού της Θεῖας Μετάληψης) – καταρδεύομαι: ποτίζομαι πλήρως και ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

βίω πειρασμών ανωτέρους διάσωζε, άφεισιν των πταισμάτων και ρώσιν και σωτηρίαν αιτούμενος παρά Θεού, Ιεράρχα, ταις ψυχαίς ημών.

Μεγαλυνάριο.

Τον της ευσεβείας νέον πυρσόν και της Εκκλησίας τον φωστήρα τον φαεινόν, τον θερμόν προστάτην και έφορον Αιγίνης, Νεκτάριον τον θείον ύμνοις τιμήσωμεν.

Άγιος Νικόλαος Πλανάς

Απολυτίκιο. Ήχος α΄. Της ερήμου πολίτης.

Τας του πλάνου παγίδας εκφυγών, ιερώτατε, απλανώς επορεύθης διά βίου, πατήρ ημών Νικόλαε αείδημε Πλανά, ουράνια χαρίσματα λαβών, αργυπνίαις και νηστείαις, ιερουργών οσίως τω Κυρίω σου. Όνπερ καθικετεύων εκτενώς, Νάξιον ιεράτευμα, πρέσβευε δωρηθήναι και ημίν το μέγα έλεος.

Κοντάκιο. Ήχος βαρύς. Επί του όρους μετεμορφώθης.

Εν παντί έθνει, καιρώ και χρόνω Θεός αμάρτυρον ουκ αφήκεν Αυτού την θείαν δόξαν και την θειότητα· τους δε όντας αγίους εν τη γη αυτού και Πλανάν τον Νικόλαον εδόξασε· και ημίν εδωρήσατο πρεσβευτήν, πατέρα και θερμόν εν ανάγκαις αντιλήπτορα.

Μεγαλυνάριο.

Χαίροις, του Προδρόμου δούλος πιστός, των αργυπνιών τε ο εργάτης ο θαυμαστός, χαίροις, εκκλησίας προφήτου Ελισσαίου το σέμνωμα και δόξα, πάτερ Νικόλαε!

Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης

Απολυτίκιο. Ήχος γ΄. Θείας πίστεως.

Κήρυξ δέδοσαι τη οικουμένη συ γλυκύτατος εν θεολόγοις, της του Χριστού αγάπης, τρισόλβιε· τον Ταπεινόν γαρ και Πράον εώρακας και την Εκείνου καρδίαν κατέμαθες. Όθεν άπαντες, Σιλουανέ, ελλαμπόμενοι τοις θεογλώσσοις ρήμασι, δοξάζομεν το πνεύμα το δοξάσαν σε.

Κοντάκιο. Ήχος δ΄. Επεφάνης σήμεραν.

Ως πολύ ηγάπησας και πολλήν εύρες χάριν θείου Πνεύματος, Σιλουανέ, παρά Χριστού, όθεν τα έθνη βοώσι σοι· Χαίροις, ω Πάτερ Πατέρων παγκόσμιε.

Μεγαλυνάριο.

Της Ρωσίας βλάστημα θαυμαστόν και Όρους Άθω καλλιέργημα λογικόν, Πνεύματος Αγίου το θεοφόρον στόμα, Σιλουανόν τον μέγαν, ύμνοις τιμήσωμεν.

Άγιος Σεραφείμ της Βίριτσας

Απολυτίκιο. Ήχος πλ. α΄. Τον συνάναρχον Λόγον.

Τον εν Βίριτσα μέγαν, αγγέλοις όμοιον, άνθος αγίας Ρωσίας, τον ιερόν Σεραφείμ, συνελθόντες εις ναούς, πανηγυρίσωμεν! Ότι εκ θλίψεων πολλών και μεγάλης αρετής ετρύγησε θεϊόν βότρυν¹¹⁸. και εις θρόνον εν παραδείσω, γλυκύς και πράος, τους λαούς προσκαλεί.

Κοντάκιο. Ήχος γ΄. Η Παρθένος σήμεραν.

Τον σεπτόν προστάτην σου, τον Σεραφείμ τον του Σάρωφ, εμιμήθης, Γέροντα, εν βιωτή σου τιμία, άγιος αναδειχθείς διά της αγάπης, χάριτι θαυματουργίας κεκοσμημένος! Διά τούτο σε τιμώσι Ρωσίας πλήθη, και διασώζεις αυτά.

Μεγαλυνάριο.

Της αγνής ελπίδος τον δωρητήν, στοργικόν πατέρα των εν κλύδωνι ορφανών, Ρωσίας τον μέγαν και έσχατον προστάτην, τον Σεραφείμ τιμώντες, Θεόν δοξάσωμεν!

Όσοι νεομάρτυρες της Σερβίας

Απολυτίκιο. Ήχος πλ. α΄. Τον συνάναρχον Λόγον.

Εσοδείαν τον κόσμον αφθάρτως τρέφουσαν, νεομαρτύρων Σερβίας των επ΄ εσχάτου καιρού, ανθρωπότης, ευλαβώς αξιοποίησον· ότι τον άρτον της ζωής ετοιμάζει ο Αμνός εν φούρνω του μαρτυρίου· μεταλάβωμεν τούτου πάντες, ίνα σωθώμεν εκ λιμού φοβερού.

Κοντάκιο. Ήχος πλ. α΄. Ει και εν τάφω.

Ει και σταυρόν υπομένετε, φίλοι μου, αλλ΄ εις ανάστασιν πάντες εκλήθητε και εις Δείπνον τον Μυστικόν αι θέσεις υμών ευπρεπώς υπ΄ αγίων αγγέλων εστρώθησαν και υμίν ητοιμάσθη το νέκταρ της χάριτος, ότι ανθρωπών εστέ το διάσωσμα.

Μεγαλυνάριο.

Ως ανθοβολούσα πέτρα σκληρά, κήπος γενομένη εις το μέσον ωκεανού, εν Σερβίας χώρα, νεομαρτύρων τάγμα τη οικουμένη πάση Θεός edώρισεν.

Γερόντισσα Σοφία η ασκήτισσα

Απολυτίκιο. Ήχος γ΄. Την ωραιότητα.

Σοφίας γέγονας, μήτερ αϊδημε, Σοφία, σέμνωμα, της Θεομήτορος, εν τη Μονή ασκητικώς τον βίον σου διελθούσα· όθεν και απείληφας των καμάτων σου έπαινον, κατατραυματίσασσα των δαιμόνων τας φάλαγγας, και πρέσβειρα Χριστώ παρεστώσα, μη επιλάθου των πόθω τιμώντων σε.

Μεγαλυνάριο.

¹¹⁸ Βότρυς: το σταφύλι.

Σοφισθείσα, μήτερ, πνευματικώς, όλον σου τον βίον εν τελεία υπομονή διήλθες, Σοφία, και νην του σου Νυμφίου το κάλλος εποπτεύεις εν ταις παστάσιν αυτού.

Άγιος νεομάρτυς Φιλούμενος ο Κύπριος

Απολυτίκιο. Ήχος α΄. Της ερήμου πολίτην.

Της Ορούντης τον γόνον, νήσου Κύπρου του βλάστημα και ιερομάρτυρα νέον Ιακώβ θείου Φρέατος, Φιλούμενον τιμήσωμεν, πιστοί, ως πρόμαχον της πίστεως ημών, και αήττητον οπλίτην Χριστού της αληθείας, πόθω κράζοντες· δόξα τω σε δοξάσαντι Χριστώ, δόξα τω σε αφθαρτίσαντι, δόξα τω σε ημίν χειραγωγόν προς πόλον δείξαντι!

Κοντάκιο. Ήχος πλ. δ΄. Τη Υπερμάχω.

Τον ανατείλαντα ως άστρον νεαυγέστατον τη Εκκλησία του Χριστού αρτίως μέλψωμεν, μαρτυρίου ταις ακτίσι και θαυμασίων ταις βολαίς νεοφανέντα ιερόαθλον, ού ηφθάρτισε το σκήνωμα ο Ύψιστος, πόθω κράζοντες· χαίροις, μάκαρ Φιλούμενε.

Μεγαλυνάριο.

Χαίροις, της Ορούντης σεπτός βλαστός, χαίροις, νήσου Κύπρου πολυτίμητος θησαυρός, χαίροις, Εκκλησίας της Μόρφου ωραιότητης, Φιλούμενε, μαρτύρων νέων υπόδειγμα!

Όσιος Φιλόθεος Ζερβάκος

Απολυτίκιο. Ήχος α΄. Της ερήμου πολίτης.

Τον Χριστόν αγαπήσας Λακωνίαν κατέλιπες και του Νεκταρίου του θείου πατρικαίς υποδείξεσιν εις Πάρον κατεσκήνωσας, σοφέ, φωστήρ αναφανείς των μοναστών, και χορείας των εν κόσμω θεοφιλώς προς σωτηρίαν ήγαγες. Δόξα τω σε δοξάσαντι Θεώ, δόξα τω σε χαριτώσαντι, δόξα, Φιλόθεε σεπτέ, τω σε ημίν δωρήσαντι!

Κοντάκιο. Ήχος πλ. δ΄. Τη Υπερμάχω.

Ως των αγίων σε απάντων φίλον γνήσιον και του προφήτου Ηλιού ένθουον ομόζηλον, Θεομήτορος δε τέκνον ηγαπημένον, εν τη Πάρω φιλοθέως βιοτεύσαντα και οσίων πολιτείαν μιμησάμενον, γνόντες κράζομεν· χαίροις, πάτερ Φιλόθεε.

Μεγαλυνάριο.

Χαίροις, Θεοτόκου δούλε σεπτέ, των αγίων πάντων χριστοπόθητε εραστά, Ηλιού Θεσβίτου ο μιμητής ο θείος, Φιλόθεε παμμάκαρ, Πάρου το κλείσμα.

Γέροντας Πορφύριος

Απολυτίκιο. Ήχος α΄. Της ερήμου πολίτης.

Της Ευβοίας τον γόνον, πανελλήνων τον Γέροντα, της Θεολογίας τον μύστην και Χριστού φίλον γνήσιον, Πορφύριον τιμήσωμεν, πιστοί, τον πλήρη χαρισμάτων εκ παιδός. Δαιμονώνοντας γαρ λυτρούται και ασθενείς ιάται πίστει κράζοντας· δόξα τω δεδωκότι σοι ισχύν, δόξα τω σε αγιάσαντι, δόξα τω ενεργούντι διά σου πάσιν ιάματα.

Κοντάκιο. Ἦχος πλ. δ΄. Τη υπερμάχω.

Του Παρακλήτου τον ναόν τον αγιώτατον και της πανάγνου Θεοτόκου προσφιλέστατον, ανυμνήσωμεν Πορφύριον εκ καρδίας. Αγαπά γαρ και ιάται πάντας και φρουρεί και πρεσβεύει όπως τύχωμεν θεώσεως. Ὅθεν κράζομεν· χαίροις, πάτερ Πορφύριε.

Μεγαλυνάριο.

Χαίροις, χαρισμάτων ο θησαυρός και των ιαμάτων η πηγή η θαυματουργός, Χαίροις ο προφήτης ο νέος Εκκλησίας, Πορφύριε τρισμάκαρ, Ἄθωνος καύχημα.

Γέροντας Σωφρόνιος του Essex.

Απολυτίκιο. Ἦχος α΄. Τους τρεις μεγίστους φωστήρας.

Μητρός Ρωσίας το ρόδον, αγνόν πατέρα Σωφρόνιον, τον εις Βρεταννίαν φρουρούντα Κήπον αγάπης και χάριτος, τον ως τα βρέφη καθαρόν τη καρδιά και αντί μελάνης σοφώς κινούντα φλογός γραφίδα και Πνεύματος, τον μέγαν θεολόγον και πρωτίστως πράξει διδάξαντα και συγγραφέα τον θείον παγκοσμίων μεταφράσεων, ως φίλον Κυρίου τιμώμεν αυτόν, μαθητήν αγίων και άγιον, εκείνος δε φυλάττει τους αγαπώντας εκ προθέσεως.

Κοντάκιο. Ἦχος α΄. Χορός αγγελικός.

Κυψέλης εκ Φωτός ως βασίλισσα, πάτερ, μελίσσων λογικών εξεγέννησας σμήνος, και μέλι το αθάνατον και κηρίον συνήγαγες· και κηρόπλαστον καθεδρικόν του Θεού σου υπερύψωσας εις Βρεταννίας την νήσον, Σωφρόνιε όσιε.

Μεγαλυνάριο.

Διδάσκαλον ήθους επί της γης, θησαυρόν αγάπης και ελπίδα των ταπεινών, ανέδειξας, Σώτερ, Σωφρόνιον τον μέγαν, ως έφηβον αστέρα εις νύκτα δύσβατον.

Απολυτίκιο και κοντάκιο προς τιμήν της μακαρίας Ταρσώς.

Απολυτίκιο. Ἦχος πλ. δ΄. Το προσταχθέν.

Την ευωδιαν των θείων σου λειψάνων διψών εν βίω σοί εγκώμια ψελλίζω, τη σαλή του καιρού μου, ο σαλός και άφρων! Εν τύψεσι συνειδήσεως φοβεραίς, αιτούμενος σάς πρεσβείας, μήτερ Ταρσώ, υπέρ πάντων οικείων μου και σαρκιδίου εμού, και πάντων των μισούντων με, προς ειρήνην και άφεσιν.

Κοντάκιο. Ήχος γ΄. Η Παρθένος σήμερα.

Εν τη κόπρω έζησας και ευωδίαν πηγάζεις, λογικήν ανέτρεψας εις εικοστόν τον αιώνα· δέξαι μου άξεστον ύμνον άνευ αξίας, πρέσβευε υπέρ ανθρωπων, Ταρσώ οσία, αμαρτίαις ρυπωθέντων, ώσπερ ο ψάλλον το σον κοντάκιον.

Όσιος Νικηφόρος ο Λεπρός.

Απολυτίκιο. Ήχος γ΄. Θείας πίστεως.

Θείον σμάραγδον ευρέ, ψυχή μου, ανιχνεύουσα εν ασθeneίαις, Νικηφόρον σεμνόν και αθόρυβον· τον υπομείναντα πάθη του σώματος και ως χαράν την οδύνην δεξάμενον. Πάτερ όσιε, εκ θείου σταυρού, ως άγγελος, ελθέ και τους εν Γη νοσούντας ίασαι.

Κοντάκιο. Ήχος β΄. Τα άνω ζητών.

Εκ πόνου φυγών και της φθοράς σώματος, ως έφιππος νυν οδεύεις προς ουράνια, Νικηφόρε όσιε, των λεπρών ακλόνητων στήριγμα, ως γαρ ναός υπέρλαμπρος Θεού εν ασθeneία το σώμα σου έλαμψεν!

Μεγαλυνάριο.

Έμψυχος εικών συ της αρετής, ομοιώθης, πάτερ, τω Ιώβ τη υπομονή, υπέμεινας θλίψεις Θεώ ευαρεστήσας, διό και μετά θάνατον ευωδιάσας.

Γέροντας Γεννάδιος.

Κοντάκιο. Ήχος δ΄. Ταχύ προκατάλαβε.

Αγίους η σήμερα επιδεικνύει πολλούς, μαρτύρων νεφέλωμα, σμήνη χρυσών ασκητών, μητέρων απάνθισμα! Τούτων την συντροφίαν συ επλούτισας, πάτερ, οίτινες δέχονταί σε εν χαρά και αγκάλη, εις κήπον του αγίου Θεού, ως ρόδον εύοσμον.